

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

**AKDENİZ ÜLKELERİNDE YENİ EŞİTSİZLİKLER: İTALYA, FRANSA VE
TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI**

Şeyma BAYKAL KARAN

Danışman
Doç. Dr. Özgür ARUN

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

**AKDENİZ ÜLKELERİNDE YENİ EŞİTSİZLİKLER: İTALYA, FRANSA VE
TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI**

Şeyma BAYKAL KARAN

Danışman
Doç. Dr. Özgür ARUN

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Şeyma BAYKAL KARAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Gönül DEMEZ

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Özgür ARUN

Üye : Doç. Dr. Didem NARMANLI

Tez Başlığı: AKDENİZ ÜLKELERİNDE YENİ EŞİTSİZLİKLER: İTALYA, FRANSA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 14 / 09 /2023

Mezuniyet Tarihi : / /20

Prof. Dr. Tuncer DEMİR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Akdeniz Ülkelerinde Yeni Eşitsizlikler: İtalya, Fransa Ve Türkiye’de Yaşlıların Bilgi Ve İletişim Teknolojileri Kullanımı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

Şeyma BAYKAL KARAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xi
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞİTSİZLİKLERİN YENİ GÖRÜNÜMÜ OLARAK DİJİTAL EŞİTSİZLİK

1.1. Dijital Eşitsizlik.....	5
1.1.2. Dijital Eşitsizlik ve Yaşlanma	12
1.2. Bourdieucü Yaklaşım ve Sermaye Biçimleri.....	19
1.3. Yeni Bir Sermaye Olarak Dijital Sermayenin Oluşumu	24
1.4. Dijital Sermaye	25

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL KAMU HİZMETLERİ VE SUNUMU

2.1. Ortak Üretim Önermesi	34
2.2. Fransa’da Dijital Kamu Hizmetleri Sunumu.....	35
2.2.1. PIX: Dijital Beceri Değerlendirme ve Sertifika Platformu.....	36
2.2.2. Fransa'nın Dijital İçerme Ulusal Planı.....	36

2.2.3. E- Koruma Projesi	38
2.2.4. Dijital Yaşlı Vatandaş (DSC) Projesi.....	39
2.3. İtalya’da Dijital Kamu Hizmetleri Sunumu	40
2.3.1. İtalya - Dijital Beceriler için Ulusal Strateji.....	40
2.3.2. Dijital Yetkinlikler Geliştirme Sistemi (DCDS) Projesi.....	42
2.3.3. Boşluğu Kapat Projesi.....	43
2.4. Türkiye’de Dijital Kamu Hizmetleri Sunumu.....	44
2.4.1.Dijital Yeterlilik Eğitimleri	45
2.4.2.Yaşlılar İçin Güvenli İnternet Eğitimi	45
2.4.3. 65+ Yaş İçin Dijital Kapsayıcılık Projesi	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı.....	47
3.2. Araştırmanın Önemi	49
3.3. Araştırmanın Yöntemi	50
3.4. Veri Seti	50
3.5. Değişkenler ve Operasyonel Tanımlar	51
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	53
3.6. Etik İlkeler	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Fransa, İtalya ve Türkiye’nin Sosyo-demografik Görünümü.....	54
4.1.1. Yaş	54

4.1.2. Toplumsal Cinsiyet	55
4.1.3. Yerleşim Yeri	55
4.1.4. Medeni Durum	56
4.1.5. Hane halkı Yapısı	56
4.1.6. Eğitim Düzeyi.....	57
4.1.7. Gelir Düzeyi	58
4.2. Fransa, İtalya ve Türkiye’de Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi.....	58
4.2.1. Yaşa Göre Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi	59
4.2.2. Cinsiyete Göre Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi.....	60
4.2.3. Yerleşim Yerine Göre Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi	60
4.2.4. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sahipliğin değerlendirilmesi	61
4.2.5. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sahipliğin değerlendirilmesi.....	62
4.2.6. Dijital Sahipliğin İrdelenmesi.....	64
4.3. Fransa, İtalya ve Türkiye’de Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi	66
4.3.1. Yaşa Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi	66
4.3.2. Cinsiyete Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi	67
4.3.3. Yerleşim Yerine Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi	68
4.3.4. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Yetkinliğin değerlendirilmesi	69
4.3.5. Gelir Düzeyine Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi.....	70
4.3.6. Dijital Yetkinliğin İrdelenmesi	71
4.4. Fransa, İtalya ve Türkiye’de Dijital Sermaye Değerlendirilmesi.....	75
4.4.1. Yaş Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi	75
4.4.2. Cinsiyete Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi	76
4.4.3. Yerleşim Yerine Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi	76
4.4.4. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi.....	77

4.4.5. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi	78
TARTIŞMA	80
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ	98
EK-1	99

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Evreni	51
Tablo 2. Kavramlar Ve Operasyonel Tanımlar	51
Tablo 3. Yaş Gruplarına Göre Katılımcı Sayısı ve Oranı (%)	54
Tablo 4. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Cinsiyete Göre Sayısı ve Oranı (%).....	55
Tablo 5. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Yerleşim Yeri Göre Sayısı ve Oranı (%)	55
Tablo 6. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Medeni Duruma Göre Sayısı ve Oranı (%)	56
Tablo 7. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Hane Halkı Yapısına Göre Sayısı ve Oranı (%)...	57
Tablo 8. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Sayısı ve Oranı (%).....	57
Tablo 9. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Gelir Düzeyine Göre Sayısı ve Oranı (%)	58
Tablo 10. Yaş Göre Dijital Sahiplik	59
Tablo 11. Cinsiyete Göre Dijital Sahiplik	60
Tablo 12. Yerleşim Yeri Göre Dijital Sahiplik	61
Tablo 13. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sahiplik	62
Tablo 14. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sahiplik.....	63
Tablo 15. Yaş Göre Dijital Yetkinlik	67
Tablo 16. cinsiyete Göre Dijital Yetkinlik	68
Tablo 17. Yerleşim Yeri Göre Dijital Yetkinlik	68
Tablo 18. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik	69
Tablo 19. Gelir Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik.....	70
Tablo 20. Yaş Göre Dijital Sermaye	75
Tablo 21. Cinsiyete Göre Dijital Sermaye.....	76
Tablo 22. Yerleşim Yeri Göre Dijital Sermaye	77
Tablo 23. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sermaye	78
Tablo 24. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sermaye	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kaynaklar ve Benimseme Teorisi Nedensel Modeli.....	4
Şekil 2. Dijital Toplumda Eşitsizliklerin Kopyalanması İçin Bir Model	12
Şekil 3. Türkiye Nüfusun Yaş Grupları Dağılımı (Milyon)	13
Şekil 4. Sermaye Türleri.....	21
Şekil 5. Dijital ve 5C'ler arasındaki İç İçe İlişki.....	29
Şekil 6. Dört İdeal Tip Senaryosu	30
Şekil 7. Dijital Sermayenin Kurucu Bileşenleri.....	31

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. 100 kişi başına sabit geniş bant abonelikleri hız kademesi	7
Grafik 2. Yaş (55-74 yaş arası bireyler) ve eğitim düzeyine göre internet kullanımı	9
Grafik 3. Yaş grubuna göre nüfus 65-79 yaş arası nüfusun oranı	16
Grafik 4. Ülkelere Göre Yaş Gruplarının Dağılımı	47
Grafik 5. Yaş göre internet kullanıcıları, 2021	49
Grafik 6. Yaş Ve Cinsiyete Göre Dijital Sahiplik	64
Grafik 7. Cinsiyet Ve Yerleşim Yerine Göre Dijital Sahiplik	64
Grafik 8. Cinsiyet Ve Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sahiplik	65
Grafik 9. Cinsiyet Ve Gelir Düzeyine Göre Dijital Sahiplik.....	66
Grafik 10. Yaş Ve Cinsiyete Göre Dijital Yetkinlik	71
Grafik 11. Cinsiyet Ve Yerleşim Yerine Göre Dijital Yetkinlik	72
Grafik 12. Cinsiyet Ve Eğitim Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik	72
Grafik 13. Cinsiyet Ve Gelir Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik	73
Grafik 14. Cinsiyete Göre Dijital Hizmet Kullanım Çeşitliliği	74

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ANCT	Fransız Ulusal Bölge Uyum Ajansı
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	Birleşmiş Milletler
CARDET	Eğitim Teknolojisinde Araştırma ve Geliştirme Merkezi
CRCN	Dijital Yeterlilik Referans Çerçevesi
DCDS	Dijital Yetkinlikler Geliştirme Sistemi
DESI	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Bilgiler Bölümü
EQLS	Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması
FLCP	İleriye Dönük İş Birliği Projeleri
INSEE	Fransa Ulusal İstatistik Enstitüsü
ISCED	Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması
KMOP	Aile ve Çocuk Bakım Merkezi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NTIA	Ulusal Telekomünikasyon ve Bilgi İdaresi
OECD	İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı
PIAPS	Kamu İnternet Erişim Noktaları
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SVEB	İsviçre Yetişkin Eğitimi Federasyonu
OER	Eğitim Kaynağı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNECE	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ÖZET

Amaç: Çalışmanın temel amacı, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım yetkinliklerini, farklı ülkeler bazında anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktır. Bu sayede dijitalde meydana gelen eşitsizlikleri artıran boşlukları belirleyerek, müdahale gerektiren alanları belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda artık yaşlı bir ülke olan Türkiye ile Kuzey Akdeniz ülkelerinden Fransa ve İtalya'nın yaşlı nüfuslarını kıyaslayarak, yaşlanma politikaları için öngörülerini üretebilmektedir.

Yöntem: Bu çalışmada ikincil veri analizi tekniği kullanılmıştır. Veriler, European Quality of Life Survey (EQoLS) araştırmasından sağlanmaktadır. EQoLS eş zamanlı olarak pek çok Avrupa ülkesinde yürütülmekte olan boylamsal bir araştırmadır. İtalya, Fransa ve Türkiye verileri SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

Bulgular: Üç ülke arasında Fransa'da bulunan yaşlılar en yüksek dijital sermaye hacmine sahiptir. Fransa'yı İtalya takip etmektedir. Dijital sermayesi en düşük yaşlılar Türkiye'de yaşamaktadır. Türkiye'de özellikle kırsalda yaşayan yaşlı kadınlar en dezavantajlı kesimdir.

Sonuç: Fransa ve İtalya'da dijital sahiplik asgari düzeyde de olsa sağlanmıştır. Fakat dijital yetkinlikler bağlamında yaşlılar birbirinden ayrılmaktadır. Türkiye'de ise yaşlılar hem dijital sahiplik hem de dijital yetkinlik düzeyleri açısından birbirinden ayrılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Eşitsizlik, Dijital Sermaye, Dijitalleşen Kamu Hizmetleri, Yaşlılık, Türkiye, Fransa, İtalya

ABSTRACT

Objective: The main purpose of the study is to try to understand and interpret the competencies of using information and communication technologies on the basis of different countries. By this means, it aims to identify the areas that require intervention by identifying the gaps that increase the inequalities that occur in digital. In this context, it is to produce predictions for aging policies by comparing the elderly populations of Turkey, which is now an old country, and France and Italy, which are the northern Mediterranean countries.

Method: Secondary data analysis technique was used in this study. Data are obtained from the European Quality of Life Survey (EQoLS). EQoLS is a longitudinal study that is being conducted simultaneously in several European countries. Italy, France and Turkey data were analyzed using the SPSS program.

Results: Among the three countries, seniors in France have the highest volume of digital capital. Italy follows France. The elderly with the lowest digital capital live in Turkey. In Turkey, elderly women, especially those living in rural areas, are the most disadvantaged.

Conclusion: In France and Italy, digital ownership is provided, albeit at a minimal level. However, in the context of digital competencies, the elderly differ from each other. In Turkey, on the other hand, the elderly differ from each other in terms of both digital ownership and digital competence levels.

Key Words: Digital Inequality, Digital Capital, Digitized Public Services, Old Age, Turkey, France, Italy

ÖNSÖZ

“Akdeniz Ülkelerinde Yeni Eşitsizlikler: İtalya, Fransa ve Türkiye’de Yaşlıların Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kullanımı” başlıklı bu çalışma toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeve sunulmaktadır. Öncelikle dijital eşitsizlik tanıtımı yapılmakta ve dijital eşitsizlik yaşlılık bağlamında detaylandırılmaktadır. Daha sonra çalışmada kullanılan dijital sermaye Bourdieucü yaklaşım bağlamında tartışılarak kavramının evveliyatına ve oluşumuna değinilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise İtalya, Fransa ve Türkiye’de dijital kamu hizmetlerine ve sunumuna atıfta bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde ise çalışmanın metodolojisi yer almaktadır. Öncelikle çalışmanın amacı ve önemi açıklanmaktadır. Daha sonra çalışma oluşturulurken benimsenen yöntemi sunulmaktadır. Bu çalışmada kullanılan nicel araştırma tekniklerinden biri olan ikinci veri analizi, Avrupa yaşam kalitesi araştırması veri setleri, seçilen ülkeler (İtalya, Fransa ve Türkiye), değişkenler ve operasyonel tanımlar, araştırmanın sınırlılıkları ve özen gösterilen etik ilkeler sunulmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde bulgular sunulmaktadır. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan bulgular dijital sahiplik, dijital yetkinlik ve en nihayetinde dijital sermaye bağlamında ortaya konulmaktadır.

Ulaşılan bulgular literatürle desteklenerek tartışma bölümünde değerlendirilmektedir. Son kısımda ise bu çalışmanın sonuca ve önerilere yer verilmektedir.

Öncelikle bu tez çalışmasının her aşamasında yanımda olan, değerli katkılarıyla bana yol gösteren ve beni destekleyen danışmanım Doç. Dr. Özgür ARUN hocama, tez savunmam sırasında kıymetli katkılarıyla beni destekleyen Prof. Dr. Gönül DEMEZ ve Doç. Dr. Didem NARMANLI hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecinde beni her konuda destekleyen ve motivasyon kaynağım olan sevgili eşim Abdullah KARAN’a teşekkür ederim. Son olarak beni tüm hayatım boyunca destekleyen ve seven sevgili babam Özcan BAYKAL’a, annem Zehra BAYKAL’a, ablam Zekiye BAYKAL’a ve kardeşim Numan BAYKAL’a çok teşekkür ederim.

Tezimin her cümlesinde hatırası olan ve 6 Şubat Kahramanmaraş depreminden kaybettiğim evimim ve depremde yaşamını yitirenlerin anısına...

GİRİŞ

Kelime anlamı olarak eşitsizlik, toplumsal çerçevede ele alındığında bireyler veya gruplar arasında var olan kaynak ve fırsatların düzensiz dağılmasını ifade etmektedir. Eşitsizlik, sosyal hayatın içerisinde örneğin, gelir eşitsizliği ve cinsiyet eşitsizliği gibi türleriyle geçmişten günümüze toplumları kendi içinde ayıştırmaktadır. İçinde bulunduğumuz çağ teknolojik anlamda her geçen gün bir öncekinden daha iyiye gitmekte ve yaşamın her alanını kolaylaştıracak nitelikte aygıtlar sunmaktadır. Ancak toplumun içinde var olan geleneksel eşitsizlikler, çoğu alanda olduğu gibi teknolojik boyutta da varlığını hissettirmektedir. Ne yazık ki toplumun çoğu kesimi fırsatlara eşit bir şekilde erişememekte ve ortaya “dijital eşitsizlikler” çıkmaktadır.

20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan "dijital eşitsizlik veya bölünme" terimi, bilgi ve iletişim teknolojilerine (BİT) erişimdeki, BİT'in farklı amaçlar için kullanımındaki ve BİT kullanımı ile elde edilen faydalardaki farklılıklardan kaynaklanan sosyal boyuttaki eşitsizlikleri ifade etmektedir. (Özsoy, 2020). Güçlü bir ivmeyle hayatımıza entegre olan teknolojik dönüşüm, geleneksel eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmasının aksine yeni eşitsizlik biçimleri meydana getirmektedir (Van dijk, 2002).

Dijital eşitsizlikler literatürde üç düzeyde incelenmektedir (Özsoy,2020). İlk olarak birinci düzey dijital eşitsizlikler, kimlerin BİT'lere erişebildiğini konu edinen erişim uçurumu çalışmalarıdır. Dijital eşitsizliğin ilk döneminde çalışmalar, araştırmalarını bu kapsamda yürütmüşlerdir. Fakat özellikle gelişmiş ülkelerde BİT sahipliği hızla artmış ve birinci düzey dijital eşitsizlikler büyük oranda kapanmıştır. Bunun sonunda çalışmalar ikinci düzey dijital eşitsizlik alanlarına kaymıştır. Çünkü ikinci düzey dijital eşitsizlikler, erişim uçurumu kapansa bile BİT'leri kullanma becerisi olmayan insanların ayrılmakta olduğu gerçeğini göstermektedir. Halen günümüzde özellikle dezavantajlı kesimler ikinci düzey dijital eşitsizliğe maruz kalmaktadır. En güncel çalışmalar ise üçüncü düzey dijital eşitsizlik adı altında sunulmakta ve BİT kullanımındaki faydaların farklılaşmasına odaklanmaktadır (Özsoy,2020).

İnternet ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi sonucu ekonomi 1950'lerden bu yana endüstriyel olmaktan çıkıp bilgiye dayalı (BİT) bir ekonomiye dönüşmüştür. İş, eğitim, sağlık ve endüstri vb. alanlar bu dönüşümün bir parçası haline gelirken hükümetler de BİT'in etkilerinden ve avantajlarından yaralanan bir değişim geçirmiştir (Afacan, Er ve Arifoğlu, 2013). Hükümetler, sürekli gelişen ve ilerleyen BİT sonucu olarak e-devleti başlatarak sosyal gereksinimleri karşılayan dijital materyaller ve farklı e- devlet hizmetleri sunmaya başlamıştır (Afacan vd., 2013). Bireyler, vatandaş merkezli bir tasarımla e-Devlet'ten çeşitli avantajlar elde

etmektedir. Örneğin, bireyler e-Devlet fırsatlarını kullanarak vatandaşlık görevlerini yerine getirmek için en uygun ortamı ve yeri seçebilirler veya ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşabilirler. Fakat tüm bunlar için gerekli olan BİT altyapısının olması, BİT bilgisi ve becerisi, insanların e-devleti kullanma motivasyonlarının olması ve toplumun çoğunluğunun bu hizmetlere erişebilir olması gerekmektedir (Afacan vd., 2013).

Genel anlamda hizmetlerin dijitalleşmesi, hizmetlerin daha verimli ve etkili bir şekilde sunulması için dijital teknolojilerin ve internetin kullanılması sürecini ifade eder. Hizmetlerin dijitalleştirilmesinin ana faydalarından biri artan verimlilik ve rahattır. Dijital teknolojiler kullanılarak hizmetler daha hızlı ve kolay bir şekilde sunulabilmekte ve internet bağlantısı olan her yerden erişim sağlanabilmektedir. Bu, hem hizmet sağlayıcılar hem de kullanıcılar için zamandan ve emekten tasarruf sağlayabilir ve bireylerin ihtiyaç duydukları hizmetlere erişimini kolaylaştırabilir. Bununla birlikte, hizmetlerin dijitalleşmesinin de dezavantajları vardır. Buna yönelik endişelerden biri, dijital teknolojilere ve internete erişim ve bunların kullanımında var olan eşitsizliklere atıfta bulunan dijital eşitsizlik konusudur. Bu, düşük gelirli bireyler, ırksal azınlıklar ve kırsal topluluklar gibi dezavantajlı grupları orantısız bir şekilde etkileyebilir ve önemli hizmetlere erişimlerini sınırlandırabilir. Bu bağlamda dijital eşitsizliğe karşı özellikle savunmasız olan bir grup, dijital teknolojilere erişme ve bunları kullanma konusunda çeşitli engellerle karşılaşabilen yaşlılardır. Bunun olası nedenleri arasında, ekonomik yetersizlik, yeni teknolojileri öğrenmedeki zorluk, ilgi veya ihtiyaç eksikliği gibi çeşitli faktörler olabilir.

Bu çalışmada, yaşlılar arasındaki dijital eşitsizlik konusu incelenmiş ve bu eşitsizliğin bireyler ve toplum üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Çalışmaya dahil edilen Fransa ve İtalya Türkiye'ye kıyasla yaşlı oranı daha yüksek olan ülkelerdir. Bu bağlamda Türkiye'nin giderek daha yaşlı bir toplum haline dönüşmesi göz önünde bulundurulduğunda Fransa ve İtalya'nın verilerini üretmek ve karşılaştırmalı analizlerini sunmak, Türkiye adına yapılacak gelecek tahminleri için bir öngörü oluşturacaktır. Bu çerçevede çalışma temelinde, dijital eşitsizliğin Fransa, İtalya ve Türkiye'deki yaşlılar için hangi ölçüde farklılaştığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞİTSİZLİKLERİN YENİ GÖRÜNÜMLERİ OLARAK DİJİTAL EŞİTSİZLİK

Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımındaki yaygınlık günümüzün en önde gelen eğilimlerinden birini oluşturmaktadır. Modern toplumun tüm avantajlarından yararlanmak için dijital medya erişimi ve kullanımı giderek daha zorunlu hale gelmektedir. Çoğu gelişmiş ülkedeki hükümetler artık tüm vatandaşlarının e-posta ve internet erişimine sahip olduğunu varsaymaktadır (Van Dijk, 2020:5). Bu denli önemli görülen bilgi ve iletişim teknolojileri ne kadar kapsayıcıdır?

En geniş anlamıyla, "dijital eşitsizlik " terimi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) mevcudiyetindeki farklılıklardan doğan eşitsizlikler, BİT'in çeşitli amaçlar için kullanımındaki eşitsizlikler ve elde edilen faydalardaki farklılaşma nedeniyle oluşan eşitsizlikler olarak tanımlanabilir (Özsoy, 2020). "Dijital" kelimesi, dijital eşitsizliğin teknolojik bir sorun olduğu izlenimini verirken, gerçekte daha çok sosyal bir sorundur (Van Dijk, 2020:3). Bilgi ağırlıklı endüstrilerin ekonominin büyüyen bir parçası olduğu bir toplumda, bilginin nüfus içindeki dağılımı giderek artan bir şekilde tabakalaşmaya sebep olur (Hargittai, 2003).

Dijital uçurumun önemini vurgulayan birçok kişi, sözde yeni eşitsizlik biçimini geleneksel eşitsizliklerden ayırmakta zorlanmaktadır (Van Dijk, 2002). Geleneksel eşitsizlikler dönüşerek dijital eşitsizlik olgusu içinde var olmaya devam etmektedir. Toplumun kültürel ve ekonomik olarak dezavantajlı ya da geleneksel olarak dışlanmış kesimleri diğerlerinden ayırmaya devam etmektedir (Arun & Elmas, 2020). Dijital eşitsizlikler toplumsal dinamiklerde var olan mevcut yapısal eşitsizlikleri sürdürmekle kalmayıp onları pekiştirerek yeni ve farklılaşan eşitsizlikler yaratmaktadır. Bu sebeple dijital ortamda oluşacak eşitsizlikler sürekli gelişen kendini değiştiren bir dönüşüm halindedir (Özsoy, 2020). Bahsi geçen yeni eşitsizliklerin ayrımları daha ciddi ve görünür boyutlara taşımaktadır. Geleneksel eşitsizlikleri etkileyen şekillendiren toplumsal cinsiyet, eğitim, yaş, etnisite, gelir gibi faktörler dijital eşitsizliğinde arka planını oluşturan sebeplerdir (Van Dijk, 2002).

Dijital eşitsizlik literatürü incelendiğinde yapılan çalışmaların birden çok bağlamda ele alındığı görülmektedir. Örneğin;

-Nüfusun farklı sınıfsal kesimleri arasındaki dijital eşitsizlikleri

-Eğitim bağlamında dijital eşitsizlikleri (yüksek eğitim seviyesi/düşük eğitim seviyesi)

-Toplumsal cinsiyete göre dijital eşitsizlikleri

-Etnisite/İrksal farklılıklara göre dijital eşitsizlikleri

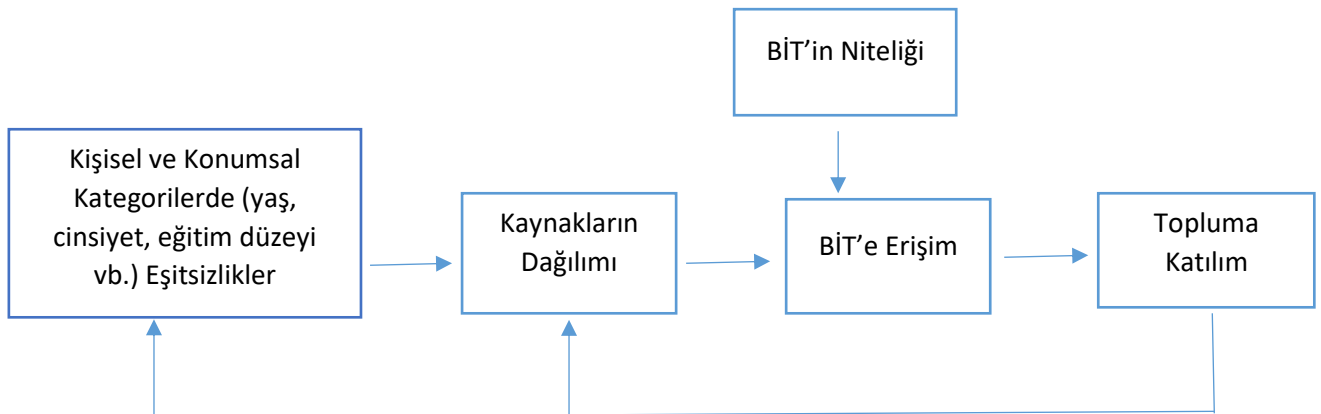
-Yaş bağlamında dijital eşitsizlikleri (yaşlı/genç)

-Gelire göre dijital eşitsizlikleri (düşük gelirli/yüksek gelirli)

-Yaşanılan yere göre dijital eşitsizlikleri (kırsal/kentsel) inceleyen çalışmalar mevcuttur (Bucy, 2000; Hilbert, 2011; Bimber, 2000; NTIA, 2000; Attewell, 2001; Loges & Jung, 2001; Kraut vd., 1996; Benton Foundation, 1998; Strover, 1999). İnsanlar dijital bölünmenin doğasını yanlış yorumlayıp bunun tamamen dâhil edilen ve dışlanan gruplar arasındaki doğuştan gelen değer farklılıkları olduğu düşünebilir. Ancak, insanların dijital araçları kullanımındaki farklılıklar bir grubun yeni teknolojileri diğerlerinden daha erken benimsemesi, bazı bireylerin en yeni araçlara ve eğitime daha iyi erişebilmesi veya bir grubun mevcut teknolojiyi daha yoğun kullanması olabilir (Van Dijk, 2002). "Dijital uçurum" terimi aslında, bazı insan gruplarının, halk kütüphaneleri ve otoyollar gibi genellikle herkesin kullanımına açık olduğu varsayılan bir kaynağı kullanmaktan sistematik olarak dışlandığı gerçeğini ifade eder (Robinson vd., 2003).

Van dijk (2005:15) Geleneksel eşitsizlikler ile dijital eşitsizlik arasındaki ilişkiyi içeren nedensel bir model ileri sürmüştür (Şekil 1). Toplumdaki kategorik olarak isimlendirilen geleneksel eşitsizlikler kaynakların eşitsiz dağılımına sebep olmakta, bu da dijital teknolojilere eşit olmayan erişime neden olmaktadır. Ayrıca dijital erişim, teknolojilerin niteliğine de bağlıdır. Dijital teknolojilere eşit olmayan erişim, toplumda eşit olmayan dijital katılıma sebep olmaktadır. Topluma eşit olmayan katılım, geleneksel eşitsizlikleri ve kaynakların eşitsiz dağılımını güçlendirmektedir.

Şekil 1. Kaynaklar ve Benimseme Teorisi Nedensel Modeli

Bu teknolojinin potansiyel avantajlarının, bilgi engellerini azaltarak eşitsizliğin giderilmesine yardımcı olacağını iddia edenler yok değildir. Onlara göre BİT hayatın her kesiminden bireyin insan sermayesini artırmasına, sosyal ağlarını genişletmesine, kendini geliştirmesine ve daha iyi iş bulma, sağlık hizmetlerine daha iyi erişim elde etme vb. gibi günlük yaşam aktivitelerine yardımcı olmaktadır (Hargittai, 2003). İnternetin, insanlara yüksek öğrenim, daha iyi istihdam ve daha sağlıklı yaşam tarzları için fırsatlar sunacağı, ayrıca siyasi tartışmalar için yeni forumlar açacağı ve onların temsilcileriyle daha doğrudan iletişim kurmasını sağlayacağı söylenmektedir (DiMaggio vd., 2004). Bununla birlikte diğer tarafta eleştirenler, internete eşitsiz erişimin, zaten ayrıcalıklı konumlarda bulunanlara şans sağlarken daha az şanslı durumdaki diğerlerini dışlayarak mevcut eşitsizlikleri daha da pekiştirebileceğinden endişe etmektedirler. Evde veya ofiste bir ağa bağlanabilmek ve bir bilgisayara sahip olmak genellikle erişime sahip olmak olarak kabul edilir. İnsanların bir aracı "kullanımı" hakkında konuştuğumuzda, pasif olarak sahip olmalarının aksine, onunla aktif olarak ilgilenmeleri de kast edilmektedir (Hargittai, 2003).

Dijital eşitsizlik araştırmaları farklı düzeylerde incelenmeye ve eşitsizliklerin dönüşümünü takip etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda bir sonraki bölümde dijital eşitsizlik çalışmalarının gelişimini ve üç farklı düzeyde incelenmesini sunmaktayım. Kısaca bahsetmek gerekirse, birinci düzey dijital eşitsizlikler erişim uçurumuna odaklanmaktadır. İkinci düzey eşitsizlikler ise BİT becerilerindeki farklılaşmayı tartışmaktadır. Üçüncü düzey dijital eşitsizlik en yeni çalışmaların konusudur ve BİT'ten elde edilen faydaların farklılaşmasını konu edinir.

1.1. Dijital Eşitsizlik

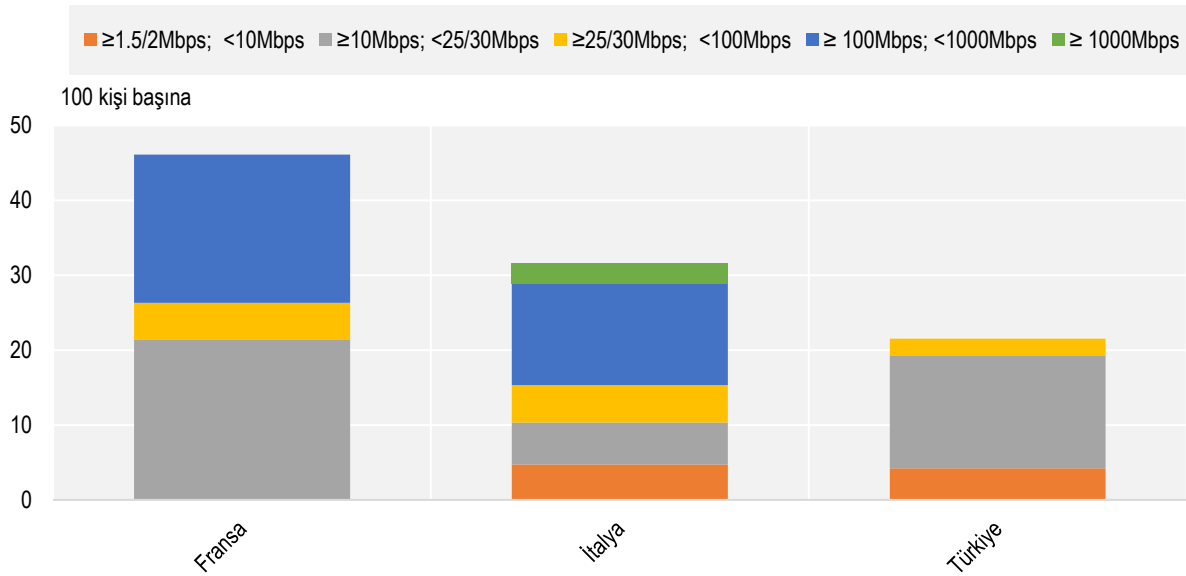
İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda geliştirilen bilgi ve iletişim teknolojileri dünyamızda hızla yayılmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda "dijital devrim" adı verilen dönüşüm meydana gelmiştir. Öncelikle belirli medya kullanımları, özellikle sanayileşmiş ülkelerde, genel halk tarafından hızla benimsenmiştir (Van Dijk, 2020:4). Örneğin, neredeyse on yıl kadar bir sürede dünya çapında iki milyardan fazla kişi Facebook'a katılmıştır. Pek çok kişinin, özellikle daha fakir ülkelerde, 'dijital devrim' sırasında geride kalması ve bunun sonucunda dijital bir eşitsizlik oluşması hiç de beklenmedik bir durum değildir (Dijk, 2020:4).

Los Angeles Times muhabirleri Webber ve Harmon'nın, 29 Temmuz 1995'te yayınlanan yazılarında ilk kez "dijital uçurum" kelimesi telaffuz edilmiştir (Gunkel, 2003). Ardından çok sayıda Amerikan gazetesi dijital uçurum kavramını dillendirmiştir (Dijk, 2020:1). En yaygın tanım dijital yalnızca hane halkı bilgilerine odaklanarak, "sahip olanlar" ve "sahip olmayanlar" arasındaki kesin bir ikilemi vurgulayarak yapılmaktadır. Ulusal Telekomünikasyon ve Bilgi İdaresi'nin 1995 tarihinde yayınlanan "A Survey of the "Have Nots" in Rural and Urban America" başlıklı ilk raporu, kavrama popülerlik kazandırmıştır (NTIA, 1995). Yüzyılın başında, dijital uçurumun hem kavramı hem de meydan okuması, Avrupa'da ve dünyanın geri kalanında hızla genişleyerek sosyal ve entelektüel gündeme sağlam bir şekilde yerleşmiştir (Dijk, 2020:1). Bunun sonucunda yapılan çalışmaların sayısı artmıştır. Bu konudaki ilk hakemli kitap 2001'de yayınlanmıştır (Van Dijk, 2020: 7). Norris'in yazmış olduğu kitap, dünya çapında 179 ülkenin ulusal ve politik internet erişimi ve kullanımını inceleyerek toplumsal hayata katılımı dijital kaynakları kullanan ve kullanmayanlar arasındaki dijital eşitsizlik tartışmaktadır. Ülke karşılaştırmaları sonucunda elde ettiği bulgular ile dijital eşitsizliği üç boyutta değerlendirmektedir. Bunlar; küresel bölünme (sanayileşmiş ve gelişmekte olan toplumlar arasında oluşan dijital eşitsizlikler), sosyal bölünme (bir ülkede yaşayan nüfusun arasındaki dijital eşitsizlik) ve son olarak demokratik bölünmedir (Norris, 2001:1,45).

İnternetin, 1990'ların ortalarında bir kitle iletişim aracı olarak ortaya çıkmasıyla politika yapıcılar ve sosyal bilimciler erişimin eşit olmayan dağılımı konusunda endişelenmişlerdi. Fakat bir süreliğine pek çok kişi, World Wide Web ve interneti edinmeyi çok daha ucuz hale getirerek bilgiyi herkes için daha erişilebilir hale getireceğini düşünmektedir. Fakat kısa zamanda belirli demografik grupların internet kullanıcısı olma olasılığının diğerlerinden daha yüksek olduğu anlaşılmıştır (DiMaggio ve Hargittai, 2001). NTIA (2000), ırk, sosyoekonomik konum, eğitim düzeyi, yaş ve engellilik durumu gibi demografik gruplar arasında ciddi farklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu yeni farkındalık ile teknolojinin eşitsizliği hafifletmek yerine artırma olasılığı araştırmaların odak noktası olmuştur. Önceki basitliğine rağmen, dijital uçurum, ekonomi, politika, kültür ve sosyal etkileşimler dahil olmak üzere sosyal yaşamın pek çok yönünü etkileyen karmaşık zorluklara sahip çok yönlü bir olgudur. Sosyal ve dijital eşitsizlikler birbirine bağlı ve etkileşimli olduğundan, dijital eşitsizlikleri ortaya çıktıkları kültürel, ekonomik, politik ve bireysel bağlamlar ışığında incelemek önemlidir (Ragnedda 2018).

DiMaggio vd., erişim tanımını genişleterek dijital uçurumu anlamak için üç erişim ölçüsü tanımlamışlardır. Bunlar; interneti herhangi bir yerden kullanabilme, interneti kişinin ikamet ettiği yerde kullanabilme, interneti evde yüksek hızlı bir bağlantıyla kullanabilme olarak sıralanmaktadır. Özellikle ikinci kriterin önemini vurgulayarak, çoğu kişi web'de kendi evinde gezinmek için iş yerinde veya halk kütüphanesinde olduğundan daha fazla özgürlüğe ve kendiliğindenliğe sahip olduğunu dillendirmişlerdir. Ayrıca hızlı bir internet bağlantısının varlığı da aynı şekilde önem arz etmektedir (2004). Grafik 1’de ele alınan üç ülkenin sabit internet aboneliklerindeki hız kademeleri yer almaktadır. Fransa’da diğer iki ülkeye göre daha eşit bir dağılım mevcuttur. İtalya’da her hız kademesine mensup birey bulunmaktadır. Türkiye üç ülke arasında en düşük hız kademeli sabit aboneliğe sahiptir.

Grafik 1. 100 kişi başına sabit geniş bant abonelikleri hız kademesi

Kaynak: OECD (2021)

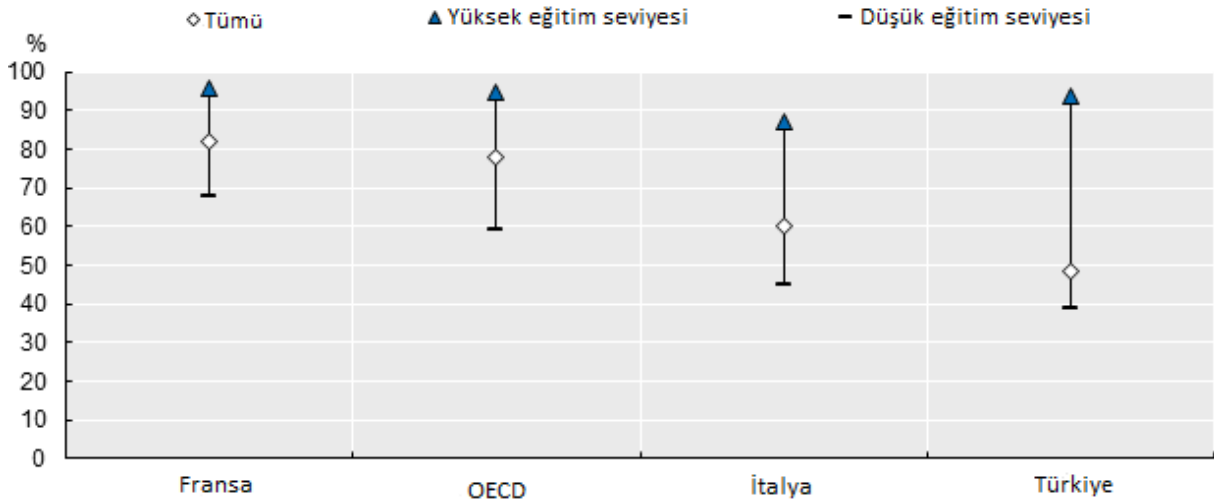
DiMaggio ve Hargittai (2001), benzer noktalara değinerek dijital eşitsizliğin oluşabileceği beş kritik boyut tanımlamışlardır. Bu beş kritik boyut özetle;

- Birincisi teknik araçlar (donanım ve bağlantı kalitesi farklılıklarından ortaya çıkan eşitsizlikler),
- İkincisi erişim bağımsızlığı (kişinin erişim ortamını kullanma özgürlüğü, işte mi evde mi kullandığı, kullanımlarının bir başkası tarafından izlenip izlenmemesi gibi durumlara bağlı eşitsizlikler),

- Üçüncüsü beceri (kişilerin ortamı kullanabilme yeteneklerinin farklılaşması sonucu oluşan eşitsizlikler),
- Dördüncüsü sosyal destek ağları (bireyin kullanım alanında yardım alabileceği sosyal desteklerin varlığı veya yokluğuyla ilgili eşitsizlikler),
- Beşincisi ise kullanım amacı (insanların teknolojiyi kullanma amaçlarındaki çeşitlilik) olarak açıklanabilir.

Çalışmalar insanların erişime sahip olup olmadığını incelemekle yetinmemelidir. Bu kaynakları nasıl kullandıklarının ve faaliyet gösterdikleri sosyal bağlamların ayrıntılarına da inmesi gerektiği savunulmuştur (Hargittai ve Hinnant, 2008). Dijital eşitsizlik çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaya başlanan "dijital uçurum" terimi, açık bir şekilde, bilgi ve iletişim teknolojilerine eşit olmayan erişim karmaşık sorununun aşırı basitleştirilmesidir (van Dijk, 2002). Gerekli teknolojinin yüksek maliyeti nedeniyle düşük gelirin birincil engel olduğu yönündeki yaygın inançla desteklenen erişimdeki katı eşitsizlikler hakkında çok durulmuştur. Ancak internet kullanımının en büyük belirleyicisinin gelir değil, eğitim olduğunu ortaya konmaktadır (Robinson vd., 2003). Grafik 2’de üç ülkede bulunan yaşlıların eğitim durumlarına göre internet kullanımlarını görmekteyiz. Üç ülke içinde yüksek eğitim düzeyi internet kullanımını arttırmıştır. En kritik bölünme Türkiye’de görünmektedir. Yüksek eğitime sahip yaşlıların %93,8’i internet kullanırken (burada İtalya’dan yüksek kullanım oranına sahiptir), düşük eğitim seviyesindeki yaşlıların ancak %38’i internet kullanmaktadır (İtalya’nın gerisinde kalmıştır). Bu gösterge aynı zamanda yaşlıları homojen bir grup olarak ele alınamayacağını, diğer yaş grupları gibi kendi aralarına farklılaşan heterojen bir yapıda olduklarını kanıtlar niteliktedir.

Grafik 2. Yaşa (55-74 yaş arası bireyler) ve eğitim düzeyine göre internet kullanımı

Kaynak: OECD (2021)

Daha hızlı bir internet bağlantısına ve daha yeni bir bilgisayara sahip olan birinin, sitelerin yüklenmesi için uzun süre beklemesi gereken birinin aksine, herhangi bir nedenle web'i kullanma olasılığı daha yüksektir. Ancak durum bunun ötesinde internet kaynaklarının potansiyeli, onları kullanma yeteneği olmayan bireyler için gizli kalmaktadır (Zillien ve Hargittai, 2009). İnternet erişimindeki eşitsizlikler azalsa bile ancak bilgi ve beceri boşlukları çok daha büyük ölçüde devam edebilmektedir (Van Deursen ve Van Dijk, 2013). Hem kamuoyu hem de kamu politikası başlangıçta erişimle çok ilgilenmiştir. Herkesin bir bilgisayara ve internete erişimi olursa, dijital teknolojiyle ilgili bilgi eşitsizliği sorununun ortadan kalkacağına dair yaygın bir yanılgı vardır. Beceri tabanlı erişim sorunları genellikle göz ardı edilmiştir veya esas olarak yaşlıları, alt sınıf ev kadınları, eğitimsizleri ve işsizleri etkileyen bir şey olarak yazılmıştır. Bunun sonucunda insanlar bunun yalnızca bir bilgisayar ve internet hizmetine sahip olduklarında geçecek bir geçiş aşaması olduğuna inanma yanlısına düşebilirler. Ayrıca insanların bilgisayarlarını ve ağlarını farklı şekillerde kullandıkları gerçeği de göz ardı edilmektedir. Farklı kullanım genellikle farklılaşmış bir post-modern toplumda vatandaşların ve müşterilerin özgür seçimi olarak görülür, bu nedenle sosyal ve eğitim politikası için herhangi bir sonucu olduğu düşünülmemektedir (Van Dijk, 2002). Zaman geçtikçe, çalışmalarda araştırmacılar "erişimi" "kullanım" ile birbirinin yerine kullanmaya başlamışlardır. Böylece kullanılabilirlik ve takdir yetkisi arasındaki çizgi bulanıklaşmıştır (DiMaggio vd., 2004).

İnternetin sağladığı olanaklar, diğer herhangi bir teknolojiye olduğu gibi, geçmişine, tasarımına ve kabul ve kullanım bağlamına bağlıdır. Farklılaştırılmış kullanım düzeyleri sosyal eşitsizliğe

yol açmaktadır. Dijital uçurumun önemi, artık geniş çapta, bireylerin yaşam şanslarının değişen medya tüketim alışkanlıklarından ve katıldıkları belirli çevrimiçi etkinliklerden farklı şekilde etkilendiği farklı bir tür sosyal eşitsizlik olarak kabul edilmesi gerçeğinde yatmaktadır (Zillien ve Hargittai, 2009). Daha önce herhangi bir derecede bilgisayar okuryazarlığı gerektirmeyen işler artık genellikle ileri düzeyde yeterlilik gerektirmektedir. Bir bilgisayarı ve internetten nasıl yararlanılacağını bilmiyorsanız, eğitime erişim sağlamamız bir fayda sağlamamaktadır. İnsanlar, sosyal ağ sitelerini kullanmazlarsa arkadaşlarını ve bağlantılarını kaybetme ve sosyal etkinlikleri kaçırmaya riskiyle karşı karşıya kalırlar. Güvenilir internet hızlarına erişimi olmayan kişilerin müzik festivalleri, tiyatro, sinema gibi kültürel etkinlikleri kaçırmaya mümkündür. Bu nedenle, dijital boşluk, modern toplum için giderek daha ciddi bir sorun haline gelmektedir (Van Dijk, 2020:6). Nüfusun önemli bir bölümünün teknolojik gelişmelere ayak uyduramaması, sosyal ve liberal bir demokraside eşitlik ve kapsayıcılık ilkeleri için çok önemlidir (Van Dijk, 2020:6).

Dijital eşitsizliğin üçüncü düzeyi, karşılaştırılabilir kullanım modellerine sahip ve hem BİT'e hem de internetine sınırsız erişimi olan insan grupları arasında interneti kullanmanın yararlarındaki eşitsizliklerden oluşur. Bu nedenle, üçüncü düzey eşitsizlikler, insanların internete farklı erişim düzeylerine sahip olduğu, ancak çevrimiçi etkinliklerini günlük yaşamlarında somut faydalara dönüştürmek için farklı düzeylerde yeteneklere sahip olduğu eşitsizliklerdir (Van Deursen ve Helsper, 2015).

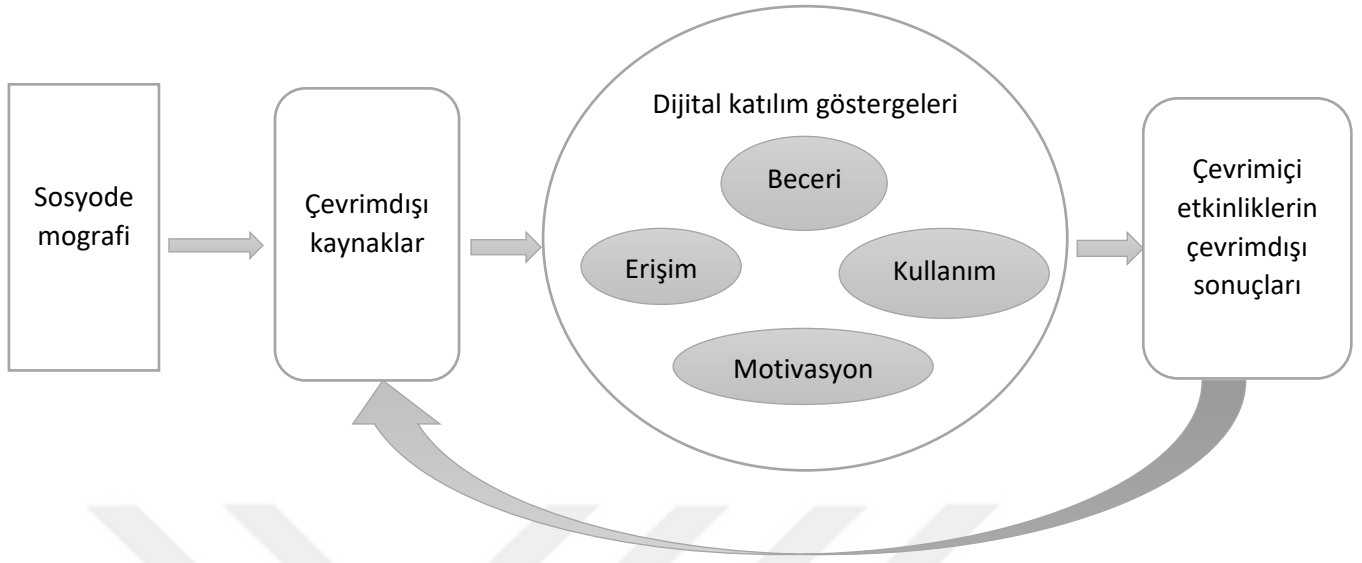
Dijital olarak daha avantajlı kullanıcıların tüm yaşam alanlarında otomatik olarak daha büyük çevrimdışı faydalardan yararlanacağını varsaymak biraz kısıtlanmaktadır. Bunun yerine dijital beceriler, çevrimiçi davranışlar ve çevrimdışı sonuçlar arasındaki ilişkinin derecesi, türü, etki alanları ve faaliyet alanları arasında muhtemelen değişebilen öğeler olarak görülmelidir (Van Deursen, ve Helsper, 2015). Çok sayıda araştırma, dijital eşitsizliğin çevrimdışı yaşamın birçok alanında yarattığı dalgalanma etkilerine ışık tutmaktadır. İnsanların hükümete katılımı, eğitim seviyeleri ve mesleki başarıları ile ilgili araştırmalar sadece birkaç örnektir. Yaygın internet erişimine sahip ülkelerde bu bölünmelerin varlığı büyük ölçüde bilinmemektedir (Van Deursen ve Helsper, 2015). Van Deursen ve Helsper (2015) çalışmasında, üçüncü düzey dijital bölünme ve bunun geleneksel eşitsizlik biçimleri üzerindeki etkileri hakkında kapsamlı bir kavrayış elde etmeyi amaçlamaktadır.

Ragnedda ise, dijital uçurumun üçüncü seviyesinin, bir kişinin dijital becerilerini (ikinci seviye) sosyal alanda diğer sermaye türlerine (ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve politik) "dönüştürülme" derecesinden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Ragnedda, 2018). Üçüncü

düzyer bölünme üzerine yapılan araştırmalar son yıllarda önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da, internet erişiminin her yerde olduğı bir toplumda yaşamın farklı alanlarında internet kullanımının faydaları arasındaki farklılıkları henüz haritalandırmaya çalışmamışlardır (Ragnedda, 2018). Bu sebep ile Ragnedda (2018) çalışmasında, çeşitli çevrimiçi etkinlik biçimlerini ekonomik, sosyal ve politik alanlar gibi farklı çevrimdışı varoluş alanlarıyla ilişkilendirmiştir. İnternet kullanımını farklı çevrimdışı sonuçlara çeviren süreçleri anlamak, eğer dijital faaliyetler belirli yaşam alanlarıyla ilişkilendirilebilirse, üçüncü düzey bölünmeye yönelik nicel araştırmalara büyük fayda sağlayacağını savunmaktadır.

Yetersiz yeteneklerin, belirli işleri çevrimiçi yaparken performansı veya verimliliğı kısıtlamada rol oynadığı bilinmektedir. Ancak, internete neredeyse her yerden erişilebilen gelişmiş ülkelerde, üçüncü düzey dijital farklılıklar daha belirgin hale geldiğı düşünülmektedir. Üçüncü düzey eşitsizlikler ile ilgili araştırmalar, bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısına sınırsız erişimi olan kullanıcılar arasında bile, istenen sonuçlara ulaşmak için dijital kaynakları etkin bir şekilde kullanma becerilerinde önemli farklılıklar olacağını varsaymaktadır (Van Deursen ve Helsper, 2015). Yüksek kaliteli, bağımsız erişime ve yeterli becerilere sahip iki kullanıcının çevrimiçi geçirdikleri zamandan farklı faydalar elde etmesi mümkündür. İnternet kullanımı rutin olarak maddi kazanç gibi yüksek çevrimdışı getiri sağlayan kişilerin bu ek fonları çevrimiçi uzmanlıklarını genişletmek için yatırılabilecekleri olumlu bir geri bildirim etkisi olabilir. Örneğın, internet sayesinde daha iyi bir iş bulan biri, daha iyi internet hizmeti, eğitim ve web'den daha ucuz mal satın almak için kullanabileceğı daha fazla para kazanabilir (Van Deursen ve Helsper, 2015). Van Deursen ve Helsper, Helsper (2012) ve Van Dijk'ten (2005) sunduğı modelleri uyarlayarak dijital toplumda eşitsizliklerin kopyalanması için bir model ileriye sürmektedirler. İnternet kullanımının sonuçları, Şekil 2'de gösterildiğı gibi, bir bireyin çevrimdışı durumuna geri yansır ve bu da dijital katılımın belirleyicilerini etkilemektedir (Van Deursen ve Helsper, 2015).

Şekil 2. Dijital Toplumda Eşitsizliklerin Kopyalanması İçin Bir Model.

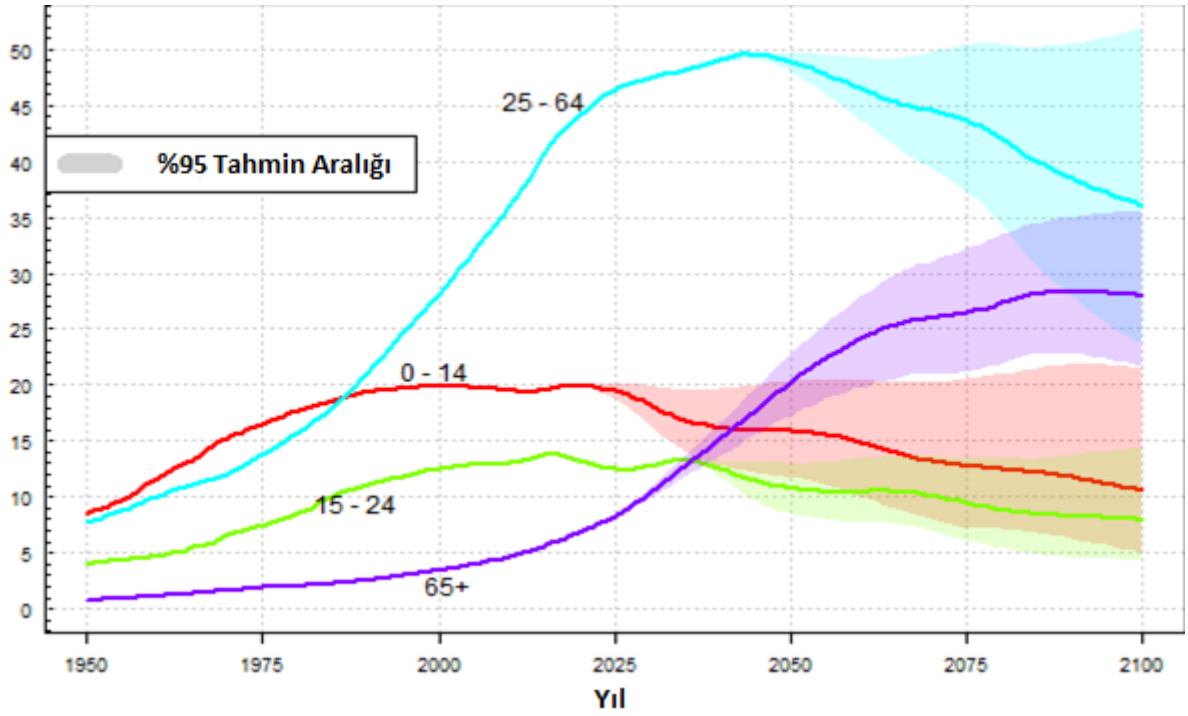

Kaynak: (Van Deursen ve Helsper, 2015).

1.1.2. Dijital eşitsizlik ve yaşlanma

Demografik geçişin toplumların refah düzeyleri üzerinde derin etkileri vardır. Günümüzde yaşlı sayılan toplumlar da yüksek refah seviyelerine sahip olma eğilimindedir (Arun, 2016). Sosyal bağlamda yaşlanma ancak demografik dönüşüme hazırlıklı olmayan, geleceğe dönük politikalar üretmemiş toplumlarda sorun teşkil edebilir. Demografik değişimin bir sonucu olarak, siyaset, ekonomi ve sosyal politikadaki eşitsizliği azaltmaya yönelik mevcut yaklaşımların yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye artık yaşlı bir ülkedir ve hızla yaşlanmaya devam etmektedir (Arun, 2016). Arun (2016) çalışmasında bahsi geçen demografik vurguyu BM (2022) verileriyle desteklemektedir. Ülkemizin 65+ nüfusu her zaman artma eğilimi göstermiştir. Nüfus tahminleri bu durumun devamlılığını öngörmektedir. Öyle ki 2100’de tahminen 65+ nüfus oranı, aktif nüfusa (25-64) neredeyse eşit olacaktır.

Şekil 3. Türkiye Nüfusun Yaş Grupları Dağılımı (Milyon)

Kaynak: (Birleşmiş Milletler, 2022)

Günümüzün bilgiye dayalı kültüründe, yaşlı insanlar dijital teknolojileri kullanmazlarsa ek zorluklarla karşılaşmaktadırlar ve çözüm odaklı eylemler gerçekleştirilmedikçe deneyimlenecek zorluklar artmaya devam edecektir. İnsanların kimlik duygusu ve sosyal ağlarındaki yeri, yaşlandıkça üstlendikleri birçok rolden etkilenebilir. Bir yaşlı emekli olduğunda, eşini kaybettiğinde, yaşadığı evden veya şehirden taşındığında meydana gelen yaşam değişiklikleri günlük hayattaki rolleri etkilemektedir (Francis vd., 2019).

Birçok yaşlı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı nedeniyle uzakta yaşayan arkadaşlara ve akrabalara daha bağlı hissettiklerini bildirmektedir (Francis vd., 2019). Öte yandan yaşlı insanlar, BİT'in yakınlarda yaşayan arkadaşları ve akrabalarıyla bağlantılarını kaybetmelerine neden olduğunu söylemektedir. Örneğin, sevdikleriniz aile etkinlikleri esnasında cep telefonlarını kullandıklarında, yaşlı insanlar kendilerini dışlanmış, kızgın ve hatta aşağılanmış hissettiklerini bildirmişlerdir (Francis vd., 2019). Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmanın birçok potansiyel avantajı olmasına rağmen, birçok yaşlı, teknolojinin kişilerarası bağlarını nasıl etkileyebileceği konusundaki endişeleri nedeniyle temkinli olmaya devam etmektedir. Genç nesiller daha yaşlı bir yetişkin cep telefonlarını kullandığında bozulmasından endişe duymaktadır (Francis vd., 2019).

Dijital eşitsizliğin örtüşen üç düzeyi olduğu öne sürülmüştür. Dijital hayata katılmak için uygun donanım ve altyapıya erişimin olması gerekir ve bu birinci seviyenin odak noktasıdır. Dijital olanaklardan tam olarak yararlanmak için, yaşlıların yalnızca bilgisayarlara değil, aynı zamanda İnternet servis sağlayıcılarına da erişimleri gerekir (Francis vd., 2019). OECD verilerine göre daha yaşlı yetişkinlerin kişisel bilgisayarlara ve internete gençlere göre daha az erişimi vardır (OECD, 2001). Avrupa Birliği (2019), yaşlı insanların genellikle dijital uçurumu kapattığını ortaya koymaktadır. İkinci seviye, insanların BİT ile ilgili yeteneklerinin ve BİT kullanımlarının erişim eksikliği nedeniyle nasıl engellenebileceğini açıklayarak birinci seviyeyi genişletir. Örneğin, yaşlı bir kişinin güvenilir bir internet bağlantısı yoksa, çevrimiçi destek gruplarına katılmak için bilgisayar kullanmakta zorlanabilir (Francis vd., 2019). Avrupa Birliği verilerine göre, yeni teknolojileri benimseme konusunda yaşlılar gençlere göre nispeten yavaş kalmaktadırlar. Öyle ki 65-74 yaş arası insanların beşte ikisi hiç bilgisayar kullanmamıştır (2019). Yaşlı erkekler, yaşlı kadınlara göre dijital teknolojilere karşı daha açık bir tutum sergileme eğilimindedir. Bu durum, yaşlı erkeklerin yaşlı kadınlara göre daha çok istihdam edildiği düşünüldüğünde, yaşlı erkeklerin işyerinde yeni teknolojilere daha fazla maruz kalmasıyla bağlantılı olabilir. Buna karşılık, genç nesiller arasında cinsiyetler arasında dijital eşitsizlik oranı çok daha azdır. Neredeyse tüm genç erkekler ve kadınlar günlük olarak internetten yararlanmaktadır (Avrupa Birliği, 2019). Üçüncü seviye, bu araçların yüksek oranda bulunduğu ortamlarda bile BİT kullanımıyla ilişkili değişen sosyal ve ekonomik etkilerin olduğu gerçeğini araştırmaktadır. Yaşlılar, ekonomiye katılmak için ihtiyaç duydukları araçlara ve ağlara fiziksel erişime sahip olsalar bile, bu tür kaynaklardan en iyi şekilde faydalanacak bilgi ve becerilere sahip olmayabilirler (Francis vd., 2019). Francis vd. (2019) tutumları değiştirmek, başlangıçta yaşlılarla dijital uçurumu kapatmak için önemline vurgu yapmıştır. Ancak çalışma, BİT kullanım alışkanlığı oluşturma, bu araçları uzun vadede kullanmayı sürdürmeleri için çok daha mühim olduğunu eklemektedir.

Van Dijk (2005), dijital teknolojilerin benimsenmesinde dört başarılı erişim tipi tanımlar. Bunlar; motivasyonel erişim, fiziksel ve materyal erişim, beceri erişimi ve kullanım erişimidir. Bu model dijital uçurumun bu dört aşamada şekillenmesini sunmaktadır. Materyallere erişim, motivasyona erişimi, becerilere erişimi ve bu yetenekleri kullanmak için fırsatlara erişimi takip eder (Van Dijk 2005). Model döngüsel olarak, tüm basamakları tamamladıktan sonra süreç yeniden başlar.

- Motivasyonel erişim, BİT'i kullanma ve bunlardan yararlanma isteğidir. Hem sosyal ve kültürel değişkenlerin hem de zihinsel ve psikolojik değişkenlerin motivasyonel erişim

boşluğuna katkıda bulunması olasıdır. Yaşlılar BİT'lere fiziksel erişime sahip olsalar bile, BİT'lerdeki değeri görmediklerinde veya bilgisayarla ilgili kaygı yaşadıklarında erişim boşlukları oluşabilir (Cotten vd., 2017).

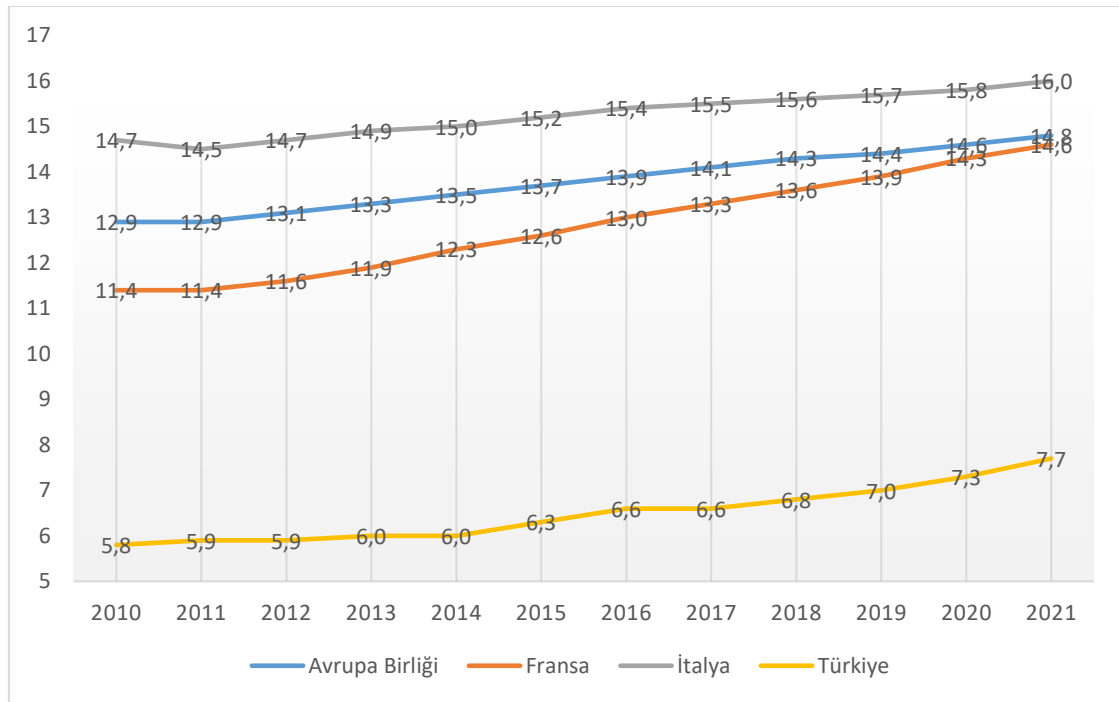
- Materyal erişim, fiziksel erişimi ifade etmektedir. Fiziksel erişim için motivasyon dürtüsü gerekmektedir.
- Beceri erişimi, elde edilen fiziksel erişimi kullanabilecek beceriye atıf yapmaktadır.
- Kullanım erişimi, farklı kullanımlara atıfta bulunur. İnsanlar (BİT) kullanıyor mu? Kullanıyorsa aktif bir şekilde mi sorularına yönelir. Kullanım erişiminin ardından, BİT kullanma motivasyonu basamağına geri dönmektedir.

Yaşlılar için BİT'leri inşa ederken veya değerlendirirken, bu demografi grubunun homojen bir yapıda olmadığını akılda tutmak çok önemlidir (Francis vd., 2019). Arun ve Elmas'ın çalışmasında da bahsettiği gibi çocukların ve gençlerin dijital eşitsizliğin bir tarafı olmadığını, her zaman aktif olabildiklerini ve dijital dünyaya doğanların daha avantajlı durumda olduklarını baz alarak yapılan yorumlar oldukça önyargılıdır (Arun & Elmas, 2020). Yaşlı insanlar, bilgi ve iletişim teknolojileri hakkında çok çeşitli deneyimlere ve bakış açılarına sahip çeşitli bir grup olduğundan, kullanımlarının etkilerini araştırmaya devam etmemiz çok önemlidir. Dijital uçurumu kapatmak ve dijital eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için yaşlı bireylerin teknolojiyi benimsemesini ve kullanmasını etkileyen unsurlar hakkında daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Dijital uçurumu ve bunun neden olduğu eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için, belirli yaşlı kişileri BİT'i kullanmaya teşvik eden kesin yolların veya koşulların ortaya çıkarılması gerekmektedir (Francis vd., 2019). Ayrıca yaşı bu çeşitlilik için bir temsil olarak kullanmak yerine, yaşlıların BİT'i benimsemesini ve bunu yapmanın avantajlarını fark etmesini önleyen engellerin belirlenmesi önemlidir (Francis vd., 2019).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, ekonomi, politika ve kültür dahil olmak üzere çok çeşitli toplumsal dinamikler için geniş kapsamlı sonuçlara sahiptir. Hiçbir yeni fikir popülasyona anında ve tekdüze bir şekilde yayılamaz. Bir topluluğa yeni fikirler yayıldıkça, birçok katılımcısı arasında eşitsizliklerin yükseleceği kesindir (Hilbert, 2015). İnternet, topluluğumuzun veri depolama, büyük veri kümelerinde arama yapma ve bilgileri hızlı bir şekilde alma becerisini büyük ölçüde geliştirir. İnternetin insanların eğitim, istihdam ve sağlık hizmetleri gibi konulardaki fırsatlarını artıracığı, ayrıca siyasi söylem için yeni forumlar açacağı ve insanları temsilcileriyle temasa geçireceği söylenmektedir. Bu argümanların geçerli olduğu ölçüde, internet erişimi kıt bir metadır ve dijital eşitsizlik acil bir kamu politikası

endişesi olmalıdır (DiMaggio ve Hargittai, 2001). Yaşlı kişilerin yaşam bağlamını ve BİT potansiyelini anlamak, bu demografi için dijital uçurumun ve dijital eşitsizliğin önemini takdir etmek için gereklidir. Hükümetler, işletmeler ve sivil toplum grupları tarafından dijital eşitsizliklerin aşılabilir eşitsizliklere dönüşmesini önlemeyi amaçlayan politika oluşturmalıdır (Van Dijk, 2002). Özellikle kamu hizmetlerinin dijitalle aktarıldığı günümüzde yaşlıların vatandaşlık hakkı olan hizmetlere erişimi hiç olmadığı kadar önem kazanmıştır. Ayrıca öyle ki dışlanma riski olan grup hızla büyümeye devam etmektedir.

Grafik 3. Yaş grubuna göre nüfus 65-79 yaş arası nüfusun oranı

Kaynak: (Eurostat, 2022)

Grafik 3'te çalışmada yer verilen Fransa, İtalya ve Türkiye'nin nüfusları içinde yaşlıların paylarının zaman içinde değişimi sunulmaktadır. İtalya ve Fransa Türkiye'ye göre çok daha yaşlı ülkelerdir. Bu iki ülkenin yaşlılık bağlamında dijital eşitsizlik verilerini üretmenin ve Türkiye ile karşılaştırmalı analizini sunmanın, Türkiye'de politika yapımcılarının geleceğe dair bir öngörü oluşturmaları ve uygun kamu politikaları ortaya atmaları bakımından önemli olduğu kanısındayım. Öyle ki Türkiye'de artık yaşlı bir ülkedir ve hızla yaşlanmaya devam etmektedir.

Ulusal literatürde yaşlılık bağlamında dijital eşitsizlik çalışmalarının uluslararası literatüre kıyasla oldukça az sayıda olduğu göze çarpmaktadır (Binark, vd., 2021). Yaşlılığın

kültürel ve toplumsal olarak farklı ülkelerde farklı deneyimlendiği ve algılandığı düşünüldüğünde yaş ve dijital eşitsizlik çalışmalarının içeriğinin zenginleştirilmesi için farklı ülkelere elde edilecek veriler ve bu verilerin karşılaştırılması önem arz etmektedir. Bu sayede kullanım farklılıklarının nedenleri ve dijital eşitsizlikler daha iyi analiz edilecektir (Özsoy, 2020). Örneğin; Büchi vd'nin (2016) yaptığı çalışmada yüksek internet kullanım oranına sahip ülkelere kullarımdaki farklılıklar sebebi ile seçilen beş ülke (Yeni Zelanda, İsveç, Birleşik Devletler, İsviçre ve Birleşik Krallık) ile internet kullanım eşitsizliklerine ilişkin karşılaştırmalı bir araştırma sunulmuştur. Araştırma bize yaşı en güçlü belirleyici olduğunu göstermektedir. (Büchi vd., 2016). Büchi vd'nin çalışmasına benzer Türkiye bağlamında diğer ülkelerin verilerini de üreten bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan tez çalışmasının ilgili literatüre katkıda bulunması umulmaktadır.

İçinde bulunduğumuz dönemde toplumlar hayatımızın her alanında kendini gösteren dijital dönüşümü geçirmektedir. Hizmetlerin dijital aktarımı da bunun bir parçasıdır. Eğitim, sağlık, finans ve kamu hizmetleri çevrimiçi olarak vatandaşlara sunulmaya başlanmıştır (Turan, 2020). Kamu kurumları hizmetlerin sunumunu internet ve internet tabanlı uygulamalar üzerinden gerçekleştirip, hizmetleri internet ortamına aktarmaktadır. Bu dönüşüm akıllara, hizmetlerin dijital eşitsizliğin varlığı altında ne kadar kapsayıcı olabileceği sorusunu getirmelidir. Dezavantajlı grupların hizmetlere erişimde eşitsiz muamele görmeleri ve eşit koşulların sağlanamaması refah devlet anlayışına oldukça ters düşmektedir. Arun ve Elmas'ın (2020) sundukları çalışmada, Türkiye'de hanelerin üçte birinin internet erişimine sahip olmadığına ve ikinci düzey dijital eşitsizliklerin ise çok daha fazla haneyi etkilediğine vurgu yapılmaktadır. Kamu hizmetlerinde meydana gelen dijital dönüşümün dezavantajlı kesimlerin maruz kaldığı eşitsizlikleri dönüştürerek daha keskin hale getireceğini belirtmektedirler (Arun ve Çağrı, 2020). Planlanan tez çalışması da benzer kaygıları taşıyarak oluşturulmaktadır. Özellikle etkileri hala hissedilen salgın döneminden sonra bu tarz araştırmanın önemi daha net anlaşılmaktadır. Dünya, COVID- 19 salgın sürecinde izole bir hayat sürmek durumunda kalmıştır. Bu süreçte dijital ortamlara gereksinim hızla artmış, dijital alanlar toplumların gündelik yaşamlarının merkezi haline gelmiştir. Bu durumun araştırmacıları konuyla ilgili çalışmalar yapmaya yönlendirdiğini görmekteyiz. Bunlardan bazıları;

Robinson vd., (2020) çalışmasında, pandemi sürecinde 65 yaş ve üstü kişilerin COVID- 19 hastalığından daha fazla etkilenebileceklerine ve bu yüzden izolasyon süresince sosyal bağlar ve yaşam kalitesi açısından yaşlı bireyler için Bit kullanımının önemine değinmektedirler (Robinson vd., 2020).

Khilnani vd. (2020) COVID-19 salgını sürecinde özellikle tekrarlamalı etkileşim gerektiren kronik durumların yönetimi, semptomların ve teşhislerin izlenmesi açısından e-sağlık ve teletıp sağlık hizmetlerinin önemine ve dijital eşitsizliklerin pandemi gibi kriz anlarında nasıl daha görünür hale geldiğine değinmektedir (Khilnani vd., 2020)

Beaunoyer vd.'nin (2020) çalışmasında, COVID-19 krizi sürecinde, geçmişte var olan dijital eşitsizlikler dramatik şekilde şiddetlenerek devam ettiği belirtilmektedir. Bu kriz ortamının ve dijital eşitsizliklerin karşılıklı etkilerini keşfetmeyi ve krizin kötü sonuçlarına karşı savaşmaya yardımcı olacak operasyonel çözümler önermeyi amaçlayan bir çalışma yürütmüşlerdir (Beaunoyer, Dupéré, & Guitton, 2020). Binark vd. (2020) yapmış olduğu çalışmada ise Türkiye'de pandemi sürecinde uygulanan izolasyon uygulamaları ve kısıtlamalardan en fazla etkilenen 65 yaş ve üzeri bireylerin, enformasyon ihtiyaçlarına ve enformasyon edinme sürecinde maruz kaldıkları eşitsizliklere odaklanılmıştır (Binark vd., 2020).

Son olarak Binark'ın (2020) Cogito dergisinde yayınlanan yazısında, pandemi sürecinde yaşlı bireylerin dünyanın her yerinde hem sahiplik hem yetkinlik açısından dijital eşitsizliğe maruz kaldıklarını kanıtlar nitelikte haberlere yer verilmiştir (Binark, 2020). Dijitale aktarılan hizmetleri tasarlarken kriz ortamlarını hesaba katmanın ve krizleri aşmaya yönelik politikalar üretmenin önemini COVID-19 salgın sürecinde yaşayarak öğrenmiş bulunmaktayız.

1.2. Bourdieucü Yaklaşım ve Sermaye Biçimleri

Bourdieu, toplumsal eşitsizliğin oluşumunu, dönüşümü ve yeniden üretilmesini çözümleyebilmek için oluşturduğu ve tanımladığı alan, sermaye ve habitus üçlemesini sunmaktadır (Göker ve Arlı, 2014). Toplumsal sınıflar, ortaya çıkmalarına sebep olan çeşitli yaşamsal güç ve sermaye türlerini elde etmek, kontrol etmek ve hükmetmek için bireylerin sonsuz rekabetinden doğar (Wacquant, 2014). Bourdieu, sanayileşmiş ülkelerde temel bölünme ve çatışma hatlarının altında yatan iki karşıtlığı belirleyen ekonomik sermaye ile kültürel sermayenin bu toplumsal sınıfları düzenlediğini gösterir. Birinci tür tabakalaşma (dikey eşitsizlik) sosyal statüye dayalıdır ve her iki sermaye biçimine de sahip olan sosyal aktörleri olmayanlara karşılaştırır. İkincisi (yatay eşitsizlik), egemen seçkinler içinde daha fazla ekonomik sermayeye ancak daha az kültürel sermayeye sahip olanlar ile sermayesi açıkça kültürel olanlar (entelektüeller ve sanatçılar) arasında yatay bir çatışma vardır. Bireyler ve aileler, bir tür sermayenin diğeriyle değiş tokuş edilmesini içeren yeniden dönüştürme yöntemlerini kullanarak kendilerini ve toplumdaki konumlarını her zaman daha iyi hale getirmeye çalışırlar (Wacquant, 2007). Bourdieu sosyolojisi 1960 yıllarında başlayarak özellikle sınıf çalışmaların odağını oluşturmaktadır. Fakat Türkiye’deki çalışmalar yakın geçmişe kadar Bourdieu’yü görmezden geldiği görülmektedir. Ancak 1900’lerin sonuna yaklaşırken Bourdieu sosyolojisine ilgi yavaşta olsa başlamıştır (Arun, 2015b). Bu çalışmayı yürütürken kuramsal çerçeve bağlamında Bourdieu’nün sermaye kavramına odaklanmayı yararlı bulmaktayım.

Sermaye kavramını irdelerken Bourdieucü tanımlardan önce Marx’ist görüş incelenmelidir. Marx, sermayeyi meta dolaşımı üzerinden açıklar. Meta üretim dolaşımı, ticaret ve pazar sermayenin tarihsel doğuşunu ve sürecini oluşturur. Para, meta dolaşımın son ürünü sermayenin ilk şeklidir. Her yeni sermaye, belirli süreçlerden geçerek sermayeye dönecek para olarak ortaya çıkmaktadır. Para ile sermaye olan para arasındaki tek fark dolaşım biçimlerinden oluşur (Marx, 2003). Bourdieu sermaye kavramını Marx’ın ekonomik sermayesini geliştirerek yeniden oluşturmuştur (Göker, 2007). Ona göre sermaye kavramı sadece ekonomik temellere dayanmamaktadır. Bourdieu, ekonomik malların her zaman insan fiillerinin ana motivasyonunu yansıtmadığını savunmaktadır. Sermayeyi eylem alanlarına göre farklı biçimlerde karşımıza çıkabilecek kazanılması gereken bir şey olarak tanımlamaktadır (Calhoun, 2007). Bourdieu;

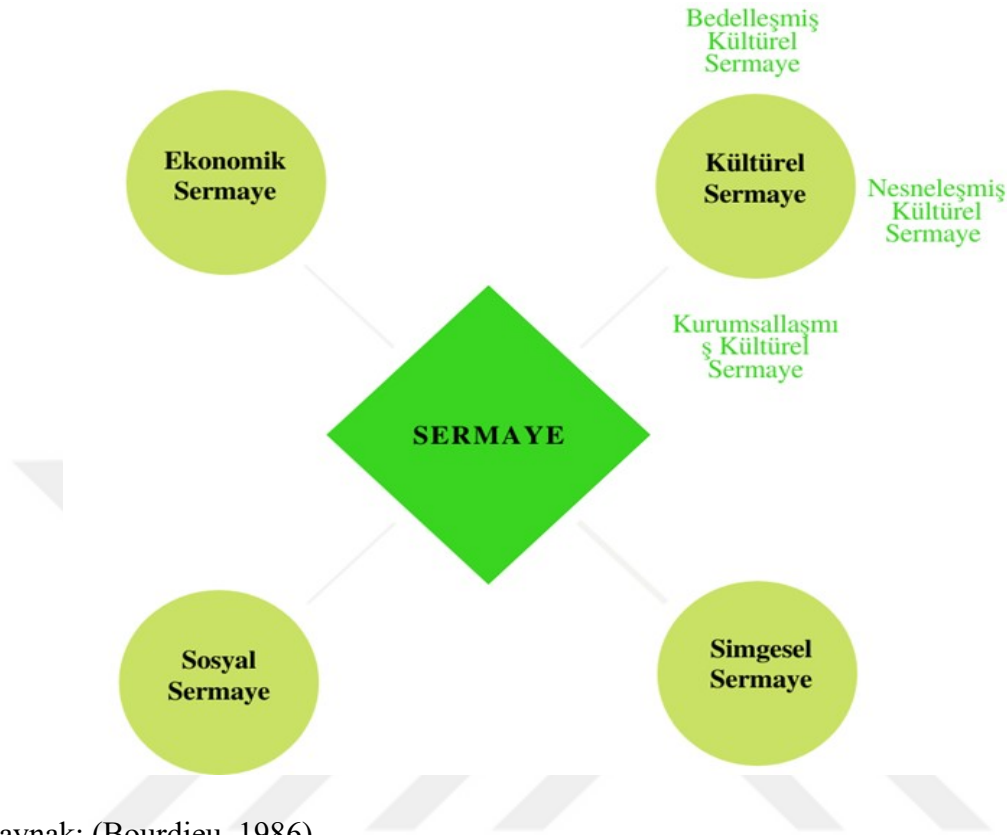
(a) bireylerin sahip olmaya ve biriktirmeye çalıştıkları maddi şeylerin dışında birçok farklı kaynağın olduğunu,

(b) bahsedilen kaynakların ne olduklarını bireyin yaşadığı toplum (alan) içindeki ilişkiler tanımladığı için bu kaynakların toplumsal bir ürün olduğunu,

(c) sermaye birikim kavgasında sermaye sahibi olmanın yanında sermayelerin dönüşümü ve yeniden üretimi de en az onun kadar önemini vurgulamaktadır (Calhoun, 2007).

Bourdieu yarı-Marksist görüşü ile sermaye kavramını ekonomik tanımın ötesinde kültürel ve sosyal sermaye olarak iki farklı form ile genişleterek açıklamaktadır (Gilleard, 2020). Pierre Bourdieu'ye göre sermaye, failler tarafından şahsi bir temelde oluşturulan birikmiş emektir ve yine failler aracılığıyla somutlaştırılarak veya canlı emek biçiminde toplumsal enerjiye mal edilirler. Sermaye, kişilerin toplumsal alana ve alanın kazançlarına erişimini sağlayan bir güçtür (Bourdieu, 1986). En basit düzeyde bir örnek vermek gerekirse, bir kişinin bankada biriktirdiği parasının banka tarafından yeni bir iş merkezi inşa etmek isteyen birine kredi olarak verilmesidir. Bu bağlamda kişinin birikimsel sermayesi somutlaşarak toplumsal enerjiye mal olmuştur. Farklı bir deyişle ise sermaye, size toplumda daha yüksek bir konum kazandıran herhangi bir değer veya sizin sosyal dünyadaki rolünüze karar veren bir olgudur (Bourdieu, 1986). Sermaye, iktidar ilişkilerinde veya yükselme mücadelesinde bir silah olarak varlık kazanır (Emirbayer, 2014). Bourdieu sermayeyi dört temel başlıkta inceler, bunlar; ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye ve simgesel sermayedir (Bourdieu, 1986).

Şekil 4. Sermaye Türleri

Kaynak: (Bourdieu, 1986)

Bunlardan ekonomik sermaye, paranın bizzat kendisinden veya derhal paraya dönüştürülebilen materyallerden bahseder. Bourdieu, ekonomik sermaye kavramını farklı sermayeler bazında genişleterek yeni sermaye çeşitleri ortaya çıkarmıştır. Ancak bu tarz bir ekonomiyi temel alma yönelimi akıllara Marksist bir tavır getirmemelidir zira Marx'ın aksine Bourdieu, ekonomik alanı ve ekonomik sermayeyi olduğu gibi kabul etme eğilimindedir (Desan, 2013). Bir diğer sermaye çeşidi olan kültürel sermaye, temel olarak Alan ve Habitus kavramlarıyla bağlantılıdır. Habitus, sermaye ve alan kavramları, çözümsel güçlerini birbirlerinin varlığıyla kazanan, organik olarak bütünleşik yapıya sahip olgulardır (Wacquant, 2007).

Habitus kavramı, insanların bulundukları sosyal konumları sebebiyle üretilen kalıplaşmış toplumsal güçleri anlatır. Habitus hem sınıfın veya grubun kendisini hem de sermayesini (kaynakları) şekillendirilir. Bunlar sadece tutumlar, varsayımlar, beklentiler veya sınıfın kendisi değil aynı zamanda öznel aidiyet duygusunu da içerir (Gilleard, 2020). Diğer bir deyiş ile habitus, algılayıp değerlendirerek içinde yaşadığımız dünya vasıtasıyla meydana gelen devamlılığı olan ve aktarılabilen eğilimlerdir (Wacquant, 2007). Bourdieu, bu eğilim

sistemlerinin toplumsal çevrenin gelişen etkisiyle bağlantısını dile getirmektedir. Deneyimlerimizin belirlediği sınırlar içinde habitus sürekli olarak bu etkiyi süzgeçten geçirerek şekillenmektedir. Elde edilen eğilimler, sermaye donanımlarına bağlıdır (Wacquant, 2007).

Alan ise kendi özel sınırları içine girenlere güç dayatan kalıplaşmış konum topluluğudur (Wacquant, 2007). Alanlar arasında dönüşüm mümkündür. Bourdieu bu dönüşümü açıklamak için sermaye kavramını kullanır (Calhoun, 2007). Sermaye, Bourdieu alan analizinde ve alana özgü kalıplaşmış toplumsal yapıların oluşumundaki temel devinimi sağlayan enerjidir (Göker, 2007). Farklı sermayelerin kendileriyle beraber farklı alanlar getirmesine işaret eden bir kavramdır. Örneğin sanatçı olmak isteyen birey o alandaki sanatsal sermayeyi edinmek ve o sanatsal ortamın habitusunu kendine kerteriz almak, yani bu alanın kurallarına bağlı kalmak zorundadır. Bu kavramlar belirli sermaye biçimlerine bağlı konumlar arasındaki bir dizi nesnel, tarihsel ilişkilerden oluşur ve hem zihinsel hem de bedensel şemalar şeklinde biriktirilir (Ngarachu, 2014). Pierre Bourdieu'ye göre sermaye, kişinin sahip olduğu ve onlara toplumda daha yüksek bir statü veren bilgi, beceri, eğitim ve avantajların biçimleri olarak algılanmalıdır. Kültürel sermayenin oluşumunda birbirinden farklı kültürel alanları birleştiren davranış dağarcığı belirleyici olmaktadır (Budak, 2014). Bourdieu'nün kültürel sermayesi üç hal içinde varolur; bedenselleşmiş kültürel sermaye, nesneleşmiş kültürel sermaye ve kurumsallaşmış kültürel sermayedir (Bourdieu, 1986).

Bedenselleşmiş kültürel sermaye Pierre Bourdieu tarafından “zihnin ve bedenın uzun süreli eğilimleri” olarak açıklanır. Daha spesifik olarak, bireyin yetiştirme sürecindeki kültürel sermaye birikimini, asimilasyonu ve zamana yayılmış bir somutlaşma sürecini varsayar. Bu kültürel sermaye durumu, kültür ve geleneklerin sosyalleştirilmesi yoluyla bilinçli olarak edinilebilir veya zaman içinde aileden pasif olarak miras alınabilir. Ancak bedenselleşmiş kültürel sermaye bir anda iletilemez. Döneme, topluma ve sosyal sınıfa bağlı olarak zamanla kazanılmalıdır. Zanaatkârlık ve dil-aksan kullanımı gibi durumlar bu tür sermayenin en bilinen örnekleridir (Bourdieu, 1986).

Nesneleşmiş kültürel sermaye ise tablolar, kitaplar, anıtlar ve enstrümanlar gibi aktarılabilen maddi veya fiziksel nesnelere ve medyaya atıfta bulunur, “böylece kültürel mallar hem maddi olarak - ekonomik sermayeyi gerektirir - hem de sembolik olarak - kültürel sermayeyi gerektirir” (Bourdieu, 1986). Yani kısaca ekonomik kâr için aktarılan kültürel mallardır. Bunun yanında, bir birey nesneleşmiş kültürel sermayeye ancak uygun kavramsallık temeline veya tarihsel olarak o bağlamda şekillenen bir kültürel sermayesi olması durumunda

sahip olabilir. Bourdieu'ye göre eğer kişi bunlara sahip değilse, baskın gruplar içinde sınıflandırılmaya mahkûm olacaktır (Bourdieu, 1986).

Kültürel sermaye çeşitlerinin sonuncusu olan kurumsallaşmış kültürel sermaye, bir bireyin sahip olduğu akademik referanslar veya nitelikler biçimindeki kurumsal tanınmadır. Bourdieu kurumsallaşmış kültürel sermayeyi, taahhüt edilen kültürel sermayeye tamamen orijinal özellikler bahsettiği için diğerlerinden ayrılması gereken bir nesneleştirme biçimi olarak tanımlar (Bourdieu, 1986). Ayrıcalıklı ve dezavantajlı profesyonel statüdeki kurumlar arasındaki hiyerarşiden çıkan bireylerin yerleştirilmesinde sınıf hiyerarşilerinin yeniden üretimi kültürel sermaye durumunun incelenmesi yoluyla araştırılmaktadır (Göker, 2007). Bu durum bir bakıma kültürel sermayenin ölçülmesini ifade eder ve eğitim yoluyla kazanılmış unvanlarla ilişkilidir. Örneğin doktorasını bitirmiş bir kimse yüksek lisans bitirmiş birinden, yüksek lisans bitirmiş birisi de lisans bitirmiş birinden daha fazla sermayeye sahip anlamına gelir. Sonuç olarak, kültürel sermaye için, ortaya çıkan bu olguların aktarımı ve edinimi belirli bir zamana bağlı olarak gerçekleşir. Kültürel sermaye doğrudan kişinin habitusundan alınabilir. Karakter, düşünme biçimi, cinsiyet ve ırk kültürel sermaye üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Bourdieu'nün sermaye kavramlarından bir diğeri de sosyal sermayedir. Sosyal sermaye, karşılıklı tanışıklık ve itibar göstermeye dayalı, az çok kurumsallaşmış bir sürekli ilişki ağına (bir başka deyişle bir grup üyeliğine) sahip olmaya bağlı mevcut ve potansiyel kaynakların bir toplamıdır (Bourdieu, 1986, s. 247). Bu sermaye, genel itibarıyla bireyin ait olduğu sosyal temaslar ve ilişkiler ağını ifade eder. Örnek olarak okul, aile-akrabalık ağları, mesleki ağlar vb. verilebilir. Bir grubun üyesi olmak, bireye grup tarafından sahip olunan bir sermayeyi paylaşma hakkı verir. Bourdieu'ye göre sosyal sermaye zaman alır bu yüzden bireyler bu ilişkileri inşa etmek ve sürdürmek için sıkı çalışmalıdır (Bourdieu, 1986). Örneğin; yaşlılar için emeklilikte sosyal sermaye çalışma hayatında olduğundan daha belirgin şekilde yer alabilmektedir. Çalışma hayatı boyunca ekonomik büyümeyi teşvik eden bağlantılar daha az önemli hale gelebilmektedir. Bunun yanında sosyal bağlar ve bağlantılar ise finansal istikrar sağladıkları sürece daha önemli hale gelebilmektedir (Gilleard, 2020).

Son olarak Bourdieu'nün sosyolojik teorisinin kültürel, ekonomik ve sosyal sermaye ile birlikte ele aldığı dördüncü sermaye türü “simgesel sermaye” dir. Simgesel sermaye, orantısız bir ortam meydana getiren toplumsal yaşamın “sembolik” boyutlarına vurgu yaptığı için diğer türlerle aynı düzlemde yer almaz. (Bourdieu, 1997). Bu sermaye, diğer sermaye tiplerinin herhangi birinin, algı kategorileriyle kavrandığında büründüğü biçimdir. Bu kategoriler, söz konusu sermayenin belirli bir mantığının olduğunu kabul etmektedir veya bu sermayenin

varlığının ve birikiminin keyfilğini görmezden gelebilmektedir (Bourdieu ve Wacquant 2003: 108) Bir toplumda ekonomik çıkarlar önemli konuma gelmişken, bir diğer toplumda kültürel çıkarlar başat önem kazanabilir (Bourdieu, 1986). Simgesel sermayeye örnek olarak olimpiyat madalyaları verilebilir zira bunlar genellikle bir ulusun prestijinin somut örnekleri olarak hizmet eder.

Bourdieu'nün sermaye kavramı farklı alanlarda kavramsallaştırmaya olanak sağlayan yapısı (örn; dijital sermaye gibi) ile araştırmacıları, sadece çalışma hayatı (bir kişinin işi, maaşı ve eğitim geçmişi) gibi nesnel veya ekonomik sermaye endekslerine güvenmekten kurtarır. Bourdieus'cü çerçeve içinde, yaşlı bireylerin sahip olduklarına inanılan kültürel ve maddi kaynaklara ilişkin sübjektif olarak oluşturulmuş yargıların farklı şekilde gerçekleşen toplumsal bölünmeler oluşturma potansiyelini araştırabiliriz (Gilleard, 2020). Bu perspektif ile çalışmada temel aldığımız yeni bir sermaye kavramı olarak dijital sermayeye yer vermekteyiz.

1.3. Yeni Bir Sermaye Olarak Dijital Sermayenin Oluşumu

Sermaye kavramı sosyal bilimciler tarafından farklı kaynakları veya materyalleri tanımlamak için kullanılan yaygın bir araçtır. Fakat yeni bir sermaye ihtiyacının olup olmaması tartışma konusu haline gelmiştir. Araştırmacılar hem dijital hem de teknolojik bileşenleri, mevcut bir sermayeye dâhil etmek yerine yeni bir sermaye türünün tanıtılması gerekliliğini sorgulamaktadırlar (Ragnedda ve Ruiu, 2020:15).

Emmison ve Frow çalışmalarında, dijital kaynakları ayrı bir sermaye türü olarak tanımayı reddederek bilgi teknolojisini kültürel sermayenin içinde değerlendiren bir tutuma odaklanmışlardır. Teknolojik eğilimin kültürel sermayenin bir tezahürü olarak yorumlanabileceğini savunmuşlardır (Emmison ve Frow, 1998). Paino ve Renzulli ise çalışmasında dijitali kültürel sermayenin bir boyutu olarak tanımlar. Çalışmada, Bourdieu'nün kültürel sermaye teorisini gençlerin dijital cihaz kullanımına uygulanmıştır ve öğrencilerin bilgisayar ve diğer dijital cihazlar hakkında bilgi sahibi olmaları sebebiyle kendilerini kültürel açıdan yetkin bireyler olarak nitelendirdikleri ortaya konmuştur (Paino ve Renzulli, 2013). Benzer şekilde O'Keeffe, Bourdieu'nün kültürel sermayenin bir türü olarak "Teknokültürel sermaye" terimini ortaya atmıştır. Teknokültürel sermayeyi, insanların kendilerini geliştirmek amacıyla teknolojilere yönelik bilgi ve yeteneklerinde somut bir biçimde var olan bir kültürel sermaye olarak tanımlamaktadır (O'Keeffe, 2009). Maitland ve Obeysekare kültürel sermayeyi yetkinlik ve becerilere bağlayarak açıklamaktadır (Maitland ve Obeysekare, 2015). Zhang

çalışmasında, teknik sermayeyi uygun donanım ve beceriye sahiplik açısından değerlendirerek siyasi katılımı eşitsizliğe neden olduğunu vurgulamıştır (Zhang, 2010). Bilgi sermaye (Hamelink, 2000), bilgi habitusu (Robinson, 2009) ve bilgi sermayesi veya bilgisel sermaye (Prieur ve Savage, 2013) hâlihazırda var olan kültürel ve sosyal sermayenin bir bileşeni olarak teknolojik durumu tanımlamak için kullanılır.

Ragnedda bu çalışmaları, dijitalin kurucu bir bileşenini düşünürken dijital bağlamdan yarar sağlamak için ihtiyaç duyulan beceri ve yeterliliklerle temsil edilen deneyimi, sermaye öğelerinin kurucu bir bileşenini olan dönüştürülebilirliği ihmal ettiğini ortaya koymuş ve eleştirmiştir. Ona göre onların ne kültürel sermayenin bir sonucu olarak yorumlamak gerekir ne de bu sermayenin bir kısmının başka bir forma dönüştürülmek üzere yatırım yapılması sermayenin dijital olanıdır (Ragnedda ve Ruju, 2020:21). Bu yönde bazı adımlar atan yaklaşımlarda yok değildir. Servon, bilgi toplumunun faydalarından yararlanmak için kaynaklara, eğitime ve becerilere sahip olanlar ile olmayanlar arasında derin bir eşitsizlik olduğunu söylemektedir. Sermayenin maddi varlıklara nasıl katkıda bulunabileceğini gözlemleyerek alternatif bir sermaye ölçümü yöntemi önerir. Farklı topluluklar için ekonomik sermaye, sosyal sermaye ve varsa fiziksel ve insan sermayesi değerlendirilmelidir (Servon, 2002). Selwyn (2004), “teknolojik sermayenin” ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye ile iç içe olduğunu savunur. Bu üç sermayenin gelişmesi için olumlu bir tutum ve teknolojileri kullanmak için doğru yeteneklere ihtiyaç vardır. Bu yaklaşıma göre, bireylerin kendi teknolojik sermayelerini geliştirmek için arkadaşlar, aile üyeleri ve çevrimiçi topluluklara (sosyal sermaye) ihtiyaçları vardır. Bunun yanında bireylerin ekonomik kaynaklara (ekonomik sermaye) ihtiyacı vardır. Bilgi ve iletişim teknolojilerini uygun şekilde kullanmak için bilgi, beceri ve yeterliliklere (kültürel sermaye) ihtiyaç vardır (Selwyn, 2004). Ancak teknolojik sermaye belirli bir sermaye değil bu üç farklı sermayenin etkileşiminin sonucudur (Ragnedda ve Ruju, 2020:21). Aynı zamanda, bu yaklaşımlar dolaylı olarak dijital eşitsizliklerin ele alınması gereken spesifik bir önlemin geliştirilmesine ihtiyaç duyarlar ve bu durum yeni bir sermayenin ortaya çıkmasını haklı çıkaramaz. Bu yaklaşımlar ölçülebilir bir sermaye arasındaki bağlantıları ihmal eder ve eşitsizlikleri üretirler (Ragnedda ve Ruju, 2020:22).

1.4. Dijital Sermaye

Dijital sermaye tanıtımı ilk olarak Park (2017) tarafından ortaya atılmıştır. Park çalışmasında, teknolojinin nasıl kullanılacağını, kullanıcı veya toplumun belirlediğini

söylemektedir. Birçok insan toplumun ve kültürün insanların teknolojileri kullanma eğilimini şekillendirdiği konusunda hemfikir olacaktır. Ancak, Park çalışmasında basit bir neden sonuçtan ziyade bunun ötesinde bir şey sunmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmasını, daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalar ve gerçek yaşanmışlıklardan örnekler vererek şekillendirmiştir (Park, 2017).

Dijital sermayeyi bireylerin dijital teknolojilerle etkileşimini şekillendiren ve yönlendiren bir ekosistem olarak tanımlamaktadır. Teknolojinin öğrenme ve kültürlenme gerektirdiği ve zamanla birikebilecek bir olgu olarak tanımlamıştır (Park, 2017). Dijital eşitsizliği tek boyutlu bir çözümü yoktur. Teknolojiye ulaşmak yapbozun sadece küçük bir parçasını oluşturur. Buradan yola çıkarak dijital içermeyi incelemek için yeni bir çerçeve önerilmektedir. Park çalışmasında, birinci, ikinci ve üçüncü düzey eşitsizlikleri boşlukların tümünü incelemek ve sonuçları birbirine bağlanması gerektiğini savunulmaktadır (Park, 2017).

Park, dijital sermayeyi ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeden ayrı bir sermaye çeşidi olarak görmeyip, bu sermaye türleri ile iç içe olduğunu belirtmiştir. Dijital sermaye, insanların etkileşim kurma şeklini etkileyen önceden belirlenmiş bir dizi eğilimdir. Sermaye, belirli hedeflere ulaşmak için kişinin harekete geçirebileceği potansiyel kaynaktır. Değer kattığı için sermayedir. Eğer birinin dijital sermayesi varsa, bu dijitali amaçları doğrultusunda kullanabilecekleri anlamına gelir. Dijital sermayesi yüksek kişiler, gerekli dijital okuryazarlığı henüz edinmemiş olsalar bile yeni dijital cihazlara hızla uyum sağlayabilirler. Sadece dijital sermayenin varlığı, dijital okuryazarlığı verimli bir şekilde elde etmelerini sağlarken, yeterli dijital sermayeye sahip olmayanlar aşmaları gereken engellerin altında ezilebilirler. Dijital etkileşim, hem maddi hem de maddi olmayan unsurlar gerektirir. Maddi unsurların somut göstergeleri vardır. Fakat maddi olmayan unsurlar kendini bilgi ve beceride gösterirler. Bu hususta sosyal unsurlar önemli bir rol oynamaktadır. Birçok bilim adamı aynı fikirde olsa da maddi olmayan sermayenin soyut doğası gereğiyle varlığı ve ampirik olarak ölçülmesi oldukça zordur (Park, 2017). Park çalışmasında, dijital sermayeyi belirli bir sermaye olarak tanıtmaktadır ancak dijital sermayeyi ampirik olarak ölçebilecek bir model ortaya koymamaktadır.

Ragnedda (2018) çalışmasında sermayeyi, birikim kapasitesi ve bir ortamdan diğerine taşınabilirliği ile tanımlamaktadır. Bourdieu'nün çalışmalarına dayanarak, dijital sermayeyi tarihsel olarak toplanıp bir alandan diğerine taşınabilen "bir dizi içselleştirilmiş yetenek" (dijital

beceriler; veri yönetimi, ağ oluşturma, güvenlik, içerik üretimi ve sorun çözmeye yönelik olanlar gibi) ve "dışsallaştırılmış kaynaklar" (dijital teknoloji, dijital altyapı) olarak düşünebiliriz. Bunların sonucunda dijital sermayeyi, çevrimiçi ve çevrimdışı yaşam fırsatlarını birbirine bağlayan bir köprü sermaye olarak tanımlayabiliriz. Hem dijital alanda geleneksel varlıkların etkili bir şekilde kullanılmasını kolaylaştırmakta hem de geleneksel alanda karları çoğaltarak onları geliştirmektedir. Nasıl diğer sermaye biçimlerinin birikimi ve aktarımı mevcut toplumsal eşitsizlikleri devam ettiriyorsa, bu tür sermaye için de durum aynı şekildedir. Bireyler, geleneksel sermayelerini dijital kaynaklara dönüştürme yeteneği olmadan potansiyellerini kaybetmektedirler. Ragnedda, sosyal ve dijital eşitsizliklerin güçlü bir şekilde iç içe geçtiğini ve bu sebeple dijital eşitsizliklerin sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve kişisel açılardan analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yüzden zaten var olan beş sermaye (sosyal, ekonomik, kişisel, politik ve kültürel) içinden dijital sermayeye geçişe odaklanarak bir dijital sermaye kavramsallaştırması sunmaktadır. Dijital sermayenin bahsi geçen beş geleneksel sermaye (kısaca 5C olarak aktarılabilecek) biçimiyle etkileşimini analiz ederek sermayenin doğası hakkında teori oluşturmaya katkıda bulunmaktadır. Bu etkileşim sayesinde, insanlar dijital kaynakları sosyal kaynaklara daha iyi dönüştürebilmekte ve dijital eşitsizliklerinin üstesinden gelerek BİT'in faydalarından sonuna kadar yararlanabilmektedirler (Ragnedda, 2018)

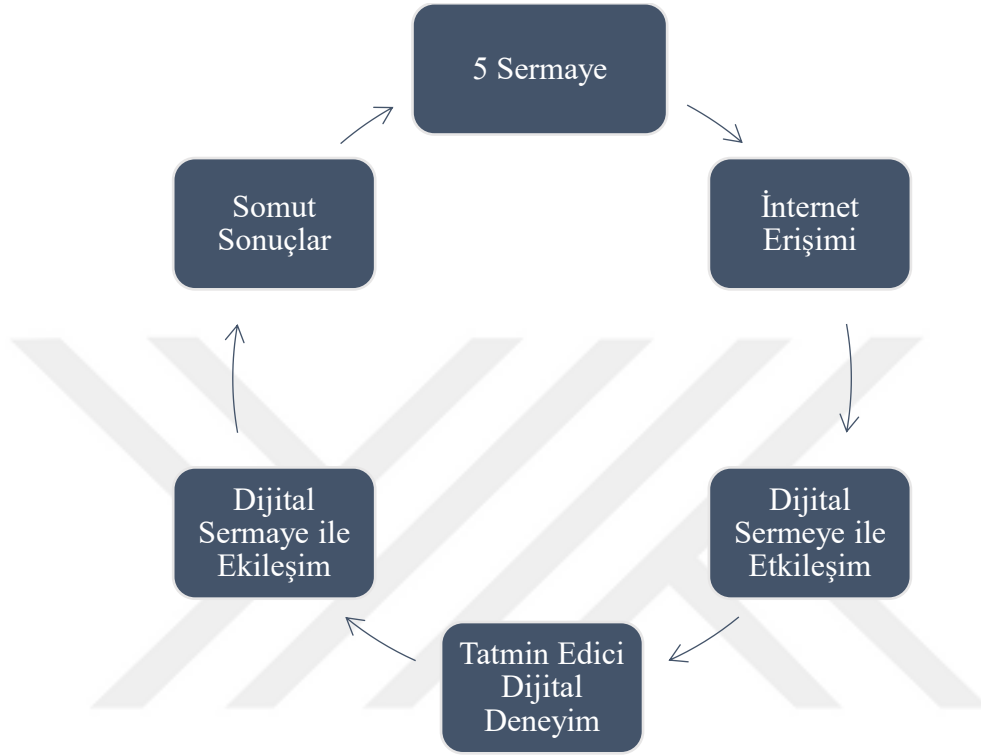
5C olarak tanımladığımız 5 sermaye kavramını irdelemek gerekirse:

- Sosyal sermaye, karşılıklı tanıma ve tanınmaya dayalı resmileştirilmiş bağlardan oluşan kalıcı bir ağın mülkiyeti ile ilgili gerçek veya olası kaynakların toplamıdır (Bourdieu, 1983: 249; akt. Ragnedda, 2018). İlişkiler, sosyal sermayeyi diğer sermaye biçimlerinden ayıran temel noktadır. Bireyler, sosyal ve dijital sermayenin karşılıklı etkileşiminden çevrimiçi sosyal kaynaklara erişebilir ve bu kaynakları çevrim dışına aktarabilirler (Ragnedda, 2018).
- Politik sermaye, siyasi arenadaki aktörlerin elde etmek ve biriktirmek için uğrunda savaştığı şeydir (Kauppi, 2003). Siyasi örgütlenme için dijital araçlara erişmek ve bunları kullanabilmek, çevrimiçi siyasi gündemleri belirleme ve etkileme konusunda kişiye bir güç kazandırmaktadır. Dijital ve siyasi sermaye arasında karşılıklı yarar sağlayan bir ilişki vardır. BİT kullanımının kişinin, siyasi profilini artırabileceği ve siyasi eylemde bulunmalarını, kişisel otoritelerini ve siyasi arenada duruşlarını güçlendireceği düşünülmektedir (Ragnedda, 2018).

- Ekonomik sermaye, kişinin hayattaki beklentilerini iyileştirmek için kullanılabileceği her türlü maddi varlıktır. Ekonomik sermayesi yüksek olan bireylerin interneti nispeten dezavantajlı kesimlere göre daha fazla kullanması mevcut sosyoekonomik eşitsizlikleri daha da güçlendirmektedir. Örneğin; BİT araçlarına erişmekte zorluk yaşama, dijital iş arama için beceri eksikliği, sermaye artırıcı faaliyetler için interneti kullanma becerisinin olmaması geleneksel eşitsizlikleri perçinlemektedir. Öte yandan, iki sermayenin varlığında, sermaye artırıcı çevrimiçi arayışlara girme, iş arama zihniyetini benimseme (çevrimiçi iş arama, CV oluşturma, sosyal medya kullanımı, e-posta takibi) olasılığı daha yüksek olabilmektedir. Sosyal dokuyu inşa etmek için çevrimiçi kaynakları kullanma, yeniden yatırım yapma ve dijital kaynakları sosyal dünyaya tekrar aktarma sınıf statüsünü yükseltme becerisi anlamına gelir (Ragnedda, 2018).
- Kişisel sermaye, bireylerin yaşam deneyimleriyle bağlantılı olarak dijital teknolojiyi kullanma konusundaki ilgi veya ilgisizliklerini, sosyal hiyerarşideki yerlerini, onların e- içerme düzeylerini ve katılma motivasyonu gösterdikleri çevrimiçi etkinlik türlerini şekillendirmede rol oynamaktadır. BİT kullanımında sınırlı yetenekler, beceri ve güven eksikliğinin yanı sıra olumsuz algı ve ilgisizlik eşitsizliklerin yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır. Dijital sermayenin artması ile sağlanacak dijital içerme kişinin hayatını olumlu anlamda geliştirebilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin potansiyel faydaları konusunda farkındalık yaratıcı bir yaşam tarzı geliştirmek, çevrimiçi etkileşimleri yüz yüze de devam ettirmek ve bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişinin özgüvenini artırmak için önemlidir. Dijital ve kişisel sermaye arasında elverişli bir karşılıklı ilişki olmadıkça dijital kaynaklar sosyal kaynaklara dönüştürülemez (Ragnedda, 2018).
- Kültürel sermaye, bir kişinin sahip olduğu çeşitli uzmanlık, eğitim, bilgi ve avantajlar aracılığıyla kendini gösterir. Bireyler eğitim ve uzmanlık düzeylerini dijital sermaye ile birleştirebilirse fiziksel ve sanal dünyalardaki çeşitli kaynaklardan fayda sağlayabilirler. Dijital sermaye noksanlığında, yeni kültürel ürünler üretme veya dijital arenada kültürel diyaloga katılma olasılığı azalır. Kültürel ürünlerin pasif bir tüketicisi haline gelinebilir. Dijital ve kültürel sermayenin birlikteliğinde bireyler; katılımcı kültüre katkıda bulunarak, yeni bilgi geliştirmeye yardımcı olarak, çeşitli kültürel ve eğitici çevrimiçi

kaynaklara erişim sağlayarak, çevrimiçi deneyimlerini zenginleştirerek, kültürel sonuçların aktif savunucuları haline gelmektedirler (Ragnedda, 2018).

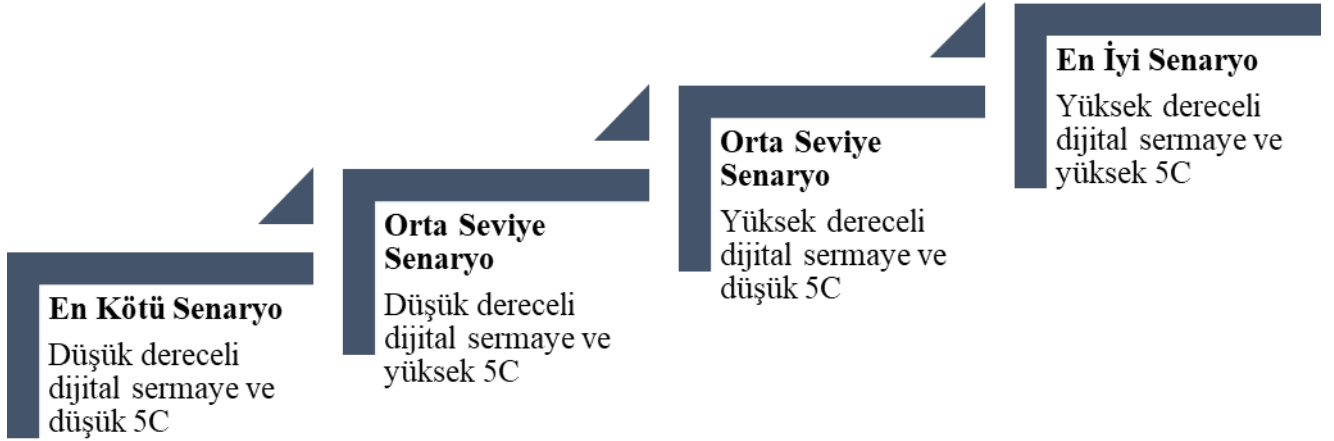
Şekil 5. Dijital ve 5C'ler arasındaki İç İçe İlişki.

Kaynak: Ragnedda, 2018

İnsanlar internetten en iyi şekilde yararlanmak istiyorsa, önceden bir tür çevrimdışı sermaye (5C) biriktirmiş olmaları gerekmektedir. İnternete erişim (birinci düzey dijital eşitsizlik), dijital eşitsizliğin yalnızca başlangıcıdır. Kişinin internet deneyiminin kalitesi (ikinci düzey dijital eşitsizlik) ve bu deneyimin faydalarını sosyal alanda yeniden yatırım yapma yeteneği (üçüncü düzey dijital eşitsizlik), kişinin bilgi ve motivasyonunun yanı sıra aile geçmişi, mesleği ve sosyoekonomik durumundan da etkilenir. Kişinin sosyal ağının genişlemesi, kişisel değer duygusu, topluma katılma isteği ve kültürel sermayesinin tümü benzer mekanizmalardan yararlanır. Bireylerin çevrimdışı çabaları, dijital sermaye ile etkileşimleriyle desteklenecektir. Bu etkileşimin kalitesini değerlendirmek için dört ideal türden oluşan bir çerçeve sunulmaktadır. Senaryo, iki tür sermayenin (dijital ve beşeri sermaye) etkileşimini içermektedir. Dijital varlıklara yatırılan her bir sermaye biçiminin oranına bağlı olarak farklı ideal türlere değişen derecelerde ulaşılabilir (Ragnedda, 2018).

Şekil 6. Dört İdeal Tip Senaryosu

Kaynak: Ragnedda, 2018

a) "En iyi durum" senaryosunda hem yüksek miktarda dijital sermaye hem de sağlam bir "5C" vardır. Bu, yalnızca daha iyi ve daha tatmin edici bir İnternet kullanım deneyimi (ikinci düzeyi dijital eşitsizlik) değil, aynı zamanda bu hoş dijital deneyimi çevrimdışı dünyada sağlam ve değerli bir şeye (üçüncü düzey dijital eşitsizlik) dönüştürme becerisini de içermektedir (Ragnedda, 2018).

b) Beş sermayenin (düşük gelir, düşük eğitim, düşük sosyal bağlar ve güven, düşük motivasyon ve katılım amacı, düşük siyasi katılım) düşük seviyelerine ve düşük dijital sermayeye sahip bir kişi en kötü durum senaryosudur. Bir kişi en başta sosyal ve ekonomik olarak marjinalize edilmişse, çevrimiçi dünyadan dışlanmak yalnızca onların dezavantajlı durumlarını daha da kötüleştirmeye hizmet etmektedir. İnternete erişimin olmaması, kişinin sağlığını, iş bulma yeteneğini vb. engelleyebilmektedir (Ragnedda, 2018).

c) Tüm 5C'ler bol miktarda mevcut olsa bile, dijital sermayenin yaratılmasını sağlamaz. Gerçekte, düşük miktarda dijital sermayeye sahip ancak yüksek düzeyde 5C'ye sahip bir kişi, üçüncü ideal tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kategorideki insanlar, yüksek bir eğitim seviyesi, güvenli bir finansal temel ve önemli bir sosyal ve politik sermayeye sahip olabilir ancak yine de kendi çıkarları için İnternet'i kullanmamayı seçerler. Bunun bir sonucu olarak, mevcut sosyal konumlarında gelişememiş ve hatta düşmüş olabilirler (Ragnedda, 2018).

d) Dördüncü ideal tip profilindeki kişinin 5c'si düşük, ancak büyük dijital sermayesi bulunmaktadır. Düşük sosyal sınıftan, çok az sosyal sermayeye sahip, yetersiz eğitilmiş ve siyasi veya sivil hayata katılmayan ancak pratikte dijital teknolojilerin ustası olan (çevrimiçi suçlar ve siber suçlar için) bir suçlu örneği verebiliriz. Bu durumda, kişinin dijital sermayesi, dijital deneyimlerini iyileştirmek için kullanılabilir ve ekonomik sermaye de dâhil olmak üzere diğer sermaye biçimlerine dönüştürülebilir (Ragnedda, 2018).

Ragnedda'nın dijital sermaye kavramsallaştırmasının ardında Ragnedda ve Ruiu, Dijital Bölünme 2019 Uluslararası İlerleme Konferansında "Dijital Sermayeyi Operasyonelleştirme ve Ölçme: Göstergelerin Tanımlanması" başlıklı bir bildiri sunarak dijital sermayenin kurucu bileşenini tanıtmışlardır. Dijital sermaye kısaca; dijital erişim (dijital ekipman, bağlantı kurabilirlik ve bağlantının yeri, çevrimiçi geçirilen zaman, dijital teknolojilere ilişkin destek ve eğitim) ve dijital yeterlilik (bilgi ve veri okuryazarlığı, iletişim ve iş birliği, dijital içerik üretimi, güvenlik, problem çözme) boyutlarından oluşan sermaye türüne işaret etmektedir (Ragnedda vd., 2019). Son olarak Ragnedda vd. (2019), teorik düzeyde geliştirilen dijital sermaye kavramına ampirik bir ölçüm modeli sunmuşlardır

Şekil 7. Dijital Sermayenin Kurucu Bileşenleri

Kaynak: Ragnedda vd., 2019

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL KAMU HİZMETLERİ

Demografik değişim, batılı toplumlar için politikacılar, gazeteciler, endüstri ve akademi tarafından temel zorluklardan biri sayılmaktadır. Paydaşlar bu zorlukları sağlık ve refah hizmeti talebi, emek arzı, aile ve hane yapıları, tasarruf ve tüketim kalıpları, konut ve ulaşım sağlanması, ağlar ve sosyal etkileşim olarak sunmaktadır. (Harper, 2006;akt. Jarke, 2020:5). Toplumların yaşlanmakta olduğu gerçeği, toplum içindeki artan yaşlı vatandaş oranı ile gösterilmektedir. Yaşlanan nüfus için kamu hizmetleri planlamaları ve harcamaları halen devam eden bir tartışma konusudur (Harper, 2006;akt. Jarke, 2020:5). Yaşlanmış bir toplumun ne tür imkânları vardır? İhtiyaçları ve beklentileri nelerdir? Yaşlılığı bir sorun olarak ele alan ve bu düzlemde politika oluşturan yönelimler yaşlıları dışlayan ve eşitsizliği perçinleyen bir boyuttadır (Arun, 2015a). Bunun yanında zaman ile kırılğan, yalnız ve bağımlı yaşlı imajına karşılık aktif, sağlıklı ve yetenekli yaşlı kavramı ortaya atılmıştır (Jarke, 2020:5). Yaşlılık ve yaşlanma bir sorun değildir fakat yaşlanan toplumlara uygun politikalarının önceden planlanmamış ve göz ardı edilmiş olması büyük sorunlara yol açabilmektedir (Arun, 2015a).

1990'ların sonlarından bu zamana, cinsiyet, yaş, eğitim, etnisite ve coğrafi farklılıklar bağlamında dijitale eşitsiz erişim ve kullanım dağılımı açısından sosyal eşitsizliklerin şekillendiği bilinmektedir. Dijital okuryazarlığı olmayan ve dijitali kullanamayan kişilerin sürekli büyüyen dijital kamu hizmetleri listesinden dışlanmaları büyük risk oluşturmaktadır. Bu durum ülkelerin e-içerme alanındaki siyasi eylem planı geliştirmelerindeki birincil itici güçtür (Jarke, 2020:9). Dijital dışlanmanın artacağı bir gelecek senaryosuna karşı " Herkes için Bilgi Toplumu " fikrini geliştirmek için çeşitli programlar oluşturulmuştur. Avrupa Konseyi Ekim 2001'de aldığı e-içerme kararından en son Dijital Gündeme kadar Avrupa Eylem Planları adı altında üç eylem alanı vurgulamıştır:

- Evden (geniş bant) ve halka açık yerlerden basit ve uygun fiyatlı internet erişimi sağlanması
- Dijital kamu/e-devlet hizmetlerini yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi
- Tüm yaş grupları için dijital becerileri ve okuryazarlığın geliştirilmesi (hayat boyu öğrenme) (Jarke, 2020:10).

Bir örnek olarak yerel düzeyde Kamu İnternet Erişim Noktaları (PIAPS), kütüphaneler, gençlik ve yaşlı merkezleri, toplum merkezleri ve diğer kuruluşlar tarafından masaüstü bilgisayarlar ve internet bağlantısı hizmetlerini ve tanıtım eğitimlerini sağlar (Jarke, 2020:10).

Bu hizmet yaşlı kişilerin karşılaştığı yatırım bilmecesini çözmek ve onlara çevrimiçi hizmetlerin avantajlarını deneyimleme fırsatı sağlamak için birincil çözümlerden biri olmuştur (Jarke, 2020:10). Türkiye’de Afacan vd.’nin yaptığı araştırmada İstanbul belediyesi tarafından oluşturulan PIAP'lerinin (halka BİT erişimi sağlayan tüm fiziksel yapıları bu çalışma PIAP kabul etmektedir) 3477 kullanıcısı ile anket yapılarak veriler elde edildi. Çalışma bulguları göstermektedir ki ülke çapında halka açık internet erişim noktaları (PIAP'ler) ağı oluşturmak türk bireylerinin BİT'e eşit erişimini sağlamak için hayati önem taşımaktadır (Afacan vd., 2013).

E-devlet, devletin teknolojiyi vatandaşlara, iş ortaklarına, çalışanlara, diğer kurumlara ve devlet kurumlarına devlet bilgilerine ve hizmetlerine erişimi ve dağıtımını geliştirmek için kullanması anlamına gelmektedir. E-devlet uygulamalarının temelinde vatandaşlar ile devlet arasındaki etkileşimi daha kolay, daha ulaşılabilir, daha uygun ve daha verimli hale getirmek amaçlanmaktadır (Layne ve Lee, 2001). E-devlet hizmetlerine yönelik ilk yaklaşımlar yönetim merkezliydi ve erişilebilirlik ve kapsayıcılık üzerinde yoğunlaştı (Jarke, 2020:18) Örneğin; Layne ve Lee (2001) , e-devletin dört aşamalı büyüme modeli sunmaktadır. Basamaklar, kataloglama, işlem, dikey entegrasyon ve yatay entegrasyon oluşmaktadır. Bu dört aşama, teknolojik ve organizasyonel karmaşıklık ve çeşitli entegrasyon seviyeleri açısından açıklanmaktadır. Çalışma evrensel erişim ve mahremiyet konularına da vurgu yapar. Moon (2002) ise e-devletin teknik gelişmişlik derecesi ve kullanıcı etkileşimini vurgulayan beş aşamalı benzer bir model geliştirilmiştir:

- (1) Basit bilgi yayma (tek yönlü iletişim), e-devletin en temel biçimidir.
- (2) İki yönlü iletişim, hükümet ve vatandaşlar arasındaki iletişimi gönderme yapmaktadır.
- (3) Hizmet ve mali işlemler, hükümet kamu hizmetlerini web tabanlı olarak sunmayı kapsamaktadır.
- (4) Dikey ve yatay entegrasyon, hükümet verimliliği ve kullanım kolaylığını sağlamak için kamu hizmetlerini yatay ve dikey olarak entegre etmeye çalışır.
- (5) siyasi, vatandaşlar için web tabanlı siyasi faaliyetlere odaklanmaktadır. Her iki model de e-devletin karmaşıklığını vurgular.

Avrupa Komisyonu 2009 Kıyaslama Raporu'nda farklı bir model ortaya atılmıştır. Ortaya konulan model, tamamen farklı bir bakış açısıyla “kullanıcı merkezlilik” terimine odaklanmaktadır. Kullanıcı merkezcilik hem hizmet alıcıları hem de hizmet yaratıcıları olarak vatandaşların rollerine ilişkin politika kaygılarına cevaben e-devletin nasıl geliştiğini

açıklamaktadır. Kullanıcı merkezli e-devlet uygulamaları yaşam kalitesini artırmakta ve hükümete ve demokrasiye olan inancı beslemektedir (Jarke, 2020:18). Hükümetlerin tüketiciyi aktif bir şekilde içeren ve değer veren bir modeli benimsemeleri müşteri için daha düşük maliyetle daha kaliteli hizmetin yolunu açmaktadır. Tüm vatandaşları kapsayan, özellikle sosyal açıdan dezavantajlı grupların, e-devletten önemli ölçüde yararlanacakları politikaları oluşturmak oldukça önemlidir.

2.1.Ortak Üretim Önermesi

Katılımcı temelli bir tasarım bakış açısına sahip olmak, yaşlı insanlar için teknolojinin geliştirilmesinde ileriye doğru atılmış büyük bir adım olarak görülmektedir. Teknoloji oluşturma ve kullanmanın sosyal bağlamı, araştırmacılar, geliştiriciler ve fon sağlayan kuruluşlar için önemli bir husustur (Jarke, 2020:11). Dijital içerme ve dijital katılım olguları bizi doğrudan sosyal içerme ve sosyal katılım olgularına yönlendirmektedir. Dijital dışlanma sosyal dışlanmayı doğurmaktadır. Bu nedenle, teknik gelecekleri tasarlarken sosyal katılımı dikkate alan kapsayıcı politika oluşturmak çok önemlidir. Politika yapıcılarının kapsayıcı bir gelecek oluşturma vaadini yerine getirmenin bir yolu, politikaları birlikte yaratmaktır (Jarke, 2020:13).

Kamu hizmetlerinin ortak üretimi, en az iki tarafın (kamu yönetimi ve vatandaşlar) katılımını ifade eder. Ortak üretim, genel anlamda vatandaşların kamu hizmetlerinin tasarımına, inşasına ve sunumuna sürekli olarak katılım sağlamasıdır. Bir hizmetin etkinliğinin, verimliliğinin ve kullanıcı memnuniyetinin artmasına odaklanılmaktadır. Üretilen hizmetler, mevcut hizmetlerin tamamlayıcısı veya ikamesi olabilir (Jarke, 2020:16).

Birlikte yaratma sürecinin bir sonucu olarak, devlet kurumları ve sosyal bakım hizmeti sağlayıcıları arasındaki mevcut ortaklıklar gözden geçirilir ve yeni ortaklıklar kurulur. Yeni dijital hizmetler önceden var olanların üzerine inşa edildiğinden, ortaya çıkan hizmet devlet ve sosyal bakım kuruluşlarının hizmet kataloglarına tam olarak entegre edilecektir. Bir hizmetin uzun vadeli uygulanabilirliğini garanti etmenin tek yolu budur. Benzer şekilde, mevcut veri altyapıları, hizmet kullanıcılarının gereksinimlerini doğru bir şekilde yansıtan yeni veya güncellenmiş/doğrulanmış veri kümelerini içerecektir (Jarke, 2020:203). Eğer birlikte oluşturma, yaşlı bireylerin sürekli katılımı üzerine kuruluysa, daha kapsayıcı bir dijital gelecek elde edilebilir (Jarke, 2020:211)

2.2. Fransa’da Dijital Kamu Hizmetleri Sunumu

Fransız cumhuriyeti resmi sayfası 606 adet kamu hizmetini çevrimiçi olarak vatandaşlarına sunmaktadır. Bu hizmetler, en temel hizmetlerden daha komplike hizmetlere kadar birçok alanı kapsamaktadır.¹

Dijital Toplum Programı, hükümetin dijital katılım eylem planını uygular. Amacı, tüm Fransız vatandaşlarının bilgiye erişmelerini, dijital teknolojinin sunduğu fırsatlardan yararlanmalarını ve yeni becerilere ve yeni mesleklere hazırlıklarını sağlamaktır. 2018'den beri bu amaçlar dâhilinde program, dijital özerklik ve sahiplenmeye yönelik destek, dijitalleştirilmiş idari prosedürler ve kullanıcılar arasındaki boşluğu doldurma araçları sağlayarak insan desteğini garanti altına almak, Fransızlara destek kursları sunmak ve yerel makamların ve alandaki aktörlerin girişimlerini sağlamaktadır.²

Dijital eşitsizliğin giderilmesi amacıyla yapılan kurtarma planı girişimleri üç alanda hızlandırmakta ve zenginleştirmektedir: Bunlardan ilki 4.000 Fransa Hizmetleri dijital danışmanının işe alınması ve eğitimi kapsar. Yaklaşık bir yıl önce 4.000 kişilik Fransa Hizmetleri dijital danışmanlarının eğitimi ve istihdamı için devletin bir fon ayırdığı duyurulmuştur. Hizmetten kısa sürede 100.000 fazla vatandaş yararlanmıştır. Dijital danışmanlarının en çok talep gördüğü konular; idari prosedürler, bilgisayar veya cep telefonu kullanımı, internette gezinmedir. Ayrıca dijital danışmanlar iş birliğiyle konuya ilişkin veri toplanması sağlanmaktadır. İkinci hizmet Fransızlara yakından dijital başlangıç atölyeleri sunacak dijital arabuluculuk yapılarını ve aktörlerini donatmaktır. Üçüncü ise arabulucuları ve dijital asistanları daha iyi donatmak ve eğitmektir.³

Bölgesel dijital içerme stratejilerinde yerel makamları desteklemek için Ulusal Bölgesel Uyum Ajansı, yerel yönetimlerin dijitalleşmesi ve eşitsizliklerin giderilmesi kapsamında hizmet vermektedir.

1. <https://www.servicepublic.fr/particuliers/recherche?rubricFilter=serviceEnLigne&rubricTypeFilter=teleservice&page=2>

2. <https://societenumerique.gouv.fr/en/actualite/httpsmetabaseconseillers-numeriquegouvfrdashboard17-donnees-de-deploiement-des-conseillers-nu/>

3. <https://societenumerique.gouv.fr/fr/mission/>

2.2.1. PIX: dijital beceri değerlendirme ve sertifika platformu

PIX, çevrimiçi bir dijital beceri değerlendirme aracıdır. Platform 3. sınıf, lise son sınıf, lisede kurs alan ve yükseköğretim kurumlarında başlangıç eğitimi alan öğrenciler için ve halk eğitim hizmetleri ve kurumlarında sürekli eğitim kursiyerleri için tasarlanmıştır. PIX, kullanıcıların Dijital Yeterlilik Referans Çerçevesi (Okulda ve yetişkin eğitimi bağlamında hâkim olunması gereken dijital becerileri bir araya getiren havuz) (CRCN) tarafından tanımlanan becerilerde uzmanlaşıp uzmanlaşmadığını belirler. Bilgi ve veriler, iletişim ve işbirliği, içerik yaratımı, koruma ve güvenlik, dijital ortam alanlarında 16 dijital beceriyi değerlendirilmektedir. Değerlendirme kolej ve liselerde zorunludur. Fakat yükseköğretim kurumları ve halk eğitim hizmetleri ve kurumlarında bir zorunluluk tanımlanmamıştır. Kullanıcılar, beceri düzeyine ilişkin bir sertifika alır. Değerlendirme ücretsiz olarak halka sunulmaktadır.⁴

2.2.2. Fransa'nın Dijital İçerme Ulusal Planı

Fransa'da oluşturulmuş Fransız Ulusal Bölge Uyum Ajansı (Agence nationale de la cohésion des territoires) veya ANCT, yerel nüfusun dijital beceri, dijital geçiş ve dönüşüm kapasitesini artırmayı amaçlamaktadır. Bunların yanında hedefleri arasında istihdam alanında proje ve faaliyetlerin oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulanması da vardır. Organizasyon ihtiyaç duyulan, teknik ve finansal mühendislik rehberliği, eğitim ve destek, ortaklıklar, hibeler ve finansman fırsatlarını sunmaktadır. Yerel ve bölgesel düzeyde mevcut eşitsizlikleri dikkate alan Fransız Ulusal Bölge Uyum Ajansı, toplumun dijital ekonomiye katılımını sağlamayı amaçlar. Bireylerin ve işletmelerin dijital geçişinin getireceği gelecekteki zorluklara hazırlamak için demografik değişikliklere uygun eylemler başlatmaktadır.

Fransa'nın Dijital İçerme Ulusal Planı (Plan national pour un numérique inclusif in French) Eylül 2018 stratejik bir eylem planı olarak başlatılmıştır. Plan, Fransız Bölgesel Uyum için Ulusal Ajansı'nın alt birimi olan Fransız Dijital Sekreterliği (French State Secretary for Digital) tarafından yürütülmektedir. Avrupa Komisyonu'nun Dijital On Yılı stratejisi ile ortaya konan ve Avrupa vatandaşlarının %80'inin önümüzdeki on yılda temel dijital beceriler geliştirmesini hedefleyen 2030 hedefleri çerçevesinde plan eyleme geçirilmiştir.

4- <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F19608>

Amacı, işletmelerin dijital dönüşümünün yanında özellikle Fransa'da güvenli ve insan merkezli bir dijital toplumun gelişimini desteklemektir. Hedefler, 21. yüzyıl dijital teknoloji yetkinlikleri ve dijital uçurumla mücadele kapsamında 1,5 milyon kişiye destek ve eğitim sağlanmaktadır. Planın odaklandığı bir diğer konu, önümüzdeki 10 yıl içinde Fransız nüfusunun en az üçte biri için dijital katılımı sağlamaktır. Tahminen bu oran toplam 4,5 milyon Fransız vatandaşının temel dijital becerilerle donatılması anlamına geliyor.⁵

Plan, iki farklı grubun dijital becerilerini geliştirmeye odaklanmıştır. Bu gruplar; Fransız vatandaşları ve işgücünü içermektedir. Çalışmamızla bağlantısı sebebi ile vatandaşlar için dijital beceri stratejilerini açıklamayı yararlı bulmaktayım. Fransız vatandaşları için 6 adet strateji açıklanmıştır. Bunlar;

- 1) Temel dijital becerileri geliştirmek ve dijital teknolojinin tüm vatandaşlar için kullanımını sağlamak amacıyla vatandaşları eğitmek ve yeni beceriler kazandırmak
- 2) Vatandaşları desteklemek ve mevcut dijital altyapıları iyileştirmelerini sağlamak
- 3) Tüm vatandaşların kapasitelerini geliştirmek ve dijital topluma katılımlarını sağlamak
- 4) Zor durumdaki insanları, iş arayanları ve işsizleri, dezavantajlı toplumsal grupları ve dijital inovasyon süreçlerinin gerisinde kalanları desteklemek
- 5) Çevrimiçi kamu hizmeti PIX'in (Kişinin dijital yeterliliğini değerlendirmeyi amaçlayan bir uygulama) kullanımını teşvik etmek
- 6) Ulusal düzeyde dijital geçiş ve yeterliliklerinin oluşturmak ve kullanımının teşvik etmek

Fransız Stratejik Planı kapsamında başlatılan diğer girişimler, mevcut eğitim ve mesleki eğitim ve öğretim sistemlerini modernize ederek kurumlara ve öğrencilere gelecekte ihtiyaç duyulan becerilerin sağlanmasının amaçlamaktadır.

Devlet, öncelikli kitlelerin dijital becerilerdeki artışı desteklemek amacıyla 10 milyon Euro bütçe sunmaktadır. Özel sektör ve yerel yönetimler tarafından ilave 40 milyon Euro sağlanmaktadır. 1,5 milyon vatandaşın dijital teknoloji ve temel dijital beceriler konusunda desteklemeye ve eğitmeye yardımcı olmak için yıllık 75-100 milyon Euro arasında ortak finansman için bir devlet başlangıç çağrısı yapmıştır.

5.<https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/actions/national-initiatives/national-strategies/france-national-plan-digital-inclusion>

Yerel yönetimleri dijital katılımı desteklemek ve Fransa'nın bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla yerel yetkililerle iş birliğini geliştirmek için ek 5 milyon Euro bütçe planlanmaktadır. Fransız Dijital Katılım Planı, AB düzeyinde ilgili finansman programları ve mekanizmaları tarafından da desteklenmesi planlanmaktadır.

2.2.3. E- Koruma Projesi

E- Koruma projesi, günümüzde Avrupa Birliği'nin karşı karşıya olduğu en acil sorunlardan biri olarak, kamu refah hizmetlerini dijital çağa uyarlayarak modernize etme ihtiyacı olduğuna vurgu yapmaktadır. Dijital teknolojinin kullanımı sürekli olarak arttığından, dijital yeterliliğin yaşam boyu öğrenme için temel becerilerden biri olarak görülmesine rağmen, yaşlı nüfus BİT ile daha az aşinadır. AB'deki insanlara ve yaşlılara interneti nasıl güvenli bir şekilde kullanacaklarını öğretmeye yönelik acil bir ihtiyacın varlığı sebebiyle e-koruma projesinin amacı, yaşlılara internet kullanımı sırasında taleplerini karşılamak için BİT teknolojilerinin kullanımı konusunda uzmanlaşmış eğitim fırsatları sağlamaktır. Yaşlı vatandaşlara gizliliklerinden veya güvenliklerinden ödün vermeden internete güvenli ve emniyetli bir şekilde erişimleri için ihtiyaç duydukları bilgi ve araçları sağlamaktır. Bu doğrultuda projenin hedefleri:

- İnterneti kullanırken tüketici ve veri güvenliği açısından özel gereksinimlerini karşılamak için yaşlılara BİT teknolojilerinin kullanımı konusunda özel eğitim sağlamak.
- Katılımcı ulusların yetişkin eğitim sistemlerindeki standartları, yaşlı vatandaşlarının ihtiyaçlarına odaklanarak yükseltmek için eğitim, bilişsel bilim ve teknoloji alanlarındaki çalışmalardan elde edilen bulguları kullanmak.
- Yaşlılara yönelik eğitim hizmetlerinin sunumundaki eşitsizliklerin azaltılması ve buna yönelik mevcut eğitim uygulamalarının güçlendirilmek.

Proje bu bağlamda, yaşlı insanların tüketici ve veri koruma becerileri üzerindeki etkinliğini ölçmek için yeterlilik ölçeği geliştirmiş, yaşlılara yönelik yenilikçi eğitim programının uygulanması amacıyla eğitimcilerin kapasite geliştirmesini desteklemek için e-koruma eğitimci eğitimi araç kiti oluşturmuştur. Çalışma, Avusturya, Kıbrıs, Fransa, Yunanistan, İrlanda ve İsviçre'de uygulanmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun desteğiyle finanse edilmektedir. CARDET (Eğitim Teknolojisinde Araştırma ve Geliştirme Geliştirme Merkezi), INNOVADE LI, THE RURAL HUB, KMOP, E-Seniors, SVEB ortaklığında gerçekleştirilmektedir.⁶

6. <https://eprotect-project.eu/>

2.2.4.Dijital yaşı vatandaş (DSC) projesi

Dijital yaşı vatandaş, 2018-1-FR01-KA204-047895 kodlu Erasmus+ stratejik ortaklık projesidir. Proje ortakları Fransa, Estonya, Yunanistan, İtalya, Polonya ve İspanya'dır. Projenin koordinatörü Mitra France STK'dır. Ortakları; Eesti People to People (Estonya), Danmar Computers LLC (Polonya), CESIE (İtalya), Centre for Education (İspanya), University of Thessaly - UTH (Greece)'dır. Proje 2018-2020 yılları arasında 2 yıl uygulanmıştır.

Proje, yetişkin eğitimi ile 65+ bireylerin sağlığına ve mutluluğuna odaklanmaktadır. Bu sebeple dijital teknolojilerden yararlanmalarının önemine vurgu yapmaktadır. Yaşı nüfus, dijital beceriler konusunda dezavantajlı durumda çünkü erken yaşlardan itibaren bilgisayar ve internete maruz kalan genç neslin aksine, yaşı nüfus bu fırsata sahip olmasını konu edinerek günümüzde en çok gençlere eğitim verilmesi üzerinde yoğunlaşılmasını ve BİT eğitimleri yaşılar için düzenlendiğinde, genellikle bu hedef grubun özel gereksinimlerine uyarlanmamasını eleştirmektedir. Bu doğrultuda proje hedefleri;

- * Yenilikçi ve özelleştirilmiş öğrenme kursu "Dijital Yaşam" içeren Açık Eğitim Kaynağı (OER) hazırlayarak yetişkin eğitimcilerinin yeterliliklerini genişletmek,
- * Yetişkin eğitimcilerine öğrencilerin ve özellikle de yaşıların eğitiminde Dijital Hikaye Anlatma metodolojisi sağlayarak yeterliliklerini artırmak,
- * Her iki grubun dijital becerilerinin artmasını desteklemek için yetişkin eğitimcilerin ve yaşıların ihtiyaçlarına göre uyarlanmış OER geliştirmek,
- * Avrupa Birliği genelinde mümkün olduğu kadar çok sayıda yetişkin eğitime ve yaşıya ulaşmak için sonuçları yaymak.

Projenin hedef guruplar:

- * Yetişkin eğitimciler
- * Dezavantajlı gruplardan öğrenciler, özellikle 65 yaş üstü yaşılar.

Proje, 1000'den fazla katılımcıyı içermektedir. Yetişkin eğitimcileri, yaşılar ve ayrıca paydaşlar test etme, değerlendirme, geri bildirim sağlama, çoğaltıcı faaliyetlerine katılmaktadırlar. Proje çıktı olarak, yetişkin eğitimcileri ve öğrencileri için Açık Eğitim Kaynağı (OER) olarak "Dijital Yaşam" kursu ve yetişkin eğitimciler için "Dijital Yaşam eğitimi nasıl verilir" el kitabı geliştirilmesine odaklanmıştır. Geliştirilen "Dijital Yaşam" kursunun modülleri şunları içerir:

Modül 1 - "İnternetin temelleri - İnternet aslında nedir?"

Modül 2 - "Nasıl çevrimiçi kalırız ve çevrimiçi güvende oluruz - korkmadan ödeme yapmak, alışveriş yapmak, bankacılık hizmetlerini kullanmak".

Modül 3 - "Bilgiler sorumluluğunu bilerek nasıl paylaşılır ve gizli tutulur".

Modül 4 - "Öğrencinin becerilerini ve yeterliliklerini değerlendirme".

Modül 5 - "Kazanılan yeterliliklerin doğrulanması konusunda farkındalık yaratmak".⁷

2.3. İtalya’da Kamu Hizmetleri Sunumu

2.3.1. İtalya - Dijital Beceriler için Ulusal Strateji

İtalyan Dijital Beceriler Stratejisinin (The Italian Strategy for Digital Skills) dijital içermeye yönelik çabaları desteklemeyi, ülkenin tüm eğitim ve öğretim sisteminde e-becerilerin büyümesini teşvik etmek, temel mesleki becerilerin olgunlaşmasını teşvik ederek, bilgi ve iletişim teknolojisindeki uzmanların toplam sayısı arttırmayı amaçlamaktadır. Diğer önem verilen amaç ise, modern iş yerinin taleplerini karşılamak için tüm çalışan nüfusu temel dijital okuryazarlıkla donatmaktır. "Repubblica Digitale" girişiminin Teknik Yönlendirme Komitesinin rehberliğinde, bu Strateji Bakanlıklar, Bölgeler, İller, belediyeler, üniversiteler, araştırma enstitüleri, şirketler, profesyoneller, Ulusal Kamu Yayıncılığı, kamu sektörü kuruluşları, Ulusal Koalisyona ait kuruluşlar, dernekler ve çeşitli kuruluşların girdileriyle hazırlanmıştır. Temmuz 2020’de kabul edilerek, 2025 yılına kadar sürmesi planlanan beş yıllık bir strateji planıdır.

Strateji, Avrupa Dijital Beceriler ve İşler Koalisyonu'nun dört ilkesine uygun olarak, plan müdahale için aşağıdaki dört vektörü belirtir:

- 1) Yükseköğrenim ve Eğitim - zorunlu okul yılları boyunca gençlerin e-becerilerinin büyümesini teşvik etmek (Eğitim Bakanlığı ve Üniversite ve Araştırma Bakanlığı tarafından koordine edilmektedir)
- 2) İşgücünün katılımı - hem kamu hem de özel sektör çalışanlarının gerekli dijital okuryazarlık ve liderlik deneyimi ve eğitim seviyelerine sahip olmalarını garanti etmek (Ekonomik Kalkınma Bakanlığı ve Kamu Yönetimi Departmanı tarafından koordine edilmektedir).

⁷-<https://dsc.erasmus.site/>

- 3) BİT Uzmanlığı - gelişen teknolojiler ve gelecekteki işler için temel yetkinlikler üzerinde ülkenin işgücünü geleceğin pazarları ve meslekleri için eğitime kapasitesini artırmak (Üniversite ve Araştırma Bakanlığı ile Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tarafından koordine edilmektedir)
- 4) Vatandaşlar - vatandaşlık haklarının tam olarak gerçekleştirilmesi ve demokratik yaşama tam ve aktif katılım için gerekli olan dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin bilgi ve yetkinliği edinmek (Dijital İşler Dairesi tarafından koordine edilir)

Stratejinin sonrasında, öncelikle DESI ve Eurostat'tan alınan verilere dayalı olarak 2025 yılı için belirlenen hedefleri içeren bir Operasyonel Plan taslağı ile geliştirilmiştir:

- BİT istihdamındaki cinsiyetler arası beceri açığını kapatın ve nüfusun %70'inin temel dijital okuryazarlık sağlamak
- Yüksek düzeyde dijital yeterliliğe sahip İtalyanların sayısını iki katına çıkarmak (üniversite çağındaki gençlerin %78'si, özel sektör çalışanlarının %40'ı ve devlet çalışanlarının %50'si)
- Bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) alanında mezun olanların sayısını üçe katlamak (kadınlar mezun sayısını dört katına ve büyük veri alanında faaliyet gösteren işletmelerin sayısını iki katına çıkarmak)
- Büyük veri kullanan işletmelerin yüzdesi ikiye katlamak (KOBİ'ler tarafından istihdam edilen dijital profesyonellerin ve bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) uzmanlarının sayısı iki katına çıkarmak)
- Dijital kamu hizmetlerini kullanan nüfusun oranını beş kat arttırmak(%65'e çıkarmak)
- 65-74 yaş arası internet kullanan ve bilgisayar okuryazarı olanların oranını arttırmak (%84'e çıkarmak)

Plan, 41 strateji faaliyetini 111 adımda uygulamaktadır. Oluşturduğu dört müdahale eksenini boyunca ilerlemeyi izlemek için 60'ın üzerinde gösterge içeren bir pano sunmaktadır.

Plan'ın "Planla", "Uygula", "Kontrol Et", "Önlem Al" ve "İzle" adımlarına dayanan sürekli iyileştirme metodolojisi, operasyonel planın her altı ay revize edilmesini sağlamaktadır.⁸

8.<https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/actions/national-initiatives/national-strategies/italy-national-strategy-digital-skills>

2.3.2. Dijital Yetkinlikler Geliştirme Sistemi (DCDS) Projesi

Günümüz toplumunda, toplumda aktif bir rol oynamak, işgücü piyasasına erişmek ve yaşam boyu öğrenme perspektifinde eğitimlere katılmak için herkesin yeterli düzeyde bilgi ve yeterliliğe sahip olması gerekir. Avrupa yetişkin nüfusunun yaklaşık dörtte biri okuma ve yazma ile mücadele etmesinin yanında, zayıf dijital becerilere sahiptir. Bu tür becerilere yeterli düzeyde sahip olmayan yetişkinler, yüksek bir sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıyadır. Bu bağlamda DCDS projesi, düşük vasıflı yetişkinler için istihdam, kişisel gelişim, sosyal içerme ve aktif vatandaşlık için gerekli temel dijital ve çapraz yeterlilikleri sağlayacak bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda proje, entegre bir modüler sistem olan “Dijital Yeterlilikler Geliştirme Sistemi- DCDS” geliştirmek ve bunu beş Avrupa ülkesinde (Yunanistan, Letonya, İtalya, Romanya ve İspanya) düşük vasıflı yetişkinlerin temel dijital ve çapraz yeterliliklerini geliştirmek için kullanmaktır.

DCDS'nin özel hedefleri şunlardır:

- Çevrimiçi ortamı ve yüz yüze eğitim desteğini birleştiren entegre bir sistem aracılığıyla 25+ yaşındaki vatandaşların temel dijital ve çapraz yeterliliklerini geliştirmek.
- DigComp 2.1 ile eşleştirilen yetişkinlerin temel dijital yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlayan esnek ve modüler eğitim tekliflerini planlama ve sunma konusunda yaygın eğitim sağlayıcılarını desteklemek.
- Yetişkin vatandaşların temel dijital yeterliliklerini geliştirmek ve tanımak için entegre politikalar formüle etme konusunda farklı alanlardan politika yapımcıları ve kilit paydaşları güçlendirmek.
- Beş Avrupa ülkesinde DCDS'nin saha testi yoluyla yenilikçi politikaları ve uygulamaları doğrulamak için kanıt toplamak ve analiz etmek.

Platform ve metodoloji, eğitmenler ve 150 yararlanıcı tarafından beş ülkedeki pilot uygulamalar sırasında test edilmiştir. Pilot uygulama metodolojisi toplam 60 saatten oluşmaktadır. Dijital becerilerin çevrimiçi öz değerlendirmesi, çevrimiçi oyun benzeri kendi kendine eğitim yoluyla çevrimiçi kişiselleştirilmiş öğrenme yolları, eğitmenler (e-kolaylaştırıcılar) tarafından yüz yüze destek eğitim oturumları ile esnek ve modüler harmanlanmış kurs, çevrimiçi / çevrimdışı bireysel çalışma, nihai bilgi değerlendirme, açık rozetler ve Europass benzeri CV eki kullanılarak edinilen dijital becerilerin sertifikasyonu, önerilen metodolojinin, eğitim içeriklerinin ve araçlarının kursiyerler ve eğitmenler tarafından değerlendirilmesi içeriklerini barındırmaktadır.

DCDS, Eylem KA3 Politika Reformu Desteği, İleriye Dönük İşbirliği Projeleri (FLCP'ler) kapsamında Avrupa Birliği Erasmus+ Programı tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir. 1 Ocak 2018'de başlayarak ve 2 yıl sürmüştür.

Proje ortakları, All Digital Aisbl (Koordinatör-Belçika), Hellenic Open University (HOU) (Yunanistan), Centro Studi Foligno (CSF) (İtalya), Associazione Emiliano-Romagnola Centri Autonomi di Formazione (AECA) (İtalya), Fundaci3n Esplai (İspanya), Latvian Information and Communication Technology Association (LIKTA) (Letonya), Fundația EOS (Romanya), The European Association for the Education of Adults (EAEA) (Belçika)'dan oluşmaktadır.⁹

2.3.3. Boşluğu Kapat Projesi

Boşluğu kapat! projesi, yaşlı insanların özerk bir şekilde yaşamalarını sağlamak ve yaşam ortamlarını yaşlı vatandaşların bağımsızlığını ve sosyal katılımını destekleyecek şekilde şekillendirmek için yaratıcı ve sürdürülebilir yollar bulmayı istemektedir. Dijitalleşmenin dönüştürücü gücü toplumların hemen hemen her alanında görülmektedir. Dijital gelişim o kadar hızlı ilerliyor ki, genç yetişkinler bile bu hıza ayak uyduramamaktadır. Topluma tam olarak katılabilmek için yeni bilgi ve beceriler gerekmektedir. Bu bağlamda proje, belirli grupları (örn. yaşlılar) dijital dünyaya tam erişimi olanlar ile ayıran dijital uçurumu azaltmanın önemine vurgu yapmaktadır. Boşluğu kapat! yaşlı insanları, dijital araçların yardımıyla mahallelerini keşfetmek, analiz etmek ve yeniden şekillendirmek için güçlendirmekte ve eğitmektedir.¹⁰

Projenin hedeflerini:

- Yaşlıları mahallelerinde aktif olmaları için eğitmek, güçlendirmek ve desteklemek, yaşlı dostu ortamlar için fikirlerini öne çıkarmak ve fikirlerini uygulamak için ihtiyaç duydukları dijital araçlarda ustalaşmak,
- Anlamlı, destekleyici ve yüksek düzeyde erişilebilir öğrenme formatları ve materyalleri geliştirmek,
- Yaşlı dostu ortamların uygunluğu ve yaşlı vatandaşların politik, sosyal ve dijital katılımı konusunda farkındalığı artırmak ve diğerlerine (örneğin karar vericiler) bu konuları savunmaları için ilham vermek,
- Yaşlanmanın yeni imajlarına katkıda bulunmaktır.

9. <http://www.dcds-project.eu/>

10. <https://bridgethegap-project.eu/partners/>

Hedef gruplar yaşlıların yanı sıra yetişkin eğitimindeki uygulayıcılar, yerel girişimler ve yaşlı bireyler ile çalışan kuruluşlardır.

2.4. Türkiye’de Kamu Hizmetleri Sunumu

10 Temmuz 2018 tarihli ve 304 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile gelişen teknolojiler, toplumsal beklentiler ve kamu sektörü reform eğilimleri doğrultusunda dijital dönüşüm çalışmalarını tek çatı altında toplanması amacıyla Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi kuruldu.

Kararname ile tanımlanan Dijital Dönüşüm Ofisi hizmet birimleri;

- 1)Dijital Dönüşüm Koordinasyon Dairesi Başkanlığı,
- 2)Dijital Teknolojiler, Tedarik ve Kaynak Yönetimi Dairesi Başkanlığı,
- 3)Dijital Uzmanlık, İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı,
- 4)Siber Güvenlik Dairesi Başkanlığı,
- 5)Büyük Veri ve Yapay Zekâ Uygulamaları Dairesi Başkanlığı,
- 6)Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı,
- 7)Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı,
- 8)Yönetim Hizmetleri Dairesi Başkanlığı,
- 9)Hukuk Müşavirliğidir.

2023 hedefleri doğrultusunda, geleceğin ekonomisinde başarı, hızlı karar alma ve değişen ortamı kavrayabilen ve buna uyum sağlayabilen yaratıcı teknik çözümler planlanmaktadır. "Dijital Türkiye" çatısı altında başlatılan Dijital Dönüşüm Ofisi misyonu, diğer devlet kurumları, işletmeler, eğitim kurumları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlarla iş birliği yaparak Türkiye'nin dijital dönüşümüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

11- <https://cbddo.gov.tr/hakkimizda/>

2.4.1.Dijital Yeterlilik Eğitimleri

Antalya cityLAB tarafından Senex Dernek ve Muratpaşa Belediyesi ortaklığında, düşük gelirli, engelli ve yalnız yaşayan yaşlı kadınlara yardımcı olmak için "Dijital Yeterlilik Eğitimleri" oluşturulmuştur. Çalışmanın hedef kitlesinin yaşlı kadınlar seçilmesi, yaşlı kadınların çevrimiçi olma olasılığının daha düşük olduğunu ve yaşlı erkeklere göre daha az dijital sermayeye sahip olduklarını sunan verilere dayanmaktadır. Yaşlı kadınlara yöneltilen yaş ayrımcılığı sorununu ele alarak çözümler sunmak, yaşlı kadınların dijital hizmetlere erişiminin önündeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve yaşlı kadınlara dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik konularında yetkinlik kazandırmak amacıyla bir dizi dijital yeterlilik eğitimi koordine edilmiştir. Eğitimlerin başlıca amacı eğitimi tamamlayan yaşlı kadınların çevrimiçi kaynaklardan ve yerel yönetim hizmetlerinden kendi başlarına yararlanabilmeleridir.¹²

2.4.2.Yaşlılar İçin Güvenli İnternet Eğitimi

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın girişimiyle Yaşlılara Yönelik Dijital ve Finansal Okuryazarlık Eğitimleri, aktif ve sağlıklı yaşlanma vizyonu ve politika hedefleri çerçevesinde 1.514 yaşlıya güvenli internet kullanımı, online alışverişte dolandırıcılığın önlenmesi ve diğer konularda eğitim verilmektedir.¹³

Çalışma öncelikle Şubat 2021'de Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Malatya, Samsun ve Gaziantep'ten toplam 3.645 yaşlıya anket çalışması yapılarak başlamıştır. Veriler ülke genelinde büyük bir yüzdesinin cep telefonu sahibi olduğu ve bu telefonlarda yetkin olduğunu göstermektedir. Bilgisayar kullanım bilgisi ise tüm illerde zayıf bulunmuştur. Cep telefonundan alışveriş, bankacılık ve fatura ödeme gibi hayatı kolaylaştıran günlük kullanımların yanında E-devlet şifresi, HES kodu, e-nabız, hastane randevu sistemlerinin kullanımı için gibi dijital kamu hizmetlerinde de tüm illerde düşük farkındalık oranları bildirilmiştir.

Anket verilerine dayanarak yaşlıların dijital ve finansal okuryazarlık yetkinliklerine yönelik eğitim programlarının içeriği oluşturulmuştur. Eğitimlerde birikimlerin değerlendirilmesi, güvenli internet kullanımı, internet ve telefon dolandırıcılığı, online alışveriş güvenliği, kredi kartı konularında dijital ve finansal okuryazarlık çerçevesi tanımlanmıştır.

12- <http://senex.org.tr/tr/Blog/yasl-kadnlar-icin-dijital-yetkinlik-egitimleri-baslad/38>

13- <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/haberler/bakanliktan-yasli-lara-guvenli-internet-kullanimi-egitimi/>

İlk olarak pilot çalışma kapsamında Kasım 2021'de İstanbul'da bulunan 5 huzurevinde eğitimler başlamıştır. Pilot çalışma sonucu geliştirilen eğitimler ile Nisan 2022'den bugüne 34 ilde bulunan huzurevleri ve diğer tesislerde toplam 1.514 yaşlıya dijital ve finansal okuryazarlık eğitimi verilmiştir.

2.4.3. 65+ Yaş İçin Dijital Kapsayıcılık Projesi

65+ Yaşlı Hakları Derneği'nin yürütücülüğünü üstlendiği bir projedir. AB Sivil Toplum Diyaloğu Hibe programı tarafından finanse edilmektedir. Proje ortağı 50+Hellas, kendini toplum katılımı yoluyla sağlıklı yaşlanmayı teşvik etmeye adanmış kar amacı gütmeyen bir Yunan kuruluşudur. Proje, 1 Nisan 2021-30 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. ge AGE Platform Europe girişimimiz, yaşlılar için yoğun çalışmalar ve araştırmalar yoluyla analizler ve uygulamalar yapıyor ve AB, mükemmel uygulama ve deneyimlerini uzmanlarıyla paylaşıyor.

Projenin amacı 65+ bireyleri içinde bulunduğumuz dijital dönüşüme dâhil etmektir. Multidisipliner bakış açısıyla öncelikle eğitimler oluşturulmuş daha sonrasında ise her yaştan gönüllülere eğitimci eğitimi verilmiştir. Eğitimi tamamlayan gönüllüler 65 yaş üstü kişilere dijital kapsayıcılık eğitimleri vermiştir. Proje kapsamında Türkiye genelinde 800, Yunanistan'da ise 160 yaşlıya eğitim verilmiştir. Proje sonunda sunulan eğitimleri de barındıran bir kılavuz yayınlanmıştır.

Proje Ortakları; Bezmialem Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi, Boğaziçi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Bağcılar Belediyesi, Bayrampaşa Belediyesi, Beşiktaş Belediyesi, Şişli Belediyesi, Zeytinburnu Belediyesidir.¹⁴

14. <https://yaslihaklaridernegi.org/65-icin-dijital-kapsayicilik-ab-projesi-hakkinda/>

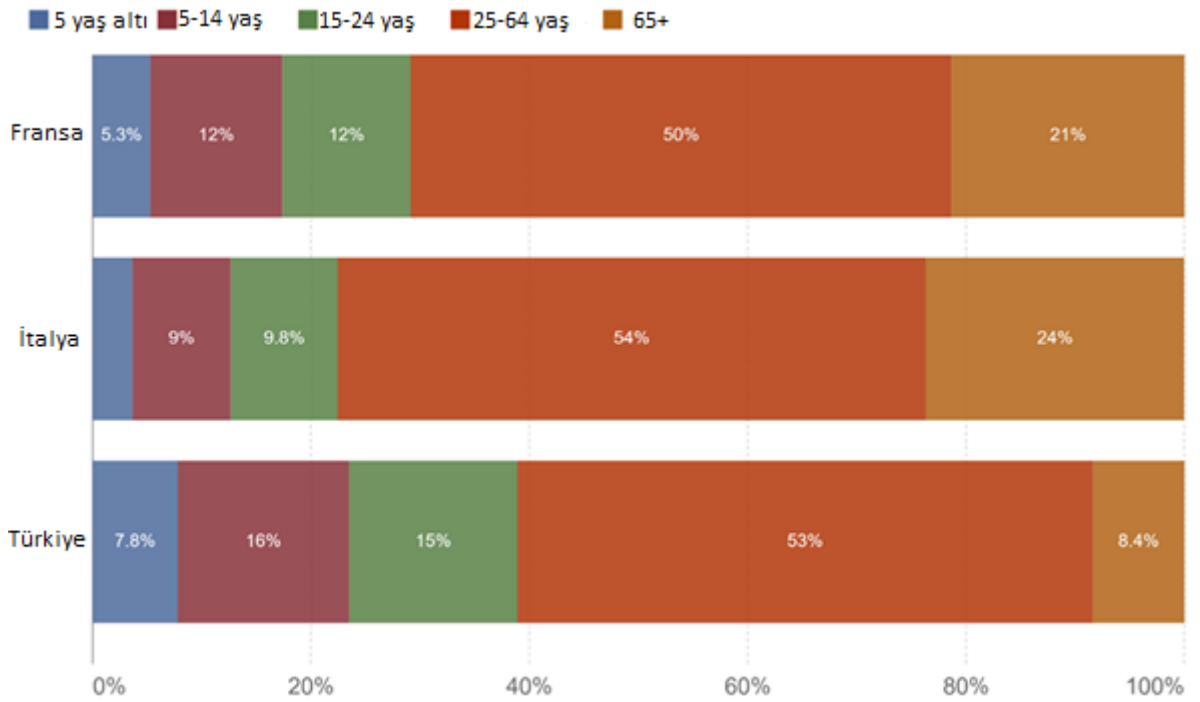
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Avrupa ülkelerinin yer aldığı Eurostat göstergelerine göre; Akdeniz ülkeleri arasında en yüksek temel dijital beceriye Fransa sahip iken, en düşük orana İtalya sahiptir.¹⁵ İtalya ve Fransa demografik dönüşümün üçüncü safhasındayken (düşük ölüm, düşük doğum oranı), Türkiye henüz ikinci aşamadadır (düşük ölüm, yüksek doğum oranı).¹⁶ Grafik 4'te gösterildiği gibi Fransa nüfusunun %21'ni, İtalya'nın %24'nü yaşlılar oluşturmaktadır. Türkiye henüz seçilen diğer iki ülke kadar yaşlı değildir.

Grafik 4. Ülkelere Göre Yaş Gruplarının Dağılımı

Kaynak: Birleşmiş milletler (2022)

15- <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing/>

16- <https://population.un.org/ProfilesOfAgeing2019/index.html>

Hızlı bir yaşlanma süreci geçiren Türkiye için, demografik dönüşümü Türkiye'nin ilerisinde olan ve nüfuslarının hatırı sayılır bir kısmını yaşlıların oluşturduğu İtalya ve Fransa'nın verisini üretmek ve analiz etmek ülkemizin geleceği hakkında tahminler ve öneriler için büyük önem teşkil etmektedir. Covid dönemi toplumların büyük bir bölümü hizmetlere erişim aşamasında meydana gelen dijital eşitsizliklerin farkına varmıştır. Özellikle afet ve kriz ortamlarının yanında hayatın olağan akışı içinde de dijital eşitsizliklerin niceliksel büyüklüğü hatırı sayılır seviyededir. Dijitale aktarılan hizmetlerin kullanılıyor olması önemlidir ancak özellikle yaşlanan toplumlarda hizmetler dijitale aktarılsa da nitelikli bilgiye erişimde zorlanılmaktadır. Dijital eşitsizliği Akdeniz'de yaşlanma süreci açısından Türkiye'yi kapsayarak değerlendiren bir çalışma yoktur. Bu çalışmada Fransa, İtalya ve Türkiye'de yaşlılık ve dijital eşitsizlik arasındaki ilişkiyi derinlemesine anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktadır. Bu sayede dijital eşitsizlikleri artıran boşlukları belirlemeyi, bunlara müdahale etmeyi mümkün kılabilmeyi ve politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma temelde “Yeni bir eşitsizlik türü olarak dijital eşitsizlik Fransa, İtalya ve Türkiye'deki yaşlı nüfus içinde nasıl dağılım gösteriyor?”, “Bu toplumlarda yaşlılar ne tür dijital eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktalar?” sorularına yanıt aramaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın araştırdığı alt sorular şunlardır:

Araştırma Sorusu 1

Fransa, İtalya ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri (cinsiyet, eğitim durumu, istihdam durumu, gelir) nasıl farklılaşmaktadır?

Araştırma Sorusu 2

Fransa, İtalya ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri dijital sahipliği nasıl etkilemektedir?

Araştırma Sorusu 3

Fransa, İtalya ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri dijital yetkinliği nasıl etkilemektedir?

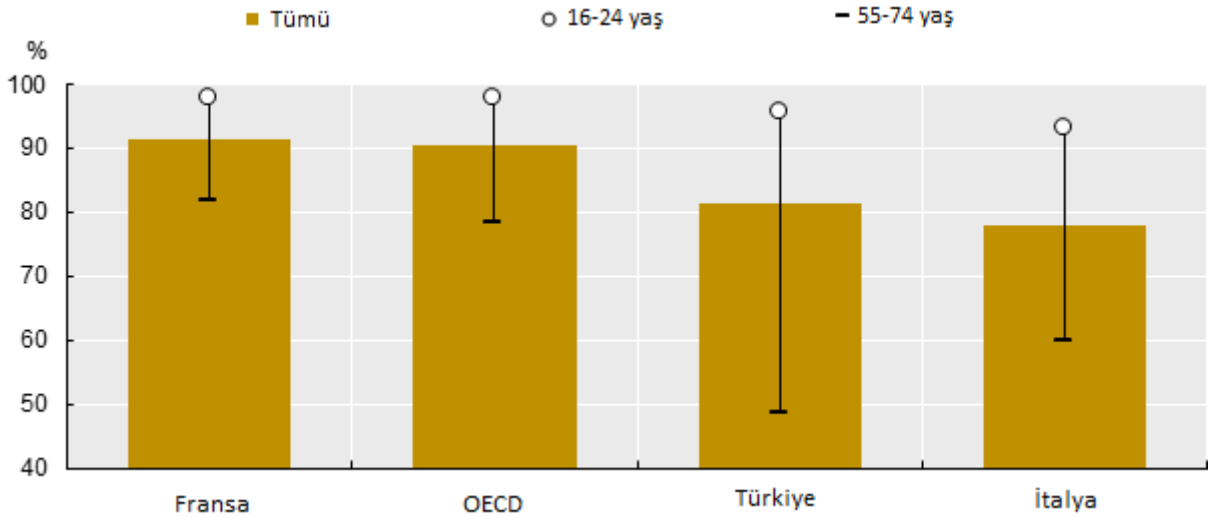
Araştırma Sorusu 4

Fransa, İtalya ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri dijital sermayelerini nasıl etkilemektedir?

3.2. Araştırmanın Önemi

Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırmasına göre, 2022'de internete erişim imkânına sahip evlerin oranı %94,1'dir. Geçen yıl, bu oran %92'ydi (TÜİK, 2022). Erişimin yaygınlaşması dijital eşitsizlik açısından olumlu bir profil oluşturuyor fakat nüfusun hangi kesimleri bu teknolojileri kullanabiliyor, hangi kesimleri dışlanıyor? Erişim oranları artsa bile BİT kullanımında toplumsal bölünmeler farklı demografik gruplar arasında kendini göstermeye devam etmektedir. Grafik 5'te yer verilen OECD verilerine göre, irdelediğimiz üç Akdeniz ülkesinden tüm nüfusun %91,6 ile en fazla kullanım oranı Fransa'ya aittir. Fransa, OECD ortalamasının üstündedir. Türkiye nüfusunun %81,4'ü internet kullanırken, İtalya'nın ancak %77,9'u kullanım göstermektedir. İtalya ve Türkiye OECD ortalamasının oldukça altında kalmıştır. Fakat burada çok kritik başka bir durum göze çarpmaktadır. Her ülke için yaşlılar gençlere göre interneti daha az kullanmaktadır. Fakat en keskin bölünme Türkiye'de göze çarpmaktadır. Türkiye'de gençlerin %95,7' si internet kullanıyorken, yaşlıların ancak 48,5 bu hizmetten yararlanmaktadır. Üç ülke arasında internetten en çok dışlanan grup Türkiye'deki yaşlılardır.

Grafik 5. Yaşa Göre İnternet Kullanıcıları, 2021

Kaynak: OECD 2022

Literatürdeki çalışmalar (Binark vd., 2021; Binark, 2020; Büchi vd., 2016; Arun ve Çağrı, 2020; Robinson vd., 2020; Khilnani vd., 2020; Beaunoyer vd., 2020) göz önünde bulundurularak planlanan çalışmada, toplumdaki dijital eşitsizliğin en görünür taraflarından birini oluşturan yaşlı bireyler ele alınacaktır. Günümüz dünyasının en önde gelen trendlerinden olan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı toplumsal eşitsizlik için oldukça önemlidir.

Özellikle kamu hizmetlerinin E-devlet aracılığıyla dijite aktarılması kapsayıcılığı daha zorunlu hale getirmektedir. Yaşlıların, kendileri ve toplumlarının iyiliği için politika ve programlara dahil edilmesi gerekir. Bu kapsamda çalışmanın sunacağı bulgular Türkiye'deki yaşlıların maruz kaldığı dijital eşitsizlik için oldukça önemlidir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

İkincil veri analizi, birincil araştırmaların aksine araştırmacıların, bir başka araştırmacının daha önce edinilmiş ve işlenmiş mevcut istatistikleri genellikle yeni bir nedenle yeniden analiz ettikleri bir tür çalışmadır (Neuman, 2000). Büyük veri setlerini oluşturma hem oldukça pahalı hem de uzun bir zamana yayıldığı için yürütmesi zordur. Zaman ve bütçe birçok araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Veri arşivleri, verileri daha sonra analiz edilmek üzere saklamakta ve depolamaktadır. Anket araştırması, anket geliştirme, örneklem seçimi ve görüşme süreçlerinden oluşmaktadır. Özellikle devasa ölçekli araştırmalar bazen büyük çabalar gerektirir ve aylar hatta yıllar alabilmektedir. Ancak ikincil veri analizini kullanan araştırmacılar, böyle bir anketin gerektirdiği muazzam zaman ve para yatırımından kaçınarak çalışmalarına devam edebilirler. İkincil analiz için anket verilerini bulmak ve elde etmek için çok sayıda alternatif kaynak mevcuttur (Neuman, 2000; Babbie, 2008: 304).

Analizlerde kullanılan mikro veriler, Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi (EQLS) araştırmasından sağlanmıştır. EQLS eş zamanlı olarak pek çok Avrupa ülkesinde yürütülmekte olan boylamsal bir araştırma projesidir (Eurofound (2017)). Bu sayede ülkeler arasında karşılaştırma yapmaya olanak sağlar. Bu çalışma, Fransa, İtalya, Türkiye'deki yaşlıların karşılaştıkları dijital eşitsizlikleri analiz etmektedir. Bunun için boylamsal bir çalışma olan Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırmasının yayınlanan son dalgası olan 2016 verileri kullanılmaktadır. Çalışmada, elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3.4. Veri Seti

Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi (EQLS), AB genelinde yaşam kalitesini izlemek ve değerlendirmek için yerleşik bir yöntemdir (Eurofound (2017)). EQLS, Avrupalıların ekonomik ve sosyal durumlarını izlemek için 2003, 2007, 2011 ve 2016 yıllarında gerçekleştirilmiştir. EQLS, Avrupa genelinde yaşam koşullarını nesnel olarak sunmanın dışında yaşam koşullarının subjektif boyutuyla da ilgilenmektedir. Araştırma, risk altındaki grupları ve

toplumsal eşitsizliği besleyen konuları incelemek ve bu konulardaki tarihsel gelişimi görmeyi, eğilimleri izlemeyi ve yaşam koşullarına ilişkin Avrupa politikasının geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. EQLS araştırması 2003 yılında başlamıştır. İlk dalgası içinde İtalya ve Fransa'nın da bulunduğu AB ülke ve Türkiye ile birlikte 28 ülkenin verisini üreterek başlamış olup, her dört senede bir tekrarlanmaktadır. Her araştırma dalgasında yeni ülkeler dâhil edilerek en son 33 ülke ile araştırma yürütülmüştür. Araştırmanın yayımlanmış en güncel mikro verileri 2016 yılına aittir. Veriler 18 yaş üstü bireyler ile standart bir soru kağıdı aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilmektedir.

Tablo 1. Araştırmanın Evreni

Ülke	Fransa	İtalya	Türkiye
18-24	71	90	361
25-34	176	243	651
35-49	384	605	582
50-64	290	550	313
65+	277	519	112
Toplam	1198	2007	2019

Tablo 1’de araştırma evreninin yaşa göre dağılımı verilmiştir. Araştırmanın örneklemini 65+ bireyler olarak belirlenmiştir.

3.5. Değişkenler ve Operasyonel Tanımlar

Tablo 2. Kavramlar Ve Operasyonel Tanımlar

Kavramlar	Tanım	Değişken	EQLS Göstergeleri ve Soruları	Operasyonelleştirme
Dijital sermaye	Dijital sermaye; dijital erişim (dijital ekipman, bağlantı kurabilirlik ve bağlantının yeri, çevrimiçi geçirilen zaman, dijital teknolojilere ilişkin destek ve eğitim) ve dijital yeterlilik (bilgi ve veri okuryazarlığı, iletişim ve iş birliği, dijital içerik üretimi, güvenlik, problem çözme) boyutlarından	Dijital sahiplik	Y16_Q102 (Son 12 ayda çevrimiçi oldunuz mu?) ve Y16_Q27b (İnterneti iş dışında kullandım) soruları kullanılmıştır.	Y16_Q102 sorusunu hayır yanıtı “0” puan, evet yanıtı diğer sorunun ön koşuludur. Y16_Q27b sorusu sıklık bildirir ve cevaplar 0-4 arasında puana karşılık gelir. Dijital sahiplik indeksi 0-4 puan arasında değişir. Puanın artması sahiplik hacminin artmasına işaret eder.

	oluşan sermaye türüne işaret etmektedir. Bu çalışmada Arun ve diğerlerinin (2022) çalışması referans alınarak iki boyutta ele alınmaktadır. 1. Dijital Sahiplik 2. Dijital Yetkinlik.	Dijital yetkinlik	Kullanılan sorular şu şekildedir: Y16_Q103 İnterneti hangi hizmetler için kullandım? a. İnternette iş buldum. b İnternette bir şey satın aldım. c Kamu hizmetlerinin herhangi bir tesisini kullandım. d Online bankacılıktan yararlandım. Y16_Q30 c E-posta veya çevrimiçi olarak dilekçe imzaladım. e Çevrimiçi olarak siyasi veya sosyal bir konu hakkında yorum yaptım. Y16_Q60 d Çevrimiçi veya telefonla reçete siparişi verdim. e Çevrimiçi veya telefonla muayene oldum. Y16_Q39 a Aile üyeleri veya akrabalarla telefon/internet bağlantısı kurdum. b Arkadaşlarınız veya komşularınızla telefon/internet bağlantısı kurdum.	$Q103a + Q103b + Q103c + Q103d + Q30c + Q30e + Q60d + Q60e + Q39a + Q39b$ Yukarıda verilen formül ile dijital yetkinlik indeksi oluşturulmuştur. Dijital yetkinlik indeksi 0-10 arasında değişmektedir. Puanın artması yetkinlik hacminin artmasına işaret eder.
Eğitim düzeyi	UNESCO tarafından geliştirilen ISCED, kodlar ile yeni değişkenler oluşturulmuştur. ISCED uluslararası standart eğitim sınıflamasıdır.	Eğitim		0= İlkokul altı 1= İlkokul 2= Ortaokul 3-4=Lise 5-6= Üniversite 7-8 = Yüksek lisans/ Doktora 0-8 arası değişen ISCED kodları ile 5 kategorili eğitim değişkeni oluşturulmuştur.

Çalışmada, Arun vd. (2022)'nin çalışması referans alınarak oluşturulan dijital sahiplik ve dijital yetkinlik göstergeleri kullanılmaktadır. Bu iki göstergenin toplamı dijital sermayeyi ifade etmektedir. Sahiplik ve yetkinliği ölçmek amacıyla EQLS'den seçilen sorular birleştirilerek iki yeni değişken oluşturulmuştur. Çalışmamızda dijital sahiplik, Ragnedda, Ruii ve Addeo (2019)'nun tanımladığı (dijital araç, bağlantı kalitesi ve yeri, çevrimiçi geçirilen zaman, destek ve eğitim) göstergelerden çevrim içi geçirilen zaman odaklanmaktadır. Geliştirilen dijital sahiplik indeksi, 0-4 arası değişmektedir. Oluşturan indeks puanı 4'e yaklaştıkça sahiplik hacmi artmakta, 0'a yaklaştıkça azalmaktadır. Dijital yeterlilik ise Arun vd. (2022)'nin çalışması referans alınarak seçilen göstergeler (örneğin; çevrimiçi olarak başkalarıyla iletişim kurmak, e-bankacılık, kamu hizmetleri, internet alışverişi gibi) ile 0-10 arasında oluşturulan indeks yoluyla ölçülmektedir. İndeks puanı 10'a yaklaştıkça dijital yeterlilik artmakta, 0'a yaklaştıkça azalmaktadır.

Çalışmada analizler, Ki-kare, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü Anova testi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

İkincil veri analizi bir takım dezavantajlar da içermektedir. Özellikle katılımcılara sorulan sorular üzerinde kontrol araştırmacıya ait değildir. Bu durum çalışmaya en uygun veri seti seçilse dahi çalışmayı sınırlamaktadır. Bu çalışmanın sınırlılık, kullanılan veri setinde dijital araçlar sahipliğine dair soruların eksikliği bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

3.7. Etik İlkeler

Birleşik Krallık Veri Hizmetlerine çalışmanın kapsamı ve içeriği aktarılarak EQLS verileri talep edilmiştir. Organizasyonun değerlendirmesi sonucunda verilere erişim izni alınmıştır. Veriler, araştırmacı dışında kimse ile paylaşılmamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bulgular, dört ana başlıkta değerlendirilmektedir. Öncelikle Fransa, İtalya ve Türkiye'ye ait sosyo-demografik yapıyı sunmayı amaçlayan betimleyici istatistikler yer almaktadır. İkinci başlık altında, çalışmanın konusu olan ülkelerin dijital sahiplik düzeylerinin farklı toplumsal gruplar arasında nasıl farklılaştığı analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde, ülkelerin dijital yetkinlik düzeylerinin farklı toplumsal gruplar arasında nasıl farklılaştığı analiz edilmektedir. Son olarak da ülkelerin dijital sermaye düzeyleri farklı toplumsal gruplar arasında nasıl farklılık gösterdiğin dair analizler yer almaktadır.

4.1. Fransa, İtalya ve Türkiye'nin Sosyo-demografik Görünümü

Bu bölümde Fransa, İtalya ve Türkiye'nin demografik görünümü yer almaktadır. Demografik görünümünü anlamak için Avrupa Yaşam Kalitesi Anketinde (EQLS) yer alan yaş, cinsiyet, yerleşim yeri, medeni durum, hanehalkı durumu, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi verilerinden yararlanılmıştır. Bu göstergeler üç farklı ülkedeki yaşlıların yaşam koşullarını hem kendi içinde, hem de birbirleri arasında karşılaştırma yapmak adına oldukça önemlidir.

4.1.1. Yaş

Üç ülkeden araştırmaya dahil edilen tüm katılımcıların beş farklı yaş grubuna göre dağılımları aşağıda yer almaktadır. Yaş grupları Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi (EQLS) 2016 raporu referans alınarak düzenlenmiştir.

Tablo 3. Yaş Gruplarına Göre Katılımcı Sayısı ve Oranı (%)

Yaş	Fransa		İtalya		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-24 yaş	104	8,7	186	9,3	323	16
25-34 yaş	190	15,9	261	13	460	22,8
35-49 yaş	323	27	550	27,4	624	30,9
50-64 yaş	291	24,3	483	24,1	382	18,9
65+ yaş	289	24,1	527	26,3	231	11,4
Toplam	1197	100	2007	100	2020	100

Üç ülke arasında en fazla katılımcı Türkiye'den, en az katılımcı Fransa'dan dahil edilmiştir. Fransa ve İtalya'da en fazla katılımcıya sahip yaş aralığı 35-49, en az katılımcıya sahip yaş aralığı 18-24'tür. Türkiye'de benzer şekilde en fazla katılımcı 35-49 yaş aralığındadır. Fakat diğer iki ülkeden farklı olarak Türkiye'de en az katılımcının bulunduğu yaş aralığı 65 yaş ve üstüdür. Fransa ve İtalya'da 65+ katılımcı oranı tüm katılımcıların çeyreğini oluştururken Türkiye'de bu oran onda biri kadardır.

4.1.2. Toplumsal Cinsiyet

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu tabloya sadece 65+ katılımcılar dahil edilmiştir.

Tablo 4. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Cinsiyete Göre Sayısı ve Oranı (%)

Cinsiyet	Fransa		İtalya		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	165	57,1	301	57,1	129	55,8
Erkek	124	42,9	226	42,9	102	44,2
Toplam	289	100	527	100	231	100

Üç ülke içinde 65 yaş ve üstü kadın-erkek katılımcıların oranları benzerlik göstermektedir. Üç ülke içinde kadın katılımcıların oranı, erkek katılımcılara göre daha fazladır. Örneklemdeki kadınların oranının yüksek olması ülke nüfuslarının demografik yapısını yansıtmaktadır.,

4.1.3. Yerleşim Yeri

Fransa, İtalya ve Türkiye'ye ait 65 yaş ve üstü katılımcıların yerleşim yerine göre dağılımları aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. Yerleşim yeri sorgusu katılımcının kendi değerlendirmesine göre kentsel veya kırsal alan olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 5. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Yerleşim Yerine Göre Sayısı ve Oranı (%)

Yerleşim Yeri	Fransa		İtalya		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kır	167	57,8	350	66,4	92	39,8
Kent	122	42,2	177	33,6	139	60,2
Toplam	289	100	527	100	231	100

65 yaş ve üstü katılımcıların yerleşim yerleri incelendiğinde, Türkiye'nin diğer iki ülkeden ayrıştığı görülmektedir. Fransa ve İtalya'da kırdan yaşayanların oranı daha fazla iken Türkiye'de kentte yaşayanların oranı daha fazladır.

4.1.4. Medeni Durum

Fransa, İtalya ve Türkiye'ye ait 65 yaş ve üstü katılımcıların medeni durumlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Bu çalışmada medeni durum Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi veri setinde yer alan beş kategoride incelenmektedir.

Tablo 6. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Medeni Duruma Göre Sayısı ve Oranı (%)

Medeni Durum	Fransa		İtalya		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evli	178	61,8	285	54	132	57,4
Boşanmış	20	6,9	9	1,7	0	0
Ayrı yaşıyor	4	1,4	17	3,2	0	0
Eşini kaybetmiş	73	25,3	188	35,6	93	40,4
Hiç Evlenmemiş	13	4,5	29	5,5	5	2,2
Toplam	288	100	528	100	230	100

65 yaş ve üstü katılımcıların medeni durumu incelendiğinde, üç ülke içinde en büyük orana sahip olan grubu “evliler” oluşturmaktadır. Benzer şekilde, üç ülke içinde ikinci en büyük grup ise “dul” olanlardır. Fransa'daki en az katılımcı oranı “ayrı yaşıyor” kategorisinde iken, İtalya'da ise “boşanmış” kategorisindedir. Türkiye diğer ülkelerden farklılık göstermektedir. Türkiye'de yaşlı katılımcıların hiçbiri eşinden boşanmamıştır ve ayrı yaşamamaktadır.

4.1.5. Hanehalkı Yapısı

Fransa, İtalya ve Türkiye'ye ait 65 yaş ve üstü katılımcıların hanehalkı yapısına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Bu çalışmada hanehalkı yapısı Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi veri setinde yer alan üç kategoride incelenmektedir.

Tablo 7. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Hanehalkı Yapısına Göre Sayısı ve Oranı (%)

Hanehalkı Yapısı	Fransa		İtalya		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yalnız yaşıyor	456	54	203	38,5	50	21,8
Çift olarak yaşıyor	122	42,2	229	43,5	113	49,3
Diğer (Çocuklarıyla, yakınlarıyla, bir kurumda vb.)	11	3,8	95	18	66	28,8
Toplam	289	100	527	100	229	100

Fransa’da yer alan yaşlı katılımcıların çoğunluğu yalnız yaşamaktadır. İtalya ve Türkiye’de ise çoğunluk çift olarak yaşamaktadır. Türkiye’de yalnız yaşayan katılımcı sayısı diğer iki ülkeye göre daha azdır.

4.1.6. Eğitim Düzeyi

Fransa, İtalya ve Türkiye’ye ait 65 yaş ve üstü katılımcıların eğitim düzeyleri aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi veri setinde yer alan 0-8 arası tanımlanan İSCED kodları ile beş kategorilik eğitim düzeyi değişkeni oluşturulmuştur.

Tablo 8. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Sayısı ve Oranı (%)

Eğitim Düzeyi	Fransa		İtalya		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul altı	2	0,7	25	4,8	52	22,5
İlkokul mezunu	100	34,7	227	43,2	138	59,7
Ortaokul mezunu	85	29,5	132	25,1	21	9,1
Lise mezunu	46	15,9	97	18,5	8	3,5
Üniversite mezunu	21	7,3	5	1	12	5,2
Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	34	11,8	39	7,4	0	0
Toplam	288	100	525	100	231	100

Eğitim düzeyleri incelendiğinde üç ülke içinde en büyük orana ilkökul mezunları sahiptir. Fransa’da oranlar diğer iki ülkeye göre daha eşit dağılım göstermektedir. Fransa için özellikle ilkökul altı grup oldukça az iken yüksek lisans ve doktora mezunlarının oranı diğer iki ülkeye göre fazladır. Türkiye’de ilkökul altı eğitime sahip bireylerin oranı oldukça fazladır(%22,5). Ayrıca Türkiye’de yüksek lisans/ doktora eğitim düzeyinde hiç katılımcı bulunmamaktadır. Fransa (%41,5) ve İtalya’da (%49,5) yaşlı kadınların çoğunluğu ilkökul

mezunlarından oluşmaktadır. Türkiye’de yaşlı kadınların %34,1’i ilkokul altı grupta iken, %45,7’si ilkokul mezunudur.

4.1.7. Gelir Düzeyi

Fransa, İtalya ve Türkiye’ye ait 65 yaş ve üstü katılımcıların gelir düzeyleri aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi veri setinde yer alan gelir çeyrekleri kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Gelir çeyrekleri her ülke için hane halkının her bir üyesine atfedilen toplam eşdeğer harcanabilir gelir esas alınarak hesaplanmaktadır. Veriler (her bir kişiye ait), toplam eşdeğer harcanabilir gelirin değerine göre sıralanmaktadır. Her bir çeyrekte nüfusun yaklaşık %25’ini içeren (1 en fakir ve 4 en zengin) bir gruplandırılma yapılmaktadır. Bu sayede gelir çeyreklerine ait kesme noktası değeri belirlenmektedir.

Tablo 9. 65 Yaş ve Üstü Katılımcıların Gelir Düzeyine Göre Sayısı ve Oranı (%)

Gelir Düzeyi	Fransa		İtalya		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
En düşük çeyrek	41	17,6	115	26	85	41,9
İkinci çeyrek	66	28,3	100	22,6	44	21,7
Üçüncü çeyrek	57	24,5	118	26,6	40	19,7
En yüksek çeyrek	69	29,6	110	24,8	34	16,7
Toplam	233	100	443	100	203	100

Fransa’da katılımcıların çoğunluğu (%29,6) en yüksek gelir çeyreğinde, azınlığı (%17,6) en düşük gelir çeyreğinde yer almaktadır. En yüksek gelir çeyreğinin %56,5’i yaşlı erkeklerden oluşmaktadır. En düşük gelir çeyreğinin ise %75’ini yaşlı kadınlar oluşturmaktadır. İtalya’da ise katılımcıların çoğunluğu (%26,6) üçüncü gelir çeyreğinde, azınlığı (%22,6) ikinci gelir çeyreğinde yer almaktadır. İtalya’da en düşük çeyreğinin %66,1’ini yaşlı kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye’de katılımcıların yarıya yakını (%41,9) en düşük gelir çeyreğinde bulunmaktadır ve bu çeyrekte yer alan katılımcıların %74,1’i kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye’de en az katılımcı sayısı en yüksek gelir çeyreğinde bulunmaktadır.

4.2. Fransa, İtalya ve Türkiye’de Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Avrupa Yaşam Kalitesi Anketinin soru kataloğundan çekilen sorular ile Arun vd. (2022)’nin çalışması referans alınarak dijital sahiplik indeksi oluşturulmuştur. 0-4 arasında değişen dijital sahiplik indeksinde “0” en düşük dijital sahipliği, “4” en yüksek dijital

sahipliği ifade etmektedir. Bağımsız değişkenler (yaş, cinsiyet, yerleşim yeri, eğitim düzeyi, gelir durumu) dijital sahipliği etkiler mi? Nasıl etkiler? Üç ülke arasında farklılık var mıdır? Varsa bu farklılıklar nelerdir? Sorularına cevap aramak adına hipotez testleri kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t testi ile cinsiyet ve yerleşim yeri, tek yönlü ANOVA testi ile yaş, eğitim ve gelir analizleri gerçekleştirilmiştir.

4.2.1. Yaşa Göre Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması'nın verilerine göre beş farklı yaş kategorisindeki katılımcıların arasında dijital sahiplik açısından bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye'de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Bu ülkelerde konvansiyonel eşitsizliklerin bir tarafı olan yaşlılar dijital sahiplik düzeyleri açısından dezavantajlı mı? Birinci düzey dijital eşitsizliğin bir tarafı mı? Anlamak adına bu analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 10. Yaşa Göre Dijital Sahiplik

Dijital Sahiplik		N	Ort	Std Sapma	F	df	p
Fransa*	18-24 yaş	104	3,8	0,6	61,003	1190	0,001
	25-34 yaş	190	3,5	1,1			
	35-49 yaş	323	3,2	1,3			
	50-64 yaş	291	2,8	1,5			
	65+ yaş	287	1,8	1,8			
İtalya*	18-24 yaş	186	3,9	0,02	309,536	1991	0,001
	25-34 yaş	261	3,4	0,07			
	35-49 yaş	548	3,2	0,05			
	50-64 yaş	481	2,6	0,07			
	65+ yaş	520	0,8	0,06			
Türkiye*	18-24 yaş	319	2,9	1,5	111,832	1990	0,001
	25-34 yaş	449	2,6	1,5			
	35-49 yaş	617	2,2	1,6			
	50-64 yaş	381	1,6	1,5			
	65+ yaş	230	0,4	0,9			

Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Fransa ($p=0,001$), İtalya ($p=0,001$) ve Türkiye'de ($p=0,001$) yaş grupları arasında dijital sahiplik hacimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Her ülke içinde yaş arttıkça dijital sahiplik azalmaktadır. Tüm gruplar arasında en yüksek dijital sahiplik hacmi İtalya'daki 18-24 yaş arası katılımcılara aittir ($ort=3,9$). En az dijital sahiplik hacmi Türkiye'de bulunan 65+ yaş katılımcılar aittir ($ort=0,4$). Yapılan post-hoc testine göre üç ülke içinde 65

yaş ve üstü katılımcılar diğer bütün yaş grupları ile istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayrılmaktadır.

4.2.2. Cinsiyete Göre Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması'nın verilerine göre yaşlı kadın ve erkek katılımcılar arasında dijital sahiplik açısından bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye'de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Bu ülkelerde konvansiyonel eşitsizliklerin bir tarafı olan yaşlı kadınlar dijital sahiplik düzeyleri açısından dezavantajlı mı? Birinci düzey dijital eşitsizliğin bir tarafı mı? Anlamak adına bu kısımda bulunan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 11. Cinsiyete Göre Dijital Sahiplik

Dijital Sahiplik		N	Ort	Std Sapma	t	df	p
Fransa	Kadın	165	1,8	1,8	-,838	287	0,402
	Erkek	124	1,6	1,8			
İtalya	Kadın	298	0,9	1,5	-,006	522	0,995
	Erkek	226	0,9	1,4			
Türkiye	Kadın	129	0,3	0,6	4,272	147,871	0,001
	Erkek	102	0,9	1,1			

Fransa ($p=0,4$) ve İtalya'da ($p=0,9$) yaşlı kadın ve erkeklerin arasında dijital sahiplik düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Türkiye'de ise iki farklı cinsiyet arasında dijital sahiplikleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0,001$). Analiz sonuçları dikkate alındığında Fransa ve İtalya'da cinsiyet, yaşlıların dijital sahipliğini etkilememektedir. Fakat Türkiye'de yaşlı kadınların daha düşük dijital sahipliği bulunmaktadır (ort=0,3). Üç ülke arasında en yüksek dijital sahiplik ortalaması Fransa'daki yaşlı kadınlarda bulunmaktadır (ort=1,8). Analizler sonucunda “Neden yaşlı kadınların dijital sahipliği Türkiye'de daha az?”, “Hangi sebeple yaşlı erkeklerden ayrışıyorlar?”, “Fransa ve İtalya'da bu farklılık nasıl aşılmış?” soruları akla gelmektedir.

4.2.3. Yerleşim Yerine Göre Dijital Sahipliğin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması'nın verilerine göre yaşlıların yerleşim yerleri açısından dijital sahiplikleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye'de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu kısımda bulunan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 12. Yerleşim Yerine Göre Dijital Sahiplik

Dijital Sahiplik		N	Ort	Std Sapma	T	df	p
Fransa	Kır	167	1,5	1,8	-1,479	287	0,14
	Kent	122	1,9	1,8			
İtalya	Kır	350	0,9	1,5	1,035	522	0,301
	Kent	174	0,8	1,4			
Türkiye	Kır	92	0,4	0,8	-2,137	224,575	0,034
	Kent	139	0,7	1,0			

Fransa ($p=0,1$) ve İtalya’da ($p=0,3$) dijital sahiplik düzeylerinde yerleşim yeri bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Türkiye’de ise kırdaki yaşayan yaşlılar ve kentte yaşayan yaşlılar arasında dijital sahiplik açısından anlamlı bir fark vardır ($p=0,03$). Analiz sonuçları dikkate alındığında Fransa ve İtalya’da yerleşim yeri yaşlıların dijital sahipliğini etkilememektedir. Fakat Türkiye’de kırsalda yaşayan yaşlıların daha düşük dijital sahipliği bulunmaktadır (ort=0,4). Üç ülke arasında en yüksek dijital sahiplik ortalaması Fransa’da kentte yaşayan yaşlılarda bulunmaktadır (ort=1,9). Analizler sorucunda “Neden kırsalda yaşayan yaşlıların dijital sahipliği Türkiye’de daha az?”, “Hangi sebeple kentte yaşayan yaşlılardan ayrışıyorlar?”, “Fransa ve İtalya’da bu farklılık nasıl aşılmış?” soruları akla gelmektedir.

4.2.4. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sahipliğin değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre yaşlıların eğitim düzeyleri açısından dijital sahiplikleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu kısımda yer alan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Eğitim değişkenine göre Fransa’da ilköğretim altı eğitim düzeyine sahip yaşlıların sayısı (2 kişi) oldukça azdır. Bu sebep ile Fransa’da eğitim analizleri gerçekleştirilirken ilköğretim altı ve ilköğretim grupları birlikte ele alınmıştır. İtalya’da ise üniversite mezunu yaşlıların sayısı (5 kişi) oldukça azdır. Bu sebep ile İtalya’da eğitim analizleri gerçekleştirilirken üniversite, yüksek lisans ve doktora kategorileri birlikte ele alınmıştır. Türkiye’de yüksek lisans ve doktora kategorisinde hiç katılımcı bulunmamaktadır.

Tablo 13. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sahiplik

Dijital Sahiplik		N	Ort	Std Sapma	F	df	p
Fransa	İlkokul altı/ İlkokul	102	1,7	1,8	0,104	4	0,981
	Ortaokul	85	1,7	1,8			
	Lise	46	1,6	1,8			
	Üniversite	21	1,9	1,7			
	Yüksek lisans/Doktora	35	1,7	1,8			
İtalya	İlkokul altı	25	0,5	1,2	1,421	4	0,226
	İlkokul	227	1,0	1,6			
	Ortaokul	130	0,8	1,4			
	Lise	96	0,9	1,5			
	Üniversite/ Yüksek lisans/ Doktora	44	0,5	1,2			
Türkiye*	İlkokul altı	52	0,2	0,7	6,728	4	0,001
	İlkokul	138	0,8	1,0			
	Ortaokul	21	0,1	0,3			
	Lise	8	1,2	0,9			
	Üniversite	12	0,9	0,7			
	Yüksek lisans/ Doktora	0	-	-			

Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Dijital sahiplik hacimleri açısından eğitim düzeyine göre Fransa ($p=0,9$) ve İtalya'da ($p=0,2$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Türkiye'de ise dijital sahiplik düzeylerinde eğitim seviyesi bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p=0,001$). Türkiye en yüksek sahiplik hacmi lise mezunlarına aittir ($ort=1,2$) . En düşük ise ilkokul altı eğitime sahip katılımcılara aittir ($ort=0,2$) .

4.2.5. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sahipliğin değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması'nın verilerine göre yaşlıların gelir düzeyleri açısından dijital sahiplikleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye'de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu kısımda bulunan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 14. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sahiplik

Dijital Sahiplik		N	Ort	Std Sapma	F	df	P
Fransa	En düşük çeyrek	41	1,7	1,8	1,041	3	0,375
	İkinci çeyrek	66	1,8	1,8			
	Üçüncü çeyrek	57	1,5	1,8			
	En yüksek çeyrek	69	2,1	1,8			
İtalya	En düşük çeyrek	115	0,7	0,1	1,377	3	0,249
	İkinci çeyrek	100	1	0,1			
	Üçüncü çeyrek	118	1	0,1			
	En yüksek çeyrek	109	0,8	0,1			
Türkiye*	En düşük çeyrek	85	0,5	0,7	5,626	198	0,001
	İkinci çeyrek	44	0,7	0,8			
	Üçüncü çeyrek	40	1,2	1,3			
	En yüksek çeyrek	34	0,5	1			

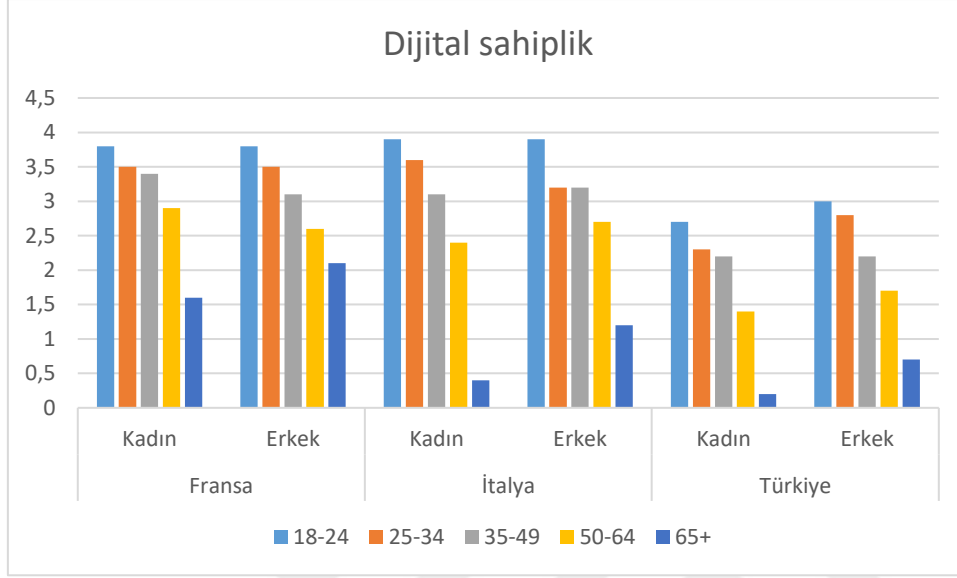
Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Fransa ($p=0,3$) ve İtalya'da ($p=0,2$) dijital sahiplik düzeylerinde gelir seviyeleri bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Türkiye'de ise gelir düzeyleri arasında dijital sahiplik açısından anlamlı bir fark vardır ($p=0,001$). Analiz sonuçları dikkate alındığında Fransa ve İtalya'da gelir düzeyleri yaşlıların dijital sahipliğini etkilememektedir. Fakat Türkiye'de düşük gelir düşük dijital sahipliğe karşılık gelmektedir ($ort=0,5$). Üç ülke arasında en yüksek dijital sahiplik ortalaması Fransa'da en yüksek gelir çeyreğinde yer alan yaşlılarda bulunmaktadır ($ort=2,1$).

4.2.6. Dijital Sahipliğin İrdelenmesi

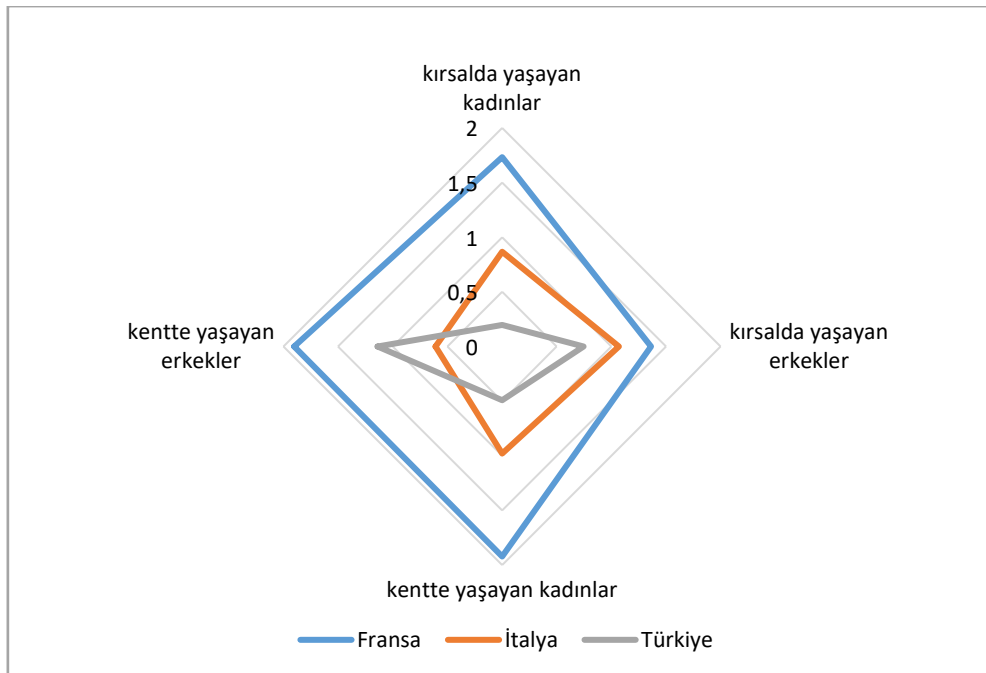
Dijital sahipliğin daha derinlemesine incelenebilmesi açısından bu bölümde çapraz değerlendirmeler yapılmıştır.

Grafik 6. Yaş Ve Cinsiyete Göre Dijital Sahiplik

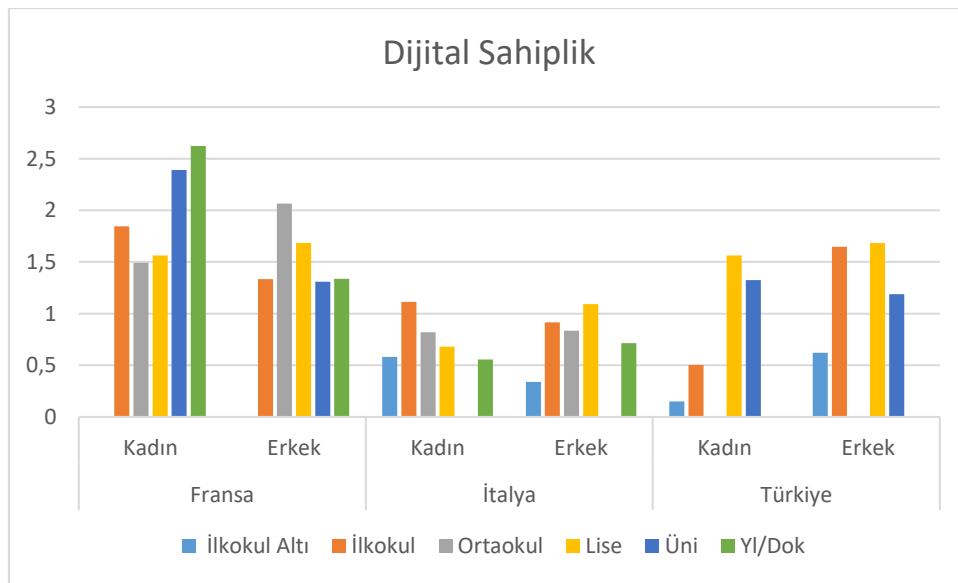
Üç ülke içinde yaş arttıkça dijital sahiplik düzeyi azalmaktadır. Aynı yaş grubu içindeki kadın ve erkek katılımcıların dijital sahipliği karşılaştırıldığında 65 yaş ve üstü bireyler arasındaki fark diğer yaş gruplarına göre daha fazladır. Yaşlı kadınlar en dezavantajlı gruptur.

Grafik 7. Cinsiyet Ve Yerleşim Yerine Göre Dijital Sahiplik

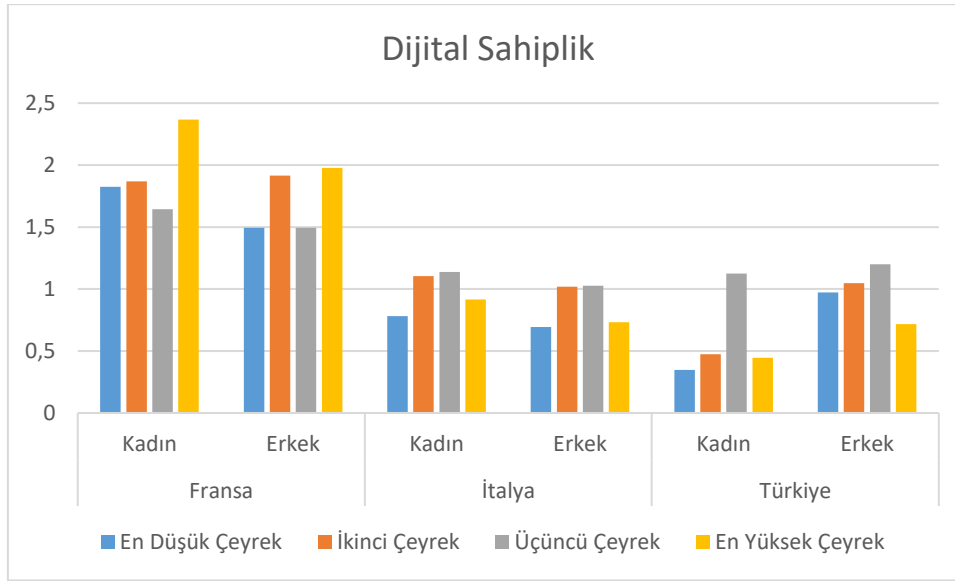
Fransa’da yerleşim yeri dikkate alındığında kırsalda yaşayan yaşlı erkeklerin kentte yaşayan yaşlı erkeklere göre daha az dijital sahipliği olduğu görülmektedir. İtalya’da ise kırsalda yaşayan yaşlı erkeklerin kentte yaşayanlara göre daha fazla dijital sahipliği bulunmaktadır. Türkiye’de kentte yaşayan yaşlı erkekler kırsalda yaşayan yaşlı erkeklerden daha fazla sahiplik hacmi bulunmaktadır. Yerleşim yeri dikkate alındığında yaşlı kadınların İtalya ve Fransa’da benzer dijital sahiplik hacimleri vardır. Fakat Türkiye’de kırsalda yaşayan kadınların dijital sahipliği yok denecek kadar azdır ($ort=0,1$).

Grafik 8. Cinsiyet Ve Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sahiplik

Fransa’da yaşlı kadınların eğitim seviyesinin artması dijital sahipliği arttırmaktadır. Türkiye’de eğitilmiş kadınların dijital sahipliği eğitim seviyesi daha düşük olanlara göre oldukça yüksektir. Diğer kategorilerde eğitim durumu dijital sahipliği doğrusal olarak etkilememiştir. Yetersiz katılımcı sebebi ile Fransa’da “ilkokul altı”, İtalya’da “üniversite” ve Türkiye’de “ortaokul” grafiğe dahil edilmemiştir. Türkiye’de “yüksek lisans/doktora” mezunu katılımcı bulunmamaktadır.

Grafik 9. Cinsiyet Ve Gelir Düzeyine Göre Dijital Sahiplik

Üç ülke gelir durumu dikkate alındığında dijital sahiplik hacmi ile doğrusal bir yönelim görülmemektedir. Fransa ve İtalya’da aynı gelir grubuna sahip yaşlı kadın ve erkeklerin benzer dijital sahiplikleri bulunmaktadır. Türkiye’de ise yaşlı kadınların aynı gelir seviyesindeki yaşlı erkeklere göre daha az dijital sahipliği bulunduğu görülmektedir.

4.3. Fransa, İtalya ve Türkiye’de Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Avrupa Yaşam Kalitesi Anketinin soru kataloğundan çekilen sorular ile Arun vd. (2022)’nin çalışması referans alınarak dijital yetkinlik indeksi oluşturulmuştur. 0-10 arasında değişen dijital yetkinlik indeksi “0” en düşük dijital yetkinliği, “4” en yüksek dijital yetkinliği ifade etmektedir. Bağımsız değişkenler (yaş, cinsiyet, yerleşim yeri, eğitim düzeyi, gelir durumu) dijital yetkinliği etkiler mi? Nasıl etkiler? Üç ülke arasında farklılık var mıdır? Varsa bu farklılıklar nelerdir? Sorularına cevap aramak adına hipotez testleri kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t testi ile cinsiyet ve yerleşim yeri, tek yönlü ANOVA testi ile yaş, eğitim ve gelir analizleri gerçekleştirilmiştir.

4.3.1. Yaşa Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre beş farklı yaş kategorisindeki katılımcıların arasında dijital yetkinlik açısından bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Bu ülkelerde konvansiyonel eşitsizliklerin bir tarafı olan yaşlılar dijital yetkinlik düzeyleri açısından dezavantajlı mı? İkinci düzey dijital eşitsizliğin bir tarafı mı? Anlamak adına bu analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 15. Yaş Göre Dijital Yetkinlik

Dijital Yetkinlik		N	Ort	Std Sapma	F	df	p
Fransa*	18-24 yaş	104	4,8	1,9	62,172	1192	0,001
	25-34 yaş	190	5	1,6			
	35-49 yaş	323	4,6	1,7			
	50-64 yaş	291	4	1,7			
	65+ yaş	289	3	1,6			
İtalya*	18-24 yaş	186	3,9	1,8	76,605	2002	0,001
	25-34 yaş	261	4,1	2			
	35-49 yaş	550	4,1	1,9			
	50-64 yaş	483	3,6	1,9			
	65+ yaş	527	2,5	1,2			
Türkiye*	18-24 yaş	323	3,2	1,8	39,664	2013	0,001
	25-34 yaş	459	3,1	1,8			
	35-49 yaş	624	3,1	1,8			
	50-64 yaş	381	2,5	1,6			
	65+ yaş	231	1,9	0,9			

Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Fransa ($p=0,001$), İtalya ($p=0,001$) ve Türkiye’de ($p=0,001$) yaş grupları arasında dijital yetkinlik hacimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Her ülke içinde yaş arttıkça dijital yetkinlik azalmaktadır. Tüm gruplar arasında en yüksek dijital yetkinlik hacmi Fransa’daki 18-24 yaş arası katılımcılara aittir ($ort=4,8$). En az dijital yetkinlik hacmi Türkiye’de bulunan 65+ yaş katılımcılar aittir ($ort=1,9$). Yapılan post-hoc testine göre üç ülke içinde 65+ ve 50-64 yaş grubundaki katılımcılar diğer bütün yaş grupları ile istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayrılmaktadır.

4.3.2. Cinsiyete Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre yaşlı kadın ve erkek katılımcılar arasında dijital yetkinlik açısından bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Bu ülkelerde konvansiyonel eşitsizliklerin bir tarafı olan yaşlı kadınlar dijital yetkinlik düzeyleri açısından dezavantajlı mı? İkinci düzey dijital eşitsizliğin bir tarafı mı? Anlamak adına bu analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 16. Cinsiyete Göre Dijital Yetkinlik

Dijital Yetkinlik		N	Ort	Std Sapma	t	df	P
Fransa	Kadın	165	2,9	1,4	1,420	234,288	0,157
	Erkek	124	3,1	1,7			
İtalya	Kadın	301	2,3	1,0	5,541	511,694	0,001
	Erkek	226	2,6	1,4			
Türkiye	Kadın	129	2,0	0,8	-1,342	177,531	0,181
	Erkek	102	1,8	1,1			

Fransa ($p=0,1$) ve Türkiye’de ($p=0,1$) yaşlı kadın ve erkeklerin arasında dijital yetkinlik düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. İtalya’da ise iki farklı cinsiyet arasında dijital yetkinlikleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0,001$). Analiz sonuçları dikkate alındığında Fransa ve Türkiye’de cinsiyet, yaşlıların dijital yetkinliğini etkilememektedir. Fakat İtalya’da yaşlı kadınların daha düşük dijital yetkinliği bulunmaktadır ($ort=2,3$).

4.3.3. Yerleşim Yerine Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre yaşlıların yerleşim yerleri açısından dijital yetkinlikleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu bölümde yapılan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 17. Yerleşim Yerine Göre Dijital Yetkinlik

Dijital Yetkinlik		N	Ort	Std Sapma	t	df	P
Fransa	Kır	167	3,1	1,6	2,014	287	0,045
	Kent	122	2,7	1,5			
İtalya	Kır	350	2,3	1,1	-3,662	333,792	0,001
	Kent	177	2,7	1,2			
Türkiye	Kır	92	1,6	0,7	-3,352	229	0,01
	Kent	139	2,1	1,1			

Fransa ($p=0,04$), İtalya ($p=0,001$) ve Türkiye’de ($p=0,01$) dijital yetkinlik düzeylerinde yerleşim yeri bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Analiz sonuçları dikkate alındığında her üç ülkede yerleşim yeri yaşlıların dijital yetkinliğini etkilemektedir. Fakat Fransa’da diğer iki ülkeden farklı olarak kırsalda yaşayan yaşlıların daha yüksek dijital yetkinliği bulunmaktadır ($ort=3,1$). Üç ülke arasında en yüksek dijital yetkinlik ortalaması

Fransa kırsalda yaşayan yaşlılarda bulunmaktadır (ort=3,1). En düşük dijital yetkinlik düzeyi ise Türkiye’de kırsalda yaşayan yaşlılarda bulunmaktadır. Analizler sorucunda “Neden kırsalda yaşayan yaşlıların dijital yetkinliği İtalya ve Türkiye’de daha az?”, “Hangi sebeple kentte yaşayan yaşlılardan ayrışıyorlar?”, “Fransa’da kırsalda yaşayan yaşlılar nasıl daha fazla dijital yetkinliğe sahip?” soruları akla gelmektedir.

4.3.4. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Yetkinliğin değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre yaşlıların eğitim düzeyleri açısından dijital yetkinlikleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu kısımda yer alan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Eğitim değişkenine göre Fransa’da ilkökul altı eğitim düzeyine sahip yaşlıların sayısı (2 kişi) oldukça azdır. Bu sebep ile Fransa’da eğitim analizleri gerçekleştirilirken ilkökul altı ve ilkökul grupları birlikte ele alınmıştır. İtalya’da ise üniversite mezunu yaşlıların sayısı (5 kişi) oldukça azdır. Bu sebep ile İtalya’da eğitim analizleri gerçekleştirilirken üniversite, yüksek lisans ve doktora kategorileri birlikte ele alınmıştır. Türkiye’de yüksek lisans ve doktora kategorisinde hiç katılımcı bulunmamaktadır.

Tablo 18. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik

Dijital Yetkinlik		N	Ort	Std Sapma	F	df	P
Fransa*	İlkokul altı/ İlkokul	102	2,1	1,0	27,106	4	0,001
	Ortaokul	85	3,0	1,4			
	Lise	46	3,2	1,5			
	Üniversite	21	3,8	1,5			
	Yüksek lisans/Doktora	35	4,8	1,7			
İtalya*	İlkokul altı	25	1,7	0,6	35,055	4	0,001
	İlkokul	227	2,5	0,7			
	Ortaokul	130	2,6	1,2			
	Lise	96	3,2	1,4			
	Üniversite/ Yüksek lisans/ Doktora	44	3,2	1,4			

Türkiye**	İlkokul altı	52	1,8	0,4	3,346	4	0,011
	İlkokul	138	1,8	1,1			
	Ortaokul	21	2,2	0,7			
	Lise	8	2,8	1,1			
	Üniversite	12	2,2	0,8			
	Yüksek lisans/ Doktora	0	-	-			

Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Dijital yetkinlik hacimleri açısından eğitim düzeyine göre Fransa ($p=0,001$), İtalya ($p=0,001$) ve Türkiye’de ($p=0,011$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Üç ülkede de yaşlılar eğitim seviyesi yükseldikçe daha fazla dijital yetkinliğe sahip olmaktadır. Eğitim düzeyi bağlamında, en yüksek yetkinlik Fransa’da yaşayan “yüksek lisans/doktora” mezunlarına aittir (ort=4,8). En düşük ise Türkiye’de yaşayan “ilkokul altı” ve “ilkokul” mezunlarına aittir (ort=1,8).

4.3.5. Gelir Düzeyine Göre Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre yaşlıların gelir düzeyleri açısından dijital yetkinlikleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu kısımda bulunan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 19. Gelir Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik

Dijital Yetkinlik		N	Ort	Std Sapma	F	df	P
Fransa**	En düşük çeyrek	41	2,6	1,4	8,105	230	0,001
	İkinci çeyrek	66	2,6	1,4			
	Üçüncü çeyrek	57	2,9	1,5			
	En yüksek çeyrek	69	3,8	1,7			
İtalya*	En düşük çeyrek	115	2	0,9	14,465	439	0,001
	İkinci çeyrek	100	2,3	1			
	Üçüncü çeyrek	118	2,5	0,9			
	En yüksek çeyrek	110	3	1,4			
Türkiye	En düşük çeyrek	85	1,8	0,5	1,692	198	0,170
	İkinci çeyrek	44	1,7	1,2			
	Üçüncü çeyrek	40	1,8	1,3			
	En yüksek çeyrek	34	2,2	1,2			

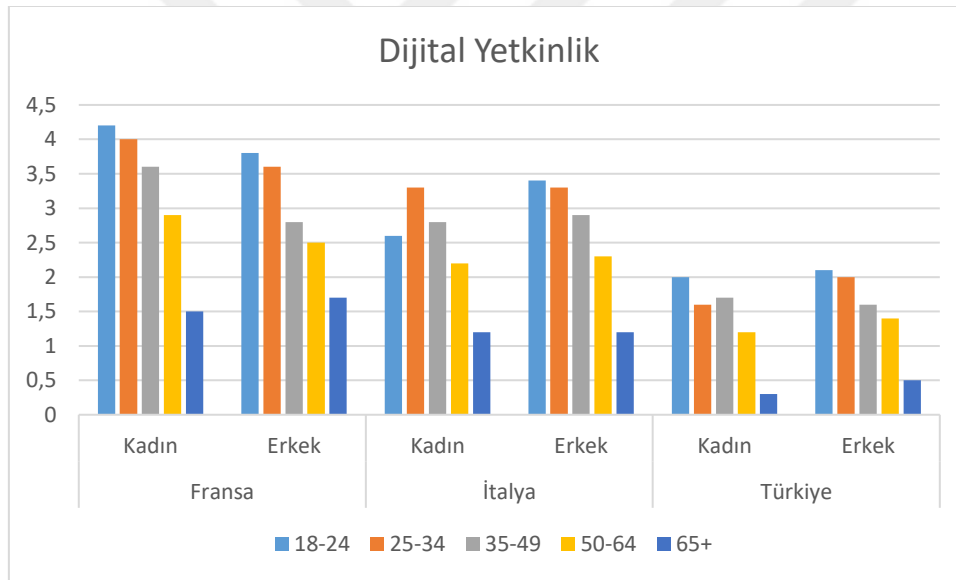
Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Türkiye’de dijital yetkinlik düzeylerinde gelir seviyeleri bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p=0,170$). Fransa ($p=0,001$) ve İtalya’da ($p=0,001$) ise gelir düzeyleri arasında dijital yetkinlik açısından anlamlı bir fark vardır. Analiz sonuçları dikkate alındığında Türkiye’de gelir düzeyleri yaşlıların dijital yetkinliğini etkilememektedir. Fakat Fransa ve İtalya’da düşük gelir düşük dijital yetkinliğe, yüksek gelir yüksek dijital yetkinliğe karşılık gelmektedir (ort=0,5). Üç ülke arasında en yüksek dijital yetkinlik ortalaması Fransa’da en yüksek gelir çeyreğinde yer alan yaşlılarda bulunmaktadır (ort=3,8).

4.3.6. Dijital Yetkinliğin İrdelenmesi

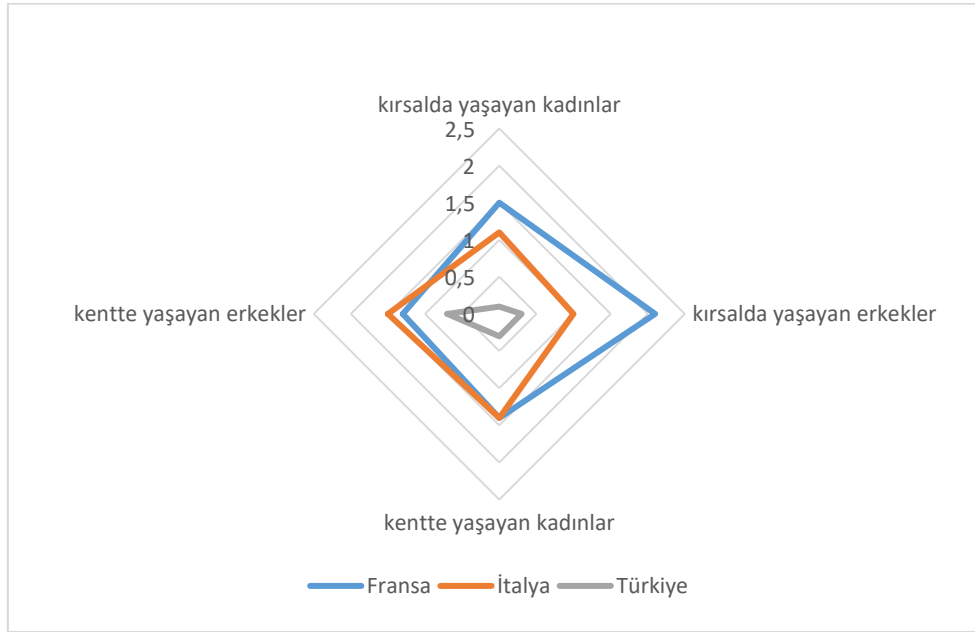
Dijital yetkinliğin daha derinlemesine incelenebilmesi açısından bu bölümde çapraz değerlendirmeler yapılmıştır.

Grafik 10. Yaş Ve Cinsiyete Göre Dijital Yetkinlik

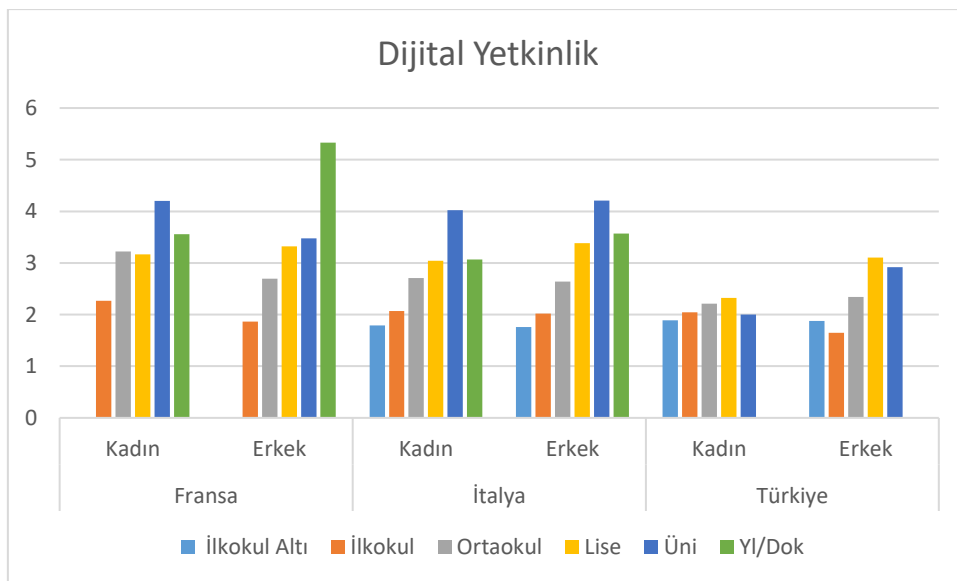
Üç ülkede benzer olarak yaş arttıkça dijital yetkinlik düzeyi azalmaktadır. Ülkeler birbirleri arasında değerlendirildiğinde her yaş grubu için en yüksek dijital yetkinlik Fransa’da en az ise Türkiye’dedir. Türkiye’deki yaşlı kadınlar en dezavantajlı gruptur.

Grafik 11. Cinsiyet Ve Yerleşim Yerine Göre Dijital Yetkinlik

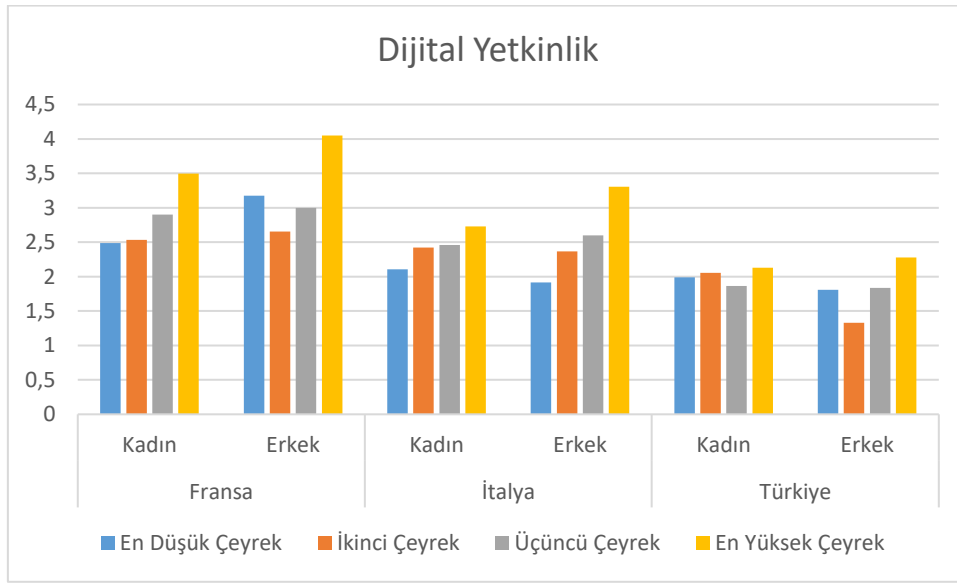
Fransa’da yerleşim yeri dikkate alındığında kırsalda yaşayan yaşlı erkeklerin kentte yaşayan yaşlı erkeklere göre daha fazla dijital yetkinliği olduğu görülmektedir. İtalya’da ise kırsalda yaşayan yaşlı kadınlar ve erkeklerin kentte yaşayanlara göre daha az dijital yetkinliği bulunmaktadır. Türkiye’de ise kentte yaşayan yaşlı erkekleri kırsalda yaşayan yaşlı erkeklerden daha fazla yetkinlik hacmi bulunmaktadır. Yerleşim yeri dikkate alındığında yaşlı kadınların Fransa’da benzer dijital yetkinlik hacimleri vardır. Türkiye’de kırsalda yaşayan kadınların dijital yetkinliği yok denecek kadar azdır (ort=0,1).

Grafik 12. Cinsiyet Ve Eğitim Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik

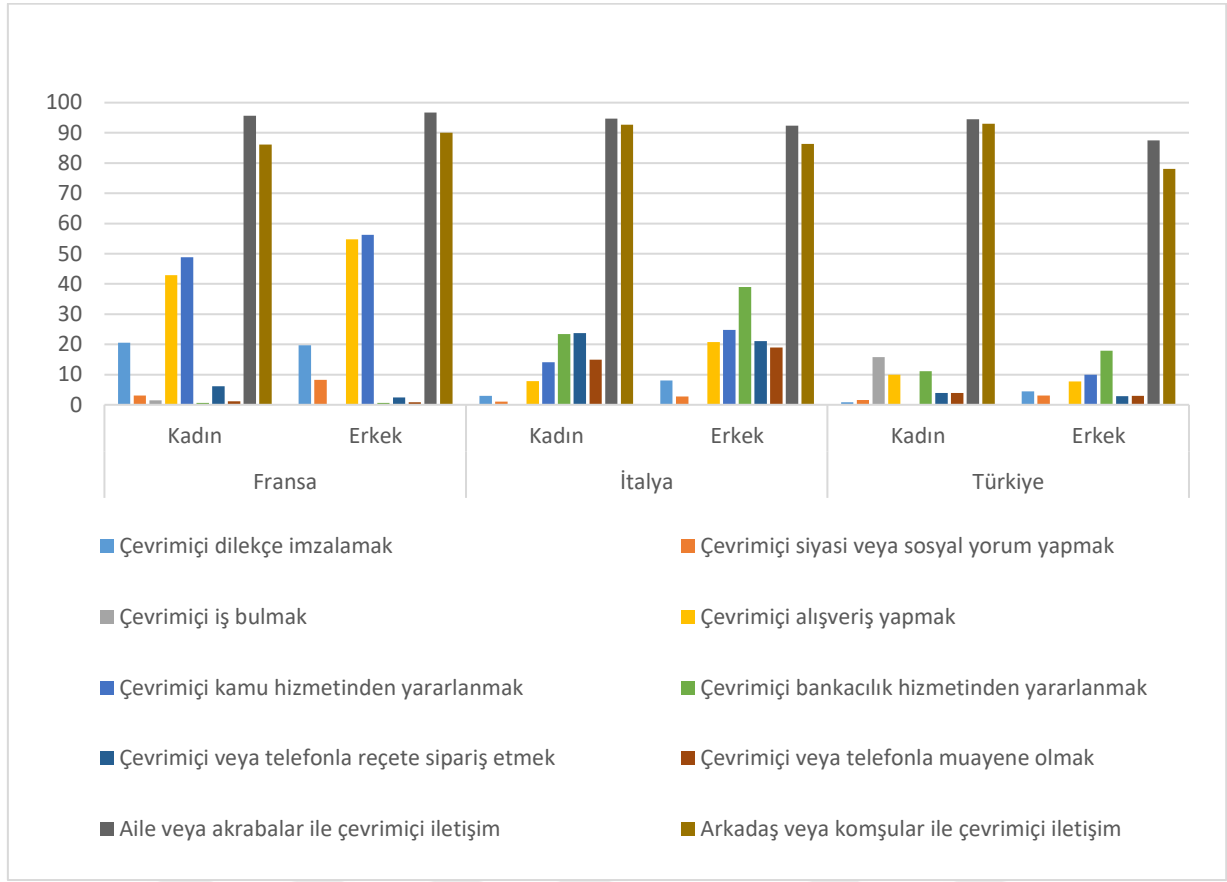
Fransa’da yaşlı erkeklerin eğitim seviyesinin artması dijital yetkinliği arttırmaktadır. Diğer kategorilerde eğitim durumu dijital yetkinliği doğrusal olarak etkilememiştir. Türkiye’de eğitilmiş kadınların dijital yetkinliği, eğitim seviyesi daha düşük olanlara göre oldukça yüksektir. Diğer kategorilerde eğitim durumu dijital yetkinliği doğrusal olarak etkilememiştir. Yetersiz katılımcı sebebi ile Fransa’da “ilkokul altı”, İtalya’da “üniversite” ve Türkiye’de “ortaokul” grafiğe dahil edilmemiştir. Türkiye’de “yüksek lisans/doktora” mezunu katılımcı bulunmamaktadır.

Grafik 13. Cinsiyet Ve Gelir Düzeyine Göre Dijital Yetkinlik

Fransa ve İtalya’da gelir durumu dikkate alındığında dijital yetkinlik hacmi ile doğrusal bir yönelim görülmektedir. Fransa’da aynı gelir grubuna sahip yaşlı kadınların, erkeklere göre daha az dijital yetkinleri bulunmaktadır.

Grafik 14. Cinsiyete Göre Dijital Hizmet Kullanım Çeşitliliği

Her iki cinsiyet için en çok kullanılan dijital hizmet çevrim içi iletişim türleridir. Üç toplumda yaşayan yaşlıların neredeyse tamamı yakınlarıyla çevrim içi iletişim kurmaktadır. Fransa’da yaşlı kadınlar ve erkekler diğer ülkelere oranla daha fazla çevrimiçi olarak dilekçe imzalamaktadır. Yaşlı erkekler kadınlara göre daha fazla çevrimiçi siyasi veya sosyal yorum yapmaktadır. Fransa ve İtalya’da yaşlılar düşük oranda çevrimiçi olarak iş ararken, Türkiye’de yaşlı kadınların %15’i bu hizmeti kullanmaktadır. Çevrimiçi alışveriş yapmak Fransa ve İtalya’da Türkiye’ye göre daha yaygındır. Özellikle Fransa’da yaşlıların yarısından fazlası çevrimiçi kamu hizmetlerinde yararlanmaktadır. İtalya’da ise Fransa kadar olmasa da yaşlılar çevrimiçi kamu hizmetlerinde yararlanmaktadır. Türkiye’de ise yaşlı erkeklerin %10’nu bu hizmetten yararlanırken yaşlı kadınlar hiç yararlanmamaktadır. Çevrimiçi bankacılık hizmetlerini en fazla İtalya’daki yaşlı erkekler kullanmaktadır (%39). Fransa’da ise bu hizmetten yararlanan yaşlı sayısı yok denecek kadar azdır. İtalya’da yaşlılar çevrimiçi sağlık hizmetlerinden en yararlananlardır. Fransa’da yaşlı kadınlar erkeklere göre daha fazla çevrimiçi reçete sipariş etmektedir.

4.4. Fransa, İtalya ve Türkiye’de Dijital Sermaye Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Avrupa Yaşam Kalitesi Anketinin soru kataloğundan çekilen sorular ile Arun vd. (2022)’nin çalışması referans alınarak oluşturulan dijital sermaye indeksi oluşturulan yer almaktadır. 0-14 arasında değişen dijital sermaye indeksi “0” en düşük dijital sermayeyi, “4” en yüksek dijital sermayeyi ifade etmektedir. Bağımsız değişkenler (yaş, cinsiyet, yerleşim yeri, eğitim düzeyi, gelir durumu) dijital sermayeyi etkiler mi? Nasıl etkiler? Üç ülke arasında farklılık var mıdır? Varsa bu farklılıklar nelerdir? Sorularına cevap aramak adına hipotez testleri kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t testi ile cinsiyet ve yerleşim yeri, tek yönlü ANOVA testi ile yaş, eğitim ve gelir analizleri gerçekleştirilmiştir.

4.4.1. Yaş Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre beş farklı yaş kategorisindeki katılımcıların arasında dijital sermaye açısından bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Bu ülkelerde konvansiyonel eşitsizliklerin bir tarafı olan yaşlılar dijital sermaye düzeyleri açısından dezavantajlı mı? Anlamak adına bu analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 20. Yaş Göre Dijital Sermaye

Dijital Sermaye		N	Ort	Std Sapma	F	df	p
Fransa*	18-24 yaş	104	8,7	1,8	82,500	1192	0,001
	25-34 yaş	190	8,5	2			
	35-49 yaş	323	7,9	2,3			
	50-64 yaş	291	6,8	2,9			
	65+ yaş	289	4,8	3,2			
İtalya*	18-24 yaş	186	7,8	1,7	225,472	2002	0,001
	25-34 yaş	261	7,6	2,5			
	35-49 yaş	550	7,3	2,6			
	50-64 yaş	483	6,2	3			
	65+ yaş	527	3,3	2,2			
Türkiye*	18-24 yaş	323	6,1	2,6	98,208	2013	0,001
	25-34 yaş	459	5,7	2,7			
	35-49 yaş	624	5,3	2,7			
	50-64 yaş	382	4,1	2,5			
	65+ yaş	231	2,4	1,5			

Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Fransa (p=0,001), İtalya (p=0,001) ve Türkiye’de (p=0,001) yaş grupları arasında dijital sermaye hacimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Üç ülke içinde yaş

arttıkça dijital sermaye azalmaktadır. Tüm gruplar arasında en yüksek dijital sermaye hacmi Fransa'daki 18-24 yaş arası katılımcılara aittir (ort=8,7). En az dijital sermaye hacmi Türkiye'de bulunan 65+ yaş katılımcılar aittir (ort=2,4). Yapılan post-hoc testine göre üç ülke içinde 65+ ve 50-64 yaş grubundaki katılımcılar diğer bütün yaş grupları ile istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayrılmaktadır.

4.4.2. Cinsiyete Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması'nın verilerine göre yaşlı kadın ve erkek katılımcılar arasında dijital sermaye açısından bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye'de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Bu ülkelerde konvansiyonel eşitsizliklerin bir tarafı olan yaşlı kadınlar dijital sermaye düzeyleri açısından dezavantajlı mı? Anlamak adına bu analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 21. Cinsiyete Göre Dijital Sermaye

Dijital Sermaye	N	Ort	Std Sapma	t	df	p
Fransa	Kadın	165	4,7	3	1,809	246,728
	Erkek	124	4,7	3,4		
İtalya	Kadın	301	3,2	1,7	5,113	361,333
	Erkek	226	3,5	2,7		
Türkiye	Kadın	129	2,4	1,3	1,311	176,333
	Erkek	102	2,7	1,8		

Fransa'da ($p=0,07$) yaşlı kadın ve erkeklerin arasında dijital sermaye düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. İtalya ($p=0,001$) ve Türkiye'de ($p=0,02$) ise iki farklı cinsiyet arasında dijital sermayeleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Analiz sonuçları dikkate alındığında Fransa'da cinsiyet, yaşlıların dijital sermaye hacmini etkilememektedir. Fakat İtalya (ort=3,2) ve Türkiye'de (ort=2,4) yaşlı kadınların daha düşük dijital sermayesi bulunmaktadır.

4.4.3. Yerleşim Yerine Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması'nın verilerine göre yaşlıların yerleşim yerleri açısından dijital sermayeleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye'de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu bölümde yapılan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 22. Yerleşim Yerine Göre Dijital Sermaye

Dijital Sermaye		N	Ort	Std Sapma	t	df	p
Fransa	Kır	167	4,6	3,2	1,418	287	0,157
	Kent	122	4,8	3			
İtalya	Kır	350	3,2	2,2	-2,407	322,006	0,017
	Kent	177	3,5	2,4			
Türkiye	Kır	92	2	0,9	-4,384	215,278	0,001
	Kent	139	2,8	1,8			

Fransa’da ($p=0,1$) kırsalda yaşayan yaşlılar ile kentte yaşayan yaşlılar arasında dijital sermaye düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. İtalya ($p=0,01$) ve Türkiye’de ($p=0,001$) ise iki farklı yerleşim yeri arasında dijital sermayeleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Analiz sonuçları dikkate alındığında Fransa’da cinsiyet, yaşlıların dijital sermaye hacmini etkilememektedir. İtalya ve Türkiye’de kırsalda yaşayan yaşlılar daha düşük dijital sermayeye sahiptir. En düşük dijital sermaye düzeyi üç ülke içinde Türkiye’de kırsalda yaşayan yaşlılarda bulunmaktadır ($ort=2$). Analizler sorucunda “Neden kırsalda yaşayan yaşlıların dijital sermayesi İtalya ve Türkiye’de daha az?”, “Hangi sebeple kentte yaşayan yaşlılardan ayrışıyorlar?”, “Fransa’da kır-kent farkı nasıl daha aşılmış?” soruları akla gelmektedir.

4.4.4. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre yaşlıların eğitim düzeyleri açısından dijital sermayeleri arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu kısımda yer alan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Eğitim değişkenine göre Fransa’da ilköğretim altı eğitim düzeyine sahip yaşlıların sayısı (2 kişi) oldukça azdır. Bu sebep ile Fransa’da eğitim analizleri gerçekleştirilirken ilköğretim altı ve ilköğretim grupları birlikte ele alınmıştır. İtalya’da ise üniversite mezunu yaşlıların sayısı (5 kişi) oldukça azdır. Bu sebep ile İtalya’da eğitim analizleri gerçekleştirilirken üniversite, yüksek lisans ve doktora kategorileri birlikte ele alınmıştır. Türkiye’de yüksek lisans ve doktora kategorisinde hiç katılımcı bulunmamaktadır.

Tablo 23. Eğitim Düzeyine Göre Dijital Sermaye

Dijital Sermaye		N	Ort	Std Sapma	F	df	p
Fransa*	İlkokul altı/ İlkokul	102	3,8	0,9	25,651	282	0,001
	Ortaokul	85	4,7	2,9			
	Lise	46	4,8	2,8			
	Üniversite	21	5,7	3			
	Yüksek lisans/Doktora	35	6,5	2,7			
İtalya*	İlkokul altı	25	2,2	0,6	45,806	519	0,001
	İlkokul	227	3,5	1,2			
	Ortaokul	132	3,4	2			
	Lise	97	4,1	2,7			
	Üniversite/ Yüksek lisans/ Doktora	44	3,7	2,7			
Türkiye**	İlkokul altı	52	2,0	0,9	2,656	225	0,034
	İlkokul	138	2,6	1,7			
	Ortaokul	21	2,3	1,6			
	Lise	8	4	1,4			
	Üniversite	12	3,1	1,4			
	Yüksek lisans/ Doktora	0	-	-			

Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Dijital sermaye hacimleri açısından eğitim düzeyine göre Fransa ($p=0,001$), İtalya ($p=0,001$) ve Türkiye’de ($p=0,034$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Eğitim düzeyi bağlamında, en yüksek sermaye Fransa’da yaşayan “yüksek lisans/doktora” mezunlarına aittir ($ort=6,5$). En düşük ise Türkiye’de yaşayan “ilkokul altı” gruba aittir ($ort=2$).

4.4.5. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sermayenin Değerlendirilmesi

Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması’nın verilerine göre yaşlıların gelir düzeyleri açısından dijital sermaye arasında bir farklılık var mı? Fransa, İtalya ve Türkiye’de bu farklılıklar nasıl şekilleniyor? Anlamak adına bu kısımda bulunan analizler çalışma için önem teşkil etmektedir.

Tablo 24. Gelir Düzeyine Göre Dijital Sermaye

Dijital Sermaye		N	Ort	Std Sapma	F	df	p
Fransa**	En düşük çeyrek	41	4	2,9	9,229	230	0,001
	İkinci çeyrek	66	3,8	3			
	Üçüncü çeyrek	57	5	3			
	En yüksek çeyrek	69	6,4	3			
İtalya*	En düşük çeyrek	115	2,4	1,6	4,596	439	0,001
	İkinci çeyrek	100	3,1	1,8			
	Üçüncü çeyrek	118	3,2	1,9			
	En yüksek çeyrek	110	4,4	2,8			
Türkiye*	En düşük çeyrek	85	2,1	1	2,521	198	0,001
	İkinci çeyrek	44	1,9	1,5			
	Üçüncü çeyrek	40	2,9	2,4			
	En yüksek çeyrek	34	3,1	1,4			

Post-hoc çoklu karşılaştırmalar için (*): Tamhane; (**): Bonferroni değerlerine bakıldığını ifade etmektedir.

Fransa ($p=0,001$), İtalya ($p=0,001$) ve Türkiye ($p=0,001$) ise gelir düzeyleri arasında dijital sermaye açısından anlamlı bir fark vardır. Analiz sonuçları dikkate alındığında üç ülke içinde gelir düzeyleri yaşlıların dijital sermayeyi etkilemektedir. Yapılan post-hoc analizine göre üç ülke içinde en yüksek gelir çeyreğinde yer alan yaşlılar diğer yaşlılardan ayrılmaktadır. Üç ülke arasında en yüksek dijital sermaye ortalaması Fransa'da en yüksek gelir çeyreğinde yer alan yaşlılarda bulunmaktadır (ort=6,4).

TARTIŞMA

Bu çalışmanın birincil amacı, Akdeniz havzasında bulunan Fransa, İtalya ve Türkiye’deki yaşlıların maruz kaldığı dijital eşitsizlikleri analiz etmektir. Bunu yaparken hem ülkelerin kendi içlerinde hem de birbirleri arasında karşılaştırmalı göstergelerden faydalanılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın analizleri dijital sermayeyi ölçmekte ve onu sosyal eşitsizliklerin ana eksenleriyle ilişkilendirmektedir. Tartışmaya öncelikle “Akdeniz neresidir?” “Akdeniz nedir?” sorularına cevap vererek başlamak gerekir. Akdeniz bir denizden ya da karadan mı ibarettir? Bu çalışmanın konu edindiği Akdeniz, Arun (2022) çalışmasında da belirttiği gibi coğrafik bir terimden çok daha fazlasıdır. Akdeniz, hem birbirinden çok farklı hem de birbirleri içinde çeşitlenmiş fakat bağlantılı bir kültürü ifade etmektedir. Göç, ticaret yolları, doğal kaynaklar, kırsal kalkınma vb. gibi dinamikler Akdeniz’i küresel bir konu haline getirmektedir.

Toplumda kadın rollerinin değişimiyle azalan doğum oranları ve gelişen sağlık hizmetleriyle ile ölüm oranlarındaki azalmayla uzayan yaşam süresi küresel düzeyde nüfusun yaşlanmasında klasik iki etmendir. Fakat Akdeniz’de yaşlanma, toplumların gelişmesiyle paralellik göstermektedir (Arun, 2022). Fransa demografik dönüşümünü 115 yılda, İtalya yaklaşık 65 yılda gerçekleştirmiştir. Türkiye ise artık yaşlı bir toplum olarak nitelendirilebilir. Yaklaşık 1-2 yıl sonra İtalya ve Fransa gibi çok yaşlı toplum olarak anılmaya başlanacaktır. Türkiye’nin, Fransa’nın yüz yılda, İtalya’nın ise yarım yüzyılı aşan bir dönemde tamamladığı yaşlanma sürecini 15 yıl içinde tamamlaması beklenmektedir (Arun, 2013a). Demografik göstergeler kadınların erkeklere göre daha uzun yaşadığını göstermektedir. Bunun sonucu yaşlı nüfusun çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum literatürde “yaşlılığın kadınsallaşması” olarak nitelendirilmektedir (Arun, 2013a). Bulgular bu trendi Fransa, İtalya ve Türkiye için desteklemektedir. Bu durum yaşlı kadınlar için bir avantajı mı temsil eder? Üç ülkenin medeni durumu benzer şekilde çoğunlukla evlilerden oluşmaktadır. Türkiye’de yaşlıların boşanma ve eşinden ayrı yaşama durumları İtalya ve Fransa’dan farklılaşmaktadır. Türkiye de bu oranın 0 sıfır olması Türkiye’de boşanma ve eşinden ayrı yaşamanın özellikle yaşlılar arasında bir tabu olması olabilir. Ayrıca en fazla dul Türkiye de bulunmaktadır. Özellikle yaşlı kadınların eşleri öldükten sonra tekrar evlenmesinin tabu olduğu ülkemizde bulgular bu durumu desteklemektedir. Arun (2013b), dulluğun yalnızca kadınlar için basitçe medeni durumun bir göstergesi değil eşitsizliğin arttığı bir yaşam aşaması olduğunu vurgulamaktadır. Dul kadınlar yalnızlaşmakta ve yoksullaşmaktadır (Arun ve Arun, 2011). Yaşlı kadınlar çoğunlukla eşlerinin gelirine bağımlıdır. Emeklilik hakları genellikle ailedeki rolleri ve çalışma yaşamları boyunca kadın ve erkekler arasındaki geleneksel iş dağılımını

yansıtmaktadır. Erkeklerin çoğunluğu çalışma hayatları boyunca tam zamanlı çalışırken, kadınların büyük kısmı evde kalarak ev işlerini gerçekleştirmekte, çocukları büyütmede veya diğer aile üyelerine bakmaktadır. Çalışan kadınların çoğunluğu da daha az saatle yarı zamanlı çalışmaktadır. Kadınların emekli maaşları erkeklerinkinden daha düşük olma eğilimindedir. Bu sebeple yaşlı kadınlar partnerlerinin gelirin yaşlı erkeklerden daha fazla bağımlı olabilmektedir (Eurostat, 2020). Arun ve diğerleri çalışmasında, yaşlı kadınların, %69'nun gelir getirici bir işinin olmadığını ve boşanmış olmanın veya ayrı yaşamamanın geliri olumsuz yönde etkilediğini söylemektedir (Arun vd.,2022). Yaşlıların hane halkı yapısına göre İtalya ve Fransa'da yaşlılar genellikle ya çift olarak ya da yalnız yaşamaktadır. Türkiye'de yaşlılar çift olarak ve yalnız yaşamamanın dışında ayrıca üçte birlik kısmı diğer hane halkı cevabını vermektedir. Eğitim düzeyi bağlamında, her üç ülke içinde yaşlıların çoğunluğu ilköğretim mezunudur ve ilköğretim mezunlarının da çoğunluğunu kadınlar oluşturur. Türkiye'de yaşlıların yarısından fazlası (59,7%) ilköğretim mezunudur. Diğer iki ülkede oldukça az sayıda olan ilköğretim altı grup Türkiye'de eğitim sınıflandırmasına göre ikinci sırada yer almaktadır. Yaşlı kadınların %79'u ilköğretim altı veya ilköğretim mezunudur. Türkiye'de yüksek lisans veya doktora mezunu hiç yaşlı bulunmamaktadır. Farklı eğitim ve mesleki tercihler, yatay ve dikey işgücü piyasası ayrımı, kadınların emeğine yeterince değer verilmemesi ve bunun sonucunda kadınların çoğunlukta olduğu sektörlerde daha düşük ücret alınmasıyla istihdam, bakım, gelir ve emeklilik konularındaki cinsiyet eşitsizliği, yaşam boyu dezavantajların birikiminden kaynaklanmaktadır (UNECE, 2020). Bulgular Türkiye'de yaşlıların neredeyse yarısının en düşük gelir çeyreğinde yer aldığını göstermektedir. Fransa'da ise yaşlıların çoğunluğu en yüksek gelir çeyreğinde yer almaktadır. Türkiye'de yaşlılar Fransa ve İtalya'ya göre daha yoksullardır. Arun (2022), Akdeniz toplumlarının hızla yaşlanmasının bir sorun teşkil etmediğini, asıl sorunun özellikle Akdeniz'in doğu ve güney yakasında bulunan toplumların yoksullaşarak yaşlanmaları olduğunu vurgulamaktadır. Arun ve Çevik'in (2011) çalışmasına göre, Türkiye'de yaşlılar fakirleşerek yaşlanmakta ve gelir eşitsizliğinin bir tarafını oluşturmaktadır. İleri yaştaki mali güvensizlik, yoksulluğa ve diğer sosyal dışlanma biçimlerine yol açabilmektedir. Gelir yetersizliği, yaşlı insanların yaşam standartlarının asgari seviyenin altına düşmesinin başlıca nedenlerinden biridir (Eurostat, 2020). Özellikle yaşlı kadınlar, yoksullaşma tehdidi altındadır. Bu yoksullaşma sebebi ile kadınlar uzayan yaşamlarını bir aile üyesine ya da bir kuruma bağımlı olarak sürdürmektedir. Ayrıca yaşlı kadınlar gelir elde edemedikleri için yaş ayrımcılığının hedefi haline gelmektedirler (Arun, 2020).

Dijital sahipliği ölçmek amacıyla 0-4 arasında değişen dijital sahiplik indeksinden faydalanılmıştır. Bu bağlamda hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içinde

farklılaşmalar analiz edilmektedir. Bulgulara göre üç ülke için ortak bir dinamik vardır. Yaş arttıkça dijital sahiplik azalmaktadır. Dijital göçmen olarak nitelendirilen yaşlıların gençlere göre daha az sahiplik hacmi bulunmaktadır. Fransa ve İtalya’da yaşlı kadınlar ve erkeklerin benzer dijital sahiplikleri vardır. Aynı şekilde kırsal ve kentte yaşayan yaşlılar dijital sahiplik hususunda ayrılmamaktadır. Türkiye’de kadınların erkeklere oranla daha az dijital sahiplik hacmi bulunmaktadır. Kırsalda yaşayan yaşlılarda kenttekilere göre daha dezavantajlıdır. Üç ülke içinde dijital sahiplik açısından en dezavantajlı grup Türkiye’de kırsalda yaşayan yaşlı kadınlardır. Eğitim düzeyleri İtalya ve Fransa’da yaşlıların dijital sahipliğini etkilememektedir. Türkiye’de kadınların eğitim seviyesi arttıkça dijital sahiplikleri de artmaktadır. İtalya ve Fransa’da gelir düzeyleri yaşlı bireylerin dijital sahipliğini etkilememektedir. Fakat Türkiye’de gelir özellikle yaşlı kadınların sahiplik hacmini etkilemektedir. Dijital erişimde maliyet sorunu ile karşılaşan yaşlılar, dijital olanakları daha az kullanmaktadır (Nyugen vd., 2020). Dijital sahiplik hacimleri, en yüksek Fransa, ardından İtalya ve en düşük ise Türkiye sahiptir. UNECE (2021) raporuna göre Türkiye’de bulunan yaşlıların sahipliği Fransa’daki yaşlıların yarısı kadar bile değildir. Bulgular, her üç ülkede yaşlıların birinci düzey dijital eşitsizliğe maruz kaldığını göstermektedir. Bunun yanında Türkiye’de yaşlılar kendi içinde ayrılmaktadır. Türkiye’de kadınlar en dezavantajlı kesimdir. Kırsalda yaşam, düşük eğitim seviyesi ve düşük gelir düzeyi bu dezavantajı perçinlemektedir.

Dijital yetkinlik veya teknolojiyi etkili ve verimli bir şekilde kullanma yeteneği, günümüz toplumunda giderek daha önemli hale gelmektedir. İnternet ve dijital cihazların hayatımıza yayılmasıyla birlikte, bireylerin bağlantıda kalabilmeleri ve hayatın çeşitli yönlerine katılabilmeleri için dijital yeterliliğe sahip olmaları önemlidir. Dijital yetkinliği ölçmek amacıyla 0-10 arasında değişen dijital yetkinlik indeksinden faydalanılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Fransa, İtalya ve Türkiye’deki yaşlıların dijital yetkinliklerini karşılaştırmaktadır. Bulgulara göre üç ülke için ortak bir dinamik vardır. Yaş ilerledikçe dijital yetkinlik düşmektedir. Yaşlıların gençlere göre daha az yetkinlik hacmi bulunmaktadır. Fransa ve Türkiye’de yaşlı kadın ve erkekler dijital yetkinlikleri açısından farklılaşmamaktadır. Fakat İtalya’da erkekler kadınlara göre daha fazla dijital yetkinliğe sahiptir. Fransa’da kırsalda yaşayanların dijital yetkinlik hacimleri daha büyükken, İtalya ve Türkiye’de tam tersi kentte yaşayanların yetkinlik hacimleri daha yüksektir. Les Petits Frères des Pauvres (2019) raporuna göre, Fransa’da kentsel alanlarda yaşlılar daha fazla izolasyon, azalan dayanışma ve komşuluk ilişkileri maruz kalmaktadır. Kent yaşlılar için albenisini yitirmektedir. Kırsal alanlarda ise dayanışma daha güçlü ancak hizmetlere ulaşımındaki zorluklar izolasyonu pekiştirmektedir. Hizmetlere ulaşımındaki zorluklar yaşlıları dijital hizmet kullanımına yönlendirdiği

düşünülmektedir. Eğitim düzeyi üç ülkeyi de etkilemektedir. Eğitim seviyesindeki yükseliş dijital yetkinliği hacmini olumlu yönde etkilemektedir. Ragnedda ve diğerleri çalışmalarında eğitim ve dijital yetkinlik arasında pozitif bir ilişki bulmuştur (Ragnedda vd., 2019). Benzer şekilde Van Deursen ve Van Dijk, dijital becerilerin eğitim düzeyinden etkilendiğini saptamışlardır (Van Deursen ve Van Dijk, 2013). Fransa’da en yaşlı, en az eğitilmiş ve düşük gelirli insanlar ekipman ve beceri eksikliğinden en çok etkilenenlerdendir (DESI, 2022a). İtalya’nın DESİ (2022b) raporuna göre, insanların yalnızca %46’sı en azından temel dijital becerilere sahiptir ve bu oran AB ortalaması olan %54’ün altındadır. Eğitim seviyesi en düşük yaşlılar Türkiye’de bulunmaktadır. Bu durum Türkiye’deki yaşlıların yetkinliklerinin İtalya ve Fransa’daki yaşlılara göre daha düşük hacimli olmasının sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Fransa ve İtalya’da gelir düzeyleri yaşlı bireylerin dijital yetkinliğini etkilemektedir. Yüksek gelir yüksek dijital yetkinliğe karşılık gelmektedir. Bulgular, her üç ülkede yaşlıların ikinci düzey dijital eşitsizliğe maruz kaldığını göstermektedir. Üç ülkede yaşlılar kendi içinde ayrılmaktadır. Türkiye ve İtalya’da kırsalda yaşam, Fransa’da kentte yaşam, düşük eğitim seviyesi ve düşük gelir düzeyi bu dezavantajı perçinlemektedir. Türkiye’de kırsalda yaşayan yaşlı kadınlar en dezavantajlı gruptur. Dijital yetkinlik günümüz toplumunda giderek daha önemli hale geldiğinden, hükümetlerin yaşlı nüfusları arasında dijital yetkinliği artırmak için çaba göstermeye devam etmesi önemlidir. Dijital yetkinliği arttıracak eğitimler, ikinci düzey dijital eşitsizlikleri kapatmak açısından oldukça önemlidir. Bu düzlemde BİT okuryazarlığının geleneksel okuryazarlık gibi olmadığını vurgulamak gerekir. Olsson ve diğerleri çalışmasında okumayı öğrenmiş olan neredeyse herkesin, bu yeteneklerini ömürleri boyunca devam ettirebileceğini fakat BİT kullanımında durumun farklı işlediğini öne sürmüşlerdir. Dijital dönüşümü yakalamak için kendimize düzenli yatırım yapmamız elzemdir. Aksi halde bireyler BİT’ten dışlanacaktır (Olsson vd., 2017). Bulgulara göre yaşlılar en fazla yakınlarıyla iletişim kurmak için BİT kullanmaktadır. BİT’ler, yaşlıları çeşitli sanal ortamlarda destekleyici sosyal ağlara bağlayarak izolasyonun olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olabilecek özelliklere sahiptir (Seifert, Hofer, Rössel, 2018).

Dijital sermaye, bireylerin dijital teknolojilerle etkileşimini şekillendiren ve yönlendiren bir habitattır (Park, 2017). Bu habitat tek boyutlu düşünülemez. Teknolojiye ulaşmak yapbozun sadece küçük bir parçasını oluşturur. Bu teknolojileri kullanacak beceriye sahip olmak gerekir (Park, 2017). Ragnedda, sosyal ve dijital eşitsizliklerin güçlü bir şekilde iç içe geçtiğini savunmaktadır (Ragnedda, 2018). Toplumun kültürel ve ekonomik olarak dezavantajlı ya da geleneksel olarak dışlanmış kesimleri yapısal eşitsizliğin bir tarafı olmakla kalmayıp

eşitsizliklerin pekişerek katlanmasına maruz kalmaktadır (Arun & Elmas, 2020). Bu sebeple çalışmada dijital sermaye hacmini ölçmek için oluşturulan bir indeks kullanılmaktadır. İndeks 0-14 arasında değişmektedir. Bulgular, üç toplumda da yaşlıların daha az dijital sermayesi olduğunu göstermektedir. Üç toplumda da yaşlılar dijital eşitsizliğin bir tarafını oluşturmaktadır. Bunun yanında yaşlıların içinde bu eşitsizliklerin daha da yoğunlaştığı kesimler bulunmaktadır. Analizlere göre İtalya ve Türkiye’de yaşlı kadınların dijital sermayeleri yaşlı erkeklere göre daha düşüktür. Yine İtalya ve Türkiye’de kırsalda yaşamak düşük dijital sermaye anlamına gelmektedir. Üç toplumun içinde yaşlıları gelirinin artması yüksek dijital sermayeye karşılık gelmektedir. Yoksul yaşlılar dijital olarak dışlanmaktadır. Benzer bir bulguyu Ragnedda ve diğerleri aktarmıştır. Dijital sermayenin gelirle pozitif bir ilişki içerisindedir. Gelir düzeyi yükseldikçe, dijital sermaye düzeyi de aynı doğrultuda yükselmektedir (Ragnedda vd., 2019). Üç toplum içinde eğitimin yükselmesi yüksek dijital sermayeye karşılık gelmektedir. Eğitim seviyesi diğer iki ülkeye göre daha düşük olan Türkiye’deki yaşlılar eşitsizliğin en keskin yüzünü yaşamaktadır.

Kamu hizmetlerinin dijitale aktarımı büyük bir faydadır. Fakat yaşlıların BİT kullanımının avantajlarından yararlanabilmesi için dijital uçurumun "sağ tarafında" olmaları gerekir. Yüksek düzeyde dijital sermaye sahipleri fırsatlarını genişletme, yaşam kalitelerini artırma ve toplumdaki kişisel konumlarını güçlendirme eğilimindedirler (Ragnedda, 2018). Bulgulara göre yaşlıların kültürel ve ekonomik sermayelerin olmaması dijital sermaye yoksunluğuna sebep olmaktadır. Dijital sermayenin yoksunluğu ise ekonomik, politik, kültürel, kişisel ve sosyal alanlarda kayda değer fırsatların kaybına sebep olmaktadır (Ragnedda, 2018). Toplumun düşük sermayeli yaşlıları bu kısır döngüden nasıl kurtulabilir?

Yürütülen tartışmalar ışığında çalışmadan çıkan sonuçlar ve öneriler bir sonraki bölümde yer almaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma temelinde “Yeni bir eşitsizlik türü olarak dijital eşitsizlik Fransa, İtalya ve Türkiye’deki yaşlı nüfus içinde nasıl dağılım gösteriyor?”, “Bu toplumlarda yaşlılar ne tür dijital eşitsizliklerle karşı karşıya kalıyor?” sorularına yanıt aramaktadır. Araştırma, artık yaşlı bir ülke sayılan Türkiye’nin yaşlanma sürecini daha önce tamamlayan Fransa ve İtalya ile karşılaştırmalı analizlerini yapmayı amaçlamıştır. Fransa, İtalya ve Türkiye’de dijital eşitsizlik eğilimleri EQLS veri setinden elde edilen sonuçlar ışığında değerlendirilmiştir. Dijital eşitsizlik, Bourdieücü bir yaklaşımla oluşturulan dijital sermaye kavramı ile tartışılmıştır. Bu bölümde çalışmanın sonuçları, Fransa, İtalya ve Türkiye’de yaşlılık ve dijital eşitsizlik arasındaki ilişkiyi derinlemesine anlamaya ve yorumlamaya çalışarak, yaşlılar arasındaki dijital eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik öneriler tartışılmaktadır.

Yaş bütün ülkelerde dijital sermayeyi etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlıların dijital sahiplikleri ve dijital yetkinlikleri gençlere göre daha düşük olduğu bulgulara ortaya konmuştur. Bu durum da yaşlıları biyolojik hususiyetleri nedeniyle dijital eşitsizliğin bir tarafı olduğu sonucuna varmak indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Öyleyse yaşlıların dijital sermayesini hangi husus etkilemektedir? Bulgular, her üç ülkede ortak bir yönelim ortaya koymaktadır. Bu üç topluma dijital sermaye açısından benzeştiği noktalara bakıldığında; gelir ve eğitim meselesi her üç ülke için de önem arz etmektedir. Bulgular üç toplumda bulunan yaşlıların çoğunluğunun ilkökul mezunu olduğunu ve zenginleşmeden yaşlandıklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yaşlılar arasındaki dijital eşitsizliğin en önemli belirleyicileri eğitim ve gelirdir. Toplumun içinde var olan dezavantajlar, dijital eşitsizlik içinde kendini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, yaşlılar dijital eşitsizliğin bir tarafını oluşturur ve dijital eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için öncelikle yaşlıların karşılaştığı diğer konvansiyonel eşitsizliklerin ele alınması gerekmektedir. Üç toplumdaki yaşlıların toplumsal cinsiyetleri açısından dijital sermayesi değerlendirilmektedir. Bu durumun belirleyicisi benzer şekilde gelir ve eğitim olduğu aşıkardır. Bulgular üç toplumdaki yaşlı kadınların eğitim düzeylerin yaşlı erkeklere göre daha düşük ve daha yoksul olduğunu ortaya koymaktadır. Fransa’da uygulanan cinsiyet eşitliği politikaları dijital eşitsizliği törpülediği görülmektedir. Fakat İtalya ve Türkiye’de yaşlı kadınlar dijital eşitsizliğin bir tarafını oluşturmakta ve dijital sermaye biriktirememektedir. Yaşlıların kendi içinde farklı dijitalleşme süreçleri geçirdiği ve yapılan politikaların bu dijitalleşmedeki önemi üç ülkenin karşılaştırılması sonucu ortaya konmaktadır. Üç ülke içinde yaşlılar birinci ve ikinci düzey dijital eşitsizliği bir tarafını oluşturmaktadır. Fakat en yüksek dijital sermayeye Fransa’da bulunan yaşlılar sahiptir. Toplumsal cinsiyet bağlamında gelir ve eğitim hususunda yaşlı

kadınlar dezavantajlı görünmelerine rağmen Fransa'nın uyguladığı politikalar ve hedef grup çalışmaları sayesinde yaşlı kadınlar, yaşlı erkeklere benzer dijital sahipliğe ve dijital yetkinliğe sahiptir. İtalya'da ise yaşlı kadınlar benzer şekilde yaşlı erkeklere göre eğitimleri daha düşük ve yoksuldurlar. İtalya toplumu sahip olma hususunda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilmiş olsa bile yetkinlik geliştirme hususunda yaşlı kadınlar ikinci düzey dijital eşitsizliğe maruz kalmaktadır. Bu durumun İtalya'da bulunan yaşlı kadınların daha yoksul ve daha eğitimsiz olmasıyla alakalı olduğu düşünülmektedir. Bu durum konvansiyonel eşitsizliklerin keskinliğinin, dijital eşitsizliği arttırmakta ve çözümünü de aynı şekilde güçleştirmektedir. Türkiye'deki yaşlılar dijital sahipliği ve yetkinliği en düşük olan kesimdir. Türkiye'de en fazla dijital eşitsizliğe kırsalda yaşayan yaşlı kadınlar maruz kalmaktadır. Hem yoksulluk hem eğitimsizlik ile Türkiye'de yaşlı kadınlar kaderine terk edilmektedir. Alanyazında Türkiye'de yaşlıların zenginleşmeden yaşlandığı vurgulanmaktadır. Yaşlılar için emeklilik bir dinlenme süreci olmak yerine yoksullaşmanın alametidir. Fakat “yaşlı” olmaları sebebi ile iş piyasasından dışlanmaktadır. Yaşlılar hem birinci hem ikinci düzey dijital eşitsizliğe maruz kalmaktadırlar. Bulgular üç ülke arasında en yoksul yaşlıların Türkiye'de bulunduğunu saptamıştır. EQLS verilerinin 2016 yılına ait olduğu düşünüldüğünde günümüzde keskinleşen kur farkı gelir uçurumunu çok daha keskinleştirdiği düşünülmektedir. Öyle ki Türkiye'de yaşlılar emeklilikte çalışmaya devam etmek zorunda kalmaktadır.

Türkiye'de 2012 yılı itibarıyla hizmetler merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilmektedir. Türkiye'de ve diğer toplumlarda bölgesel eşitsizliklerin daha hızlı kapatılması için bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) kullanılmaktadır. Ancak yerel yönetimler bu sorumlulukları yerine getirmek için gerekli mali kaynaklara ve altyapı olanaklarına sahip değildir. Hizmet sunumundaki parçalanmanın yalnızca geçiş sürecindeki toplumlar için değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeler (örneğin Orta ve Batı Avrupa) için de geçerlidir (Arun & Holdsworth, 2020). Araştırma sonucunda Fransa'da kırsalda yaşayan yaşlıların dijital yetkinlikleri diğer iki ülkeden farklı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Fransa'da ayrıca kır yaşamı yaşlılar arasında daha çok tercih edilmeye başlanmıştır. Kentte maruz kaldıkları yalnızlaşma ve sosyal izolasyon sebebi ile yaşlılar kırsalda yaşamayı arzu etmektedir. Kır-kent bağlamında hem birinci düzey hem ikinci düzey dijital eşitsizliğin aşıldığı ve dijital hizmetlerin kullanımı için arzu edilen altyapının sağlandığı görülmektedir. Araştırmanın bulguları, İtalya'da yaşlıların kırsalda dijital yetkinlik geliştiremediklerini, Türkiye'de ise hem dijital yetkinlik hem dijital sahiplik edinemediklerini göstermektedir. Öyle ki Türkiye'de kırsalda yaşayan yaşlı kadınlar tüm gruplar arasında en dezavantajlı kesimi oluşturmaktadır.

Dijital eşitsizlikle ve konvansiyonel eşitsizliklerin iç içe geçmiş yapısı düşünüldüğünde, dijitalleşme politikaları konvansiyonel eşitsizlikler önceliğinde yürütülmesi gereklidir. Hizmet sunumlarının dijitalle aktarılması ile bu hizmetlerden yararlanamayan bireyler hak kaybına uğramaktadır. Yaşlıların dijital hayata katılımı ile dijital hizmetlerin yaşlıların yaşamlarını daha bağımsız ve olumlu şekilde etkilemesi beklenmektedir. Yaşlıların bu hizmetlerden yararlanamaması basitçe dahil olup olmamanın ilerisinde dijital haklarından dışlanmaları anlamına gelmektedir. Dijital haklar, sadece bilgiye erişme hakkı değil yanı zamanda sağlık hakkı, vatandaşlık temel hakları, eğitim hakkı, adalete erişim hakkı anlamına gelmektedir. Ayrıca dijital hak sahipliğinin yanında artık hayatımızın her alanı dijital dönüşümün içerisinde yer almaktadır. Dijital dışlanma, günlük yaşamdan dışlanma anlamına gelmektedir. Hayatın olağan akışı içinde dijital eşitsizliklerin niceliksel büyüklüğü hatırı sayılır seviyede olmasının yanında özellikle afet ve kriz anlarında hayati önem taşımaktadır. İnsanların dijital sermayeleri olmadığı durumlarda, nitelikli bilgiye erişmekte ve enformasyon sağlamakta zorlanmaktadırlar. İnterneti kullanma, içerik geliştirme ve sosyal medyada var olup olmamanın ötesinde özellikle kriz anlarında doğru bilgiye ulaşmak yaşamla ölüm arasındaki sınırı belirleyebilmektedir.

Gelecekte dünya çapında yaşlı insanların daha fazla internet kullanmaları beklenmektedir (Seifert, Hofer, Rössel, 2018). Ülkemizin hızla yaşlanma süreci dikkate alındığında yaşlıların dijital eşitsizliği artık dikkat gerektiren bir konudur. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde yakın gelecekte eşitsizliğin boyutu katlanarak artacaktır. "Dijital" kelimesi, dijital eşitsizliğin teknolojik bir sorun olduğu izlenimini vermemelidir. Gerçekte daha çok dijital eşitsizlik sosyal bir sorundur. Dijital eşitsizliğin aşılması için yaşlıların günlük hayatlarını kolaylaştıracak önemli hizmetlerin kullanımını öğrenmesine yönelik eğitimler geliştirilmelidir. Dijital sahipliği bulunmayan toplumsal kesimlerin bu teknolojilere erişimi sağlanmalı ya da kolaylaştırılmalıdır. Türkiye’de dijital eşitsizlik çalışmaları çok yeni ve az sayıdadır. Bu alanda literatür zenginleştirilmelidir. Gelecekte yapılacak akademik çalışmalar, yaşlıların sadece biyolojik vasıflarıyla değil daha derinlemesine analizler ile heterojen bir grup olan yaşlıları bu dinamik doğrultusunda değerlendirmesi faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

About the Project. <https://eprotect-project.eu/about/> Erişim: 22 Eylöl 2022

Afacan, G., Er, E. ve Arifoglu, A. (2013). Public Internet access points (PIAPs) and their social impact: a case study from Turkey. *Behaviour & Information Technology*, 32(1), 14–23. doi:10.1080/0144929x.2011.582149

Ageing Europe. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing/> Erişim: 25 Eylöl 2022

Arun, Ö., Arun, B. K. (2011). “Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk [Widowhood: The Most Salient Problem for Elderly Women in Turkey]”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 1515-1527.

Arun, Ö., Binark, M., Taylan, D. Ö., Kandemir, B. & şahinkaya, G. (2022). Yaşlıların Toplumsal Sınıfı, Dijital Sermayeleri ve COVID-19 Salgınında Bağlantıda Kalma Pratikleri . *İstanbul University Journal of Sociology* , 42 (2) , 387-410 . DOI: 10.26650/SJ.2022.42.2.0016

Arun, Ö., & Çevik, A. Ç. (2011). Quality of Life in Ageing Societies: Italy, Portugal, and Turkey. *Educational Gerontology*, 37(11), 945–966. doi:10.1080/03601277.2010.492730

Arun, Ö. (2012). Cultivated citizens? Cultural Capital, Class, Gender and Generations in Contemporary Turkey. *METU Studies in Development*, 39(3), 283-302.

Arun, Ö. (2013a). “International Spotlight: Developing a Gerontological Social Policy Agenda for Turkey”, *The Gerontologist*, 53(6), 891-897.

Arun, Ö. (2013b). “Ageing in Turkey: The Peter Pan syndrome?”. *Ageing in the Mediterranean*. Editörler: J., Troisi, H. J. Von Kondratowitz. London: Policy Press.

Arun, Ö. (2015a). Eşitsizliklerin Kavşağında: Çağdaş Türkiye’de Yaşlılık ve Sağık, içinde D. Alptekin (Ed.), *Hasta Toplum* (pp. 125-144), Ankara: Nobel Yayınları. ISBN: 9786053201205

Arun, Ö. (2015b). Alan, Sermaye, Beğeni: Sınırlar ve İmkanlar. *Modus Operandi*, 3(8), 209-219.

Arun, Ö. (2016). Çağdaş Türkiye de Yaşlılık ve Eşitsizlik. *Mediterranean Journal of Humanities*. 6. 29-48. 10.13114/MJH.2016.287.

Arun Ö. (2020). "Antalya Yaşlılık Araştırması, Üçüncü Dönem, 2019-2020, Temel Bulgular ve Yerel Yönetimlere Öneriler", *Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneğı Yayınları*.

Arun, Ö. ve Elmas, Ç. (2020). “Türkiye’de Dijital Eşitsizliğin Toplumsal Kökenleri”, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma, Mehmet Fiğan, Yeliz Dede Özdemir, Editör, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, Ankara, ss.115-135, 2020.

Arun, Ö. (2022). Akdeniz’de Nüfus ve Toplumsal Yapı. E. K. İltar, (Der.) Bütün Yönleriyle Akdeniz 2 (s.125-136). Arkeoloji ve Sanat Yayınları. ISBN: 978-605-396-569-5

Attewell, P. (2001). Comment: The First and Second Digital Divides. Sociology of Education, 74(3), 252. <https://doi.org/10.2307/2673277>

Avrupa Birliği (2019). Ageing Europe: Looking at the Lives of Older People in the EU. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Babbie, E. (2008). The basics of social research (4th ed.). CENGAGE Learning Custom Publishing.

Bakanlıktan Yaşlılara Güvenli İnternet Kullanımı Eğitimi. (2022). <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/haberler/bakanlik-tan-ya-sil-lara-guvenli-internet-kullanimi-egitimi/> Erişim: 30 Ağustos 2022

Beaunoyer, E., Dupéré, S. ve Guitton, M. J. (2020). COVID-19 and digital inequalities: Reciprocal impacts and mitigation strategies. Computers in Human Behavior, 106424. doi:10.1016/j.chb.2020.106424

Benton Foundation. (1998). Losing Ground Bit by Bit: Low-Income Communities in the Information Age.

Bimber, B. (2000). Measuring the gender gap on the Internet. Social science quarterly, 81(3).

Binark, M. (2020). “Eşitsizliklerin Yeniden Tezahürü: Dijital Eşitsizlikler Ve Yaşlı Bireyler”. Cogito: Yapı Kredi Yayınları-Üç Aylık Düşünce Dergisi,(98), 165-175.

Binark, M., Arun, Ö., Özsoy, D., Kandemir, B., Şahinkaya, G. (2020). Covid-19 sürecinde yaşlıların enformasyon arayışı ve enformasyon değerlendirmesi: TÜBİTAK SOBAG 120k613 no’lu araştırma projesi. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.

Binark, M., Arun, Ö., Özsoy, D., Kandemir, B., Şahinkaya, G. (2021). Covid-19 Sürecinde Yaşlıların Medya Repartuarı Ve Enformasyon Gereksinimi. Strata: İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi, No. 6, 147-165.

Birleşmiş Milletler (2019). Profiles Of Ageing 2019 <https://population.un.org/ProfilesOfAgeing2019/index.html>. (Erişim tarihi: 18 Nisan 2021).

Birleşmiş Milletler (2022), Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Population Prospects 2022, Online Edition. (Erişim tarihi: 11 Ekim 2021).

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood

Bourdieu, P. (1997). The Forms of Capital. In A.H. Halsey (Ed.), Education: Culture, Economy and Society (pp. 241-258). Oxford: Oxford University Press.

Bourdieu, P. ve Wacquant, J. D. (2003). Düşünsel Bir Antropoloji için Cevaplar. İstanbul: İletişim Yayınları

Bucy, E. P. (2000). Social access to the Internet. Harvar International Journal of Press/Politics, 5(1), 50-61. <http://dx.doi.org/10.1162/108118000568967>

Budak, Ö. (2014). Esnek İstihdam Toplumunda Kültürel Sermaye. Cogito: Yapı Kredi Yayınları-Üç Aylık Düşünce Dergisi,(76), 152-163.

Büchi, M., Just, N., & Latzer, M. (2016). Modeling the second-level digital divide: A five-country study of social differences in Internet use. New Media & Society, 18(11), 2703–2722. doi:10.1177/1461444815604154.

Calhoun, C. (2007). Bourdieu sosyolojisinin ana hatları. Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi, 77-130.

Construire ensemble un numérique d'intérêt général. <https://societenumerique.gouv.fr/fr/mission/> Erişim: 27 Eylül 2022

Cotten, S. R., Yost, E. A., Berkowsky, R. W., Winstead, V., & Anderson, W. A. (2017). Designing technology training for older adults in continuing care retirement communities. Boca Raton, FL: CRC Press.

Desan, M. H. (2013). Bourdieu, Marx, and Capital. Sociological Theory, 31(4), 318–342. doi:10.1177/0735275113513265

Digital Senior Citizen. <https://dsc.erasmus.site/> Erişim:

Digital Competences Development System. <http://www.dcds-project.eu/> Erişim:

- DiMaggio, P. ve Hargittai, E. (2001). From the ‘digital divide’ to ‘digital inequality’: Studying Internet use as penetration increases. Princeton: Center for Arts and Cultural Policy Studies, Woodrow Wilson School, Princeton University, 4(1), 4-2.
- DiMaggio, P., Hargittai, E., Celeste, C. ve Shafer, S. (2004). Digital inequality: From unequal access to differentiated use. *Social inequality*, 355-400.
- Emirbayer, M. (2014). Charles Tilly, Pierre Bourdieu ile görüşüyor. *Cogito: Yapı Kredi Yayınları-Üç Aylık Düşünce Dergisi*, (76), 42-78.
- Emmison, M. ve Frow, J. (1998). Information technology as cultural capital. *Australian Universities Review*, 41(1), 41-45.
- Enhancing The Social and Digital Participation of Older People. <https://bridgethegap-project.eu/partners/> Erişim: 1 Ekim 2022
- Eurofound (2017). European Quality of Life Survey 2016: Quality of life, quality of public services, and quality of society, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurostat (2020). Ageing Europe—Looking at the Lives of Older People in the EU—2020 Edition. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-02-20-655>
- Eurostat. Aging European. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing/>. (Erişim tarihi: 5 Haziran 2021).
- Francis, J., Ball, C., Kadylak, T., & Cotten, S. R. (2019). Aging in the Digital Age: Conceptualizing Technology Adoption and Digital Inequalities. *Ageing and Digital Technology*, 35-49. doi:10.1007/978-981-13-3693-5_3
- Gilleard, C. (2020). Bourdieu’s forms of capital and the stratification of later life. *Journal of Aging Studies*, 53, 100851. doi:10.1016/j.jaging.2020.100851
- Göker, E. (2007). Ekonomik indirgemeci mi dediniz. Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi, 272, 302.
- Göker, E. & Arlı, A. (2014). Kent Sosyolojisinin Bourdieu ve Wacquant ile Düşünmek. *Cogito: Yapı Kredi Yayınları-Üç Aylık Düşünce Dergisi*, (76), 121-144.
- Görgün Baran, A., Koçak Kurt, Ş. ve Serdar Tekeli, E. (2017). “Yaşlıların Dijital Teknoloji Kullanımları”. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*.

- Gunkel, D. J. (2003). Second Thoughts: Toward a Critique of the Digital Divide. *New Media & Society*, 5(4), 499–522. <https://doi.org/10.1177/146144480354003>
- Hakkımızda. <https://cbddo.gov.tr/hakkimizda/> Erişim: 27 Eylül 2022
- Hamelink, C. (2000). The ethics of cyberspace. *The Ethics of Cyberspace*, 1-224.
- Hargittai, E., & Hinnant, A. (2008). Digital inequality: Differences in young adults' use of the internet. *Communication Research*, 35(5), 602–621. <https://doi.org/10.1177/0093650208321782>
- Hargittai, E. (2020) (Çevirmen: Ertan Ağaoğlu). İkinci Seviye Dijital Bölünme Bireylerin Çevrimiçi Becerilerindeki Farklılıklar Eszter Hargittai. *Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlik ve Yaşlanma*. Der. Yeliz Özdemir ve Mehmet Fiğan, Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.
- Harper, S. (2006). *Ageing societies: Myths, challenges and opportunities*. London; New York; Arnold: Distributed in the United States of America by Oxford University Press.
- Helsper, E.J. (2012). A Corresponding Fields Model For The Links Between Social And Digital Exclusion. *Communication Theory*, 22(4), 403-426.
- Hilbert, M. (2015). Digital Divide(s). 10.1002/9781118767771.wbiedcs012.
- İgnatow, G., Robinson, L. (2017). Pierre Bourdieu: theorizing the digital. *Information, Communication & Society*. 20. 1-17. 10.1080/1369118X.2017.1301519.
- Jakobsone, M. (2022). Italy - National Strategy for Digital Skills. <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/actions/national-initiatives/national-strategies/italy-national-strategy-digital-skills> Erişim: 3 Ekim 2022
- Jarke, J. (2020). Co-creating Digital Public Services for an Ageing Society: Evidence for User-centric Design. 10.1007/978-3-030-52873-7.
- Kauppi, N. (2003). Bourdieu's political sociology and the politics of European integration. *Theory and Society* 32, 775–789 . <https://doi.org/10.1023/B:RYSO.00000004919.28417.7c>
- Khilnani, A., Schulz, J. and Robinson, L. (2020), "The COVID-19 pandemic: new concerns and connections between eHealth and digital inequalities", *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, Vol. 18 No. 3, pp. 393-403. <https://doi.org/10.1108/JICES-04-2020-0052>.

Kling, R. (1998). Technological and social access on computing, information and communication technologies. White paper for Presidential Advisory Committee on High Performance Computing and Communication, Information Technology, and the Next Generation Internet.

Kraut R, Scherlis W, Mukhopadhyay T, Manning J, Kiesler S. 1996. The HomeNet field trial of residential Internet services. *Communications of the ACM* 39: 55-63.

Layne, K., & Lee, J. (2001). Developing fully functional E-government: A four stage model. *Government Information Quarterly*, 18(2), 122–136. doi:10.1016/s0740-624x(01)00066-1

Loges, W. E. & Jung, J. Y. (2001). Exploring the digital divide: Internet connectedness and age. *Communication research*, 28(4), 536- 562. <http://dx.doi.org/10.1177/009365001028004007>

Maitland, C., & Obeysekare, E. (2015). The Creation of Capital through an ICT-based Learning Program: A Case Study of MOOC Camp. In *Proceedings of the 7th International Conference on Information and Communication Technologies and Development, ICTD 2015* [1] (ACM International Conference Proceeding Series; Vol. 15). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2737856.2738024>

Marx, K., (2003). *Kapital: Kapitalist üretimin eleştirel bir tahlili*. Sol Yayınları.

Misheva, G.V. (2022). France - National Plan for Digital Inclusion. <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/actions/national-initiatives/national-strategies/france-national-plan-digital-inclusion> Erişim: 18 Eylül 2022

Moon, M.J. (2002), The Evolution of E-Government among Municipalities: Rhetoric or Reality?. *Public Administration Review*, 62: 424-433. <https://doi.org/10.1111/0033-3352.00196>

More than 100,000 supports provided by France Services digital advisors. (2022). <https://societenumerique.gouv.fr/en/actualite/httpsmetabaseconseiller-numeriquegouvfrdashboard17-donnees-de-deploiement-des-conseillers-nu/> Erişim: 18 Eylül 2022

National Telecommunications and Information Administration (NTIA) (1995) *Falling Through the Net: A Survey of the 'Have-nots' in Rural and Urban America*.

National Telecommunications and Information Administration. (2000).Falling Through the Net: Toward Digital Inclusion.

Neuman, W. (2000). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. 10.2307/3211488.

Ngarachu, F. W. (2014). Applying Pierre Bourdieu's concepts of habitus and field to the study of ethnicity in Kenya. *Journal of Language, Technology & Entrepreneurship in Africa*, 5(1), 57-69.

Norris, P. (2001). Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the Internet in Democratic Societies. Cambridge university press.

OECD (2001). "Understanding the Digital Divide", OECD Digital Economy Papers, No. 49, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/236405667766>

OECD (2021). Broadband Portal, erişim adresi: www.oecd.org/sti/broadband/oecdbroadbandportal.htm (Erişim tarihi: 11.06.2022).

OECD (2021), ICT Access and Usage by Households and Individuals Database, <http://oe.cd/hhind> and Eurostat, Digital Economy and Society Statistics, Comprehensive Database (Erişim tarihi: 11.06.2022).

OECD (2022), ICT Access and Usage by Households and Individuals Database, <http://oe.cd/hhind> (Erişim tarihi: 11.06.2022).

O'Keeffe, M. (2009). Remote Control and Influence: Technocultural Capital as a Species of Cultural Capital. *Irish Journal of Sociology*, 17(1), 38–55. <https://doi.org/10.7227/IJS.17.1.4>

Olsson, T., Samuelsson, U., & Viscovi, D. (2017). At risk of exclusion? Degrees of ICT access and literacy among senior citizens. *Information, Communication & Society*, 1–18. doi:10.1080/1369118x.2017.1355007

Paino, M., & Renzulli, L. A. (2013). Digital Dimension of Cultural Capital: The (In)Visible Advantages for Students Who Exhibit Computer Skills. *Sociology of Education*, 86(2), 124–138.

Park, S. (2017). Digital Capital. London: Palgrave.

Petits Frères des Pauvres (2019). Solitude Et Isolement Des Personnes Âgées En France Quels Liens Avec Les Territoires ?

- PIX: plateforme d'évaluation et de certification des compétences numériques. (2021). <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F19608> Erişim: 13 Eylül 2022
- Profiles of Ageing 2019. <https://population.un.org/ProfilesOfAgeing2019/index.html> Erişim: 21 Eylül 2022
- Robinson, J., DiMaggio, P.J. & Hargittai, E. (2003). New Social Survey Perspectives on the Digital Divide. *IT & Society*. 1(5), 1-22. Summer.
- Prieur, A., & Savage, M. (2013). Emerging Forms of Cultural Capital. *European Societies*, 15(2), 246-267. <https://doi.org/10.1080/14616696.2012.748930>
- Ragnedda, M. (2018) Conceptualizing digital capital. *Telematics and Informatics* 35(8): 2366–2375. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.10.006>
- Ragnedda, M., Ruiu, M. L., & Addeo, F. (2019). Measuring Digital Capital: An empirical investigation. *New Media & Society*. 22. 146144481986960. doi:10.1177/1461444819869604.
- Ragnedda, M., & Ruiu, M. L. (2020). Digital Capital. A Bourdieusian Perspective on the Digital Divide. 10.1108/9781839095504.
- Robinson, L. (2009). A taste for the necessary. *Information. Communication & Society*. 488-507. 10.1080/13691180902857678.
- Robinson, L., Schulz J., Khilnani A., Ono H., Cotten S. R., McClain N., Levine L., Chen W., Huang G., Casilli A. A., Tubaro P., Dodel M., Quan-Haase A., Ruiu M.L., Ragnedda M., Aikat D. & Tolentino N. (2020). Digital inequalities in time of pandemic: COVID-19 exposure risk profiles and new forms of vulnerability. *First Monday*, Volume 25, Number 7, 6 July 2020 <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/download/10845/9563> doi: <http://dx.doi.org/10.5210/fm.v25i7.10845>.
- Seifert A, Hofer M, Rossel J. Older adults' perceived sense of social exclusion from the digital world. *Educ Gerontol*. 2018;44(12):775–85
- Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media and Society*, 6(3), 341-362. <https://doi.org/10.1177/1461444804042519>
- Servon, L. J. (2002). Bridging the Digital Divide. *Technology, Community and Public Policy*. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1604/9780631232414>

Schlomann, A., Seifert, A., Zank, S., Woopen, C., & Rietz, C. (2020). Use of Information and Communication Technology (ICT) devices among the oldest-old: loneliness, anomie, and autonomy. *Innovation in aging*, 4(2), igz050.

Strover, S. (1999). Rural Internet Connectivity: Presented at the Telecommunications Research and Policy Conference. Rural Policy Research Institute.

Turan, E.A. (2020). "Dijital Reklam Endüstrisi Gözünden 65 Yaş Üstü Kullanıcıların Konumu: Google ve Facebook Örnekleri", *Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma*, Mehmet Fiğan, Yeliz Dede Özdemir, Editör, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, Ankara, ss 343-358.

UNECE (2020). Gender equality in ageing societies.

https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Policy_briefs/ECE_WG-1_34.pdf

Unece 2021 Internet users, per 100 inhabitants. <https://w3.unece.org/SDG/en/Indicator?id=76>

Erişim: 11 Eylül 2022

Van Deursen, A. J., & Van Dijk, J. A. (2013). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society*, 16(3), 507–526. <https://doi.org/10.1177/1461444813487959>

Van Deursen, A.J.A.M. and Helsper, E.J. (2015), "The Third-Level Digital Divide: Who Benefits Most from Being Online?", *Communication and Information Technologies Annual (Studies in Media and Communications, Vol. 10)*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, pp. 29-52. <https://doi.org/10.1108/S2050-206020150000010002>

Wacquant, L. (2007). Pierre Bourdieu: Hayatı, eserleri ve entelektüel gelişimi. Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi, 53-76.

Wacquant, L. (2014). Simgesel iktidar ve grup oluşumu: Pierre Bourdieu'nün sınıfı yeniden çerçevelemesi üzerine. *Cogito: Yapı Kredi Yayınları-Üç Aylık Düşünce Dergisi*,(76), 204-230.

Zillien, N., & Hargittai, E. (2009). Digital Distinction: Status-Specific Types of Internet Usage. *Social Science Quarterly*, 90(2), 274–291. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2009.00617.x>

Hargittai, E. (2003). The Digital Divide and What to Do About It. *New Economy Handbook*, Edited by D.C. Jones, San Diego, CA: Academic Press. 822-841.

Hilbert, M. (2011). Digital Gender Divide or Technologically Empowered Women in Developing Countries? A Typical Case of Lies, Damned Lies, and Statistics. *Women's Studies International Forum*. 34. 479-489. 10.1016/j.wsif.2011.07.001.

Özsoy, D. (2020). “Dijital Bölünme Düzeylerine Dair Literatür Analizi”, Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma, Mehmet Fiğan, Yeliz Dede Özdemir, Editör, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, Ankara, ss.11-23,2020.

Van Dijk, J. A. (2002). A framework for digital divide research. Electronic journal of communication, 12(1), <http://www.cios.org/EJCPUBLIC/012/1/01211>.

Van Dijk, J. A., (2005). The Deepening Divide: Inequality in The Information Society. United Kingdom: Sage Publications.

Van Dijk, J. A. (2020). The Digital Divide.

Yaşlı Kadınlar için Dijital Yetkinlik Eğitimleri Başladı. (2022). <http://senex.org.tr/tr/Blog/yasli-kadnlar-icin-dijital-yetkinlik-egitimleri-baslad/38>. Erişim: 3 Ekim 2022

Zhang, W. (2010). Technical Capital and Participatory Inequality in Edeliberation: An Actor–Network Analysis. Information, Communication & Society, 13(7), 1019-1039.

65+ İçin Dijital Kapsayıcılık Projesi. <https://yaslihaklaridernegi.org/65-icin-dijital-kapsayicilik-ab-projesi-hakkinda/> Erişim: 3 Ekim 2022

610 démarche(s) en ligne. <https://www.service-public.fr/particuliers/recherche?rubricFilter=serviceEnLigne&rubricTypeFilter=teleservice&page=2> Erişim: 30 Eylül 2022

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Şeyma BAYKAL KARAN

Uyruk: T.C.

Eğitim Bilgileri

Akdeniz Üniversitesi – Gerontoloji (Lisans)

Anadolu Üniversitesi – Sağlık Yönetimi (Lisans)- Devam ediyor

Akdeniz Üniversitesi – Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları (Yüksek Lisans)

EK-1

POST-HOC ANALİZ SONUÇLARI

Dijital Sahiplik Post-Hoc Analizi Sonuçları

Tablo 1- Fransa’da Dijital Sahiplik Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	,30361*	,10336	,035
		35-49	,55440*	,09567	,000
		50-64	1,04358*	,11145	,000
		65+	1,96282*	,12519	,000
	25-34	18-24	-,30361*	,10336	,035
		25-34	,25079	,11032	,212
		35-49	,73997*	,12426	,000
		65+	1,65920*	,13672	,000
	35-49	18-24	-,55440*	,09567	,000
		25-34	-,25079	,11032	,212
		50-64	,48918*	,11794	,000
		65+	1,40841*	,13100	,000
	50-64	18-24	-1,04358*	,11145	,000
		25-34	-,73997*	,12426	,000
		35-49	-,48918*	,11794	,000
		65+	,91923*	,14293	,000
	65+	18-24	-1,96282*	,12519	,000
		25-34	-1,65920*	,13672	,000
		35-49	-1,40841*	,13100	,000
		50-64	-,91923*	,14293	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 2- İtalya’da Dijital Sahiplik Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	,47536*	,07733	,000
		35-49	,73521*	,06218	,000
		50-64	1,34432*	,08012	,000
		65+	3,11423*	,06875	,000
	25-34	18-24	-,47536*	,07733	,000
		25-34	,25985	,09264	,051
		35-49	,86897*	,10553	,000
		65+	2,63888*	,09717	,000
	35-49	18-24	-,73521*	,06218	,000
		25-34	-,25985	,09264	,051
		50-64	,60912*	,09498	,000
		65+	2,37903*	,08560	,000
	50-64	18-24	-1,34432*	,08012	,000
		25-34	-,86897*	,10553	,000
		35-49	-,60912*	,09498	,000
		65+	1,76991*	,09941	,000
	65+	18-24	-3,11423*	,06875	,000
		25-34	-2,63888*	,09717	,000
		35-49	-2,37903*	,08560	,000
		50-64	-1,76991*	,09941	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 3 - Türkiye’de Dijital Sahiplik Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	,26834	,11326	,167
		35-49	,66345*	,10814	,000
		50-64	1,30538*	,11809	,000
		65+	2,43024*	,10695	,000
	25-34	18-24	-,26834	,11326	,167
		25-34	,39511*	,09922	,001
		35-49	1,03704*	,10998	,000
		65+	2,16190*	,09792	,000
	35-49	18-24	-,66345*	,10814	,000
		25-34	-,39511*	,09922	,001
		50-64	,64193*	,10470	,000
		65+	1,76678*	,09195	,000
	50-64	18-24	-1,30538*	,11809	,000
		25-34	-1,03704*	,10998	,000
		35-49	-,64193*	,10470	,000
		65+	1,12486*	,10347	,000
	65+	18-24	-2,43024*	,10695	,000
		25-34	-2,16190*	,09792	,000
		35-49	-1,76678*	,09195	,000
		50-64	-1,12486*	,10347	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 4- Türkiye’de Dijital Sahiplik Bağlamında Eğitim Düzeylerine Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Eğitim Düzeyi (5 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	İlkokul Altı	İlkokul	-,16748	,13833	,925
		Ortaokul	-,08240	,23467	1,000
		Lise	-,92662	,49656	,665
		Üniversite	,19649	,19651	,981
	İlkokul	İlkokul Altı	,16748	,13833	,925
		Ortaokul	,08509	,22660	1,000
		Lise	-,75914	,49280	,841
		Üniversite	,36397	,18680	,503
	Ortaokul	İlkokul Altı	,08240	,23467	1,000
		İlkokul	-,08509	,22660	1,000
		Lise	-,84422	,52800	,790
		Üniversite	,27889	,26614	,973
	Lise	İlkokul Altı	,92662	,49656	,665
		İlkokul	,75914	,49280	,841
		Ortaokul	,84422	,52800	,790
		Üniversite	1,12311	,51218	,460
	Üniversite	İlkokul Altı	-,19649	,19651	,981
		İlkokul	-,36397	,18680	,503
		Ortaokul	-,27889	,26614	,973
		Lise	-1,12311	,51218	,460

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 5- Türkiye’de Dijital Sahiplik Bağlamında Gelir Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

Gelir Düzeyi	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	En Düşük Çeyrek	İkinci Çeyrek	-,11582	,11436	,896
		Üçüncü Çeyrek	-,90791*	,24052	,003
		En Yüksek Çeyrek	-,70694*	,19198	,004
	İkinci Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,11582	,11436	,896
		Üçüncü Çeyrek	-,79209*	,24851	,015
		En Yüksek Çeyrek	-,59112*	,20189	,030
	Üçüncü Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,90791*	,24052	,003
		İkinci Çeyrek	,79209*	,24851	,015
		En Yüksek Çeyrek	,20097	,29246	,983
	En Yüksek Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,70694*	,19198	,004
		İkinci Çeyrek	,59112*	,20189	,030
		Üçüncü Çeyrek	-,20097	,29246	,983

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Dijital Yetkinlik Post-Hoc Analizi Sonuçları

Tablo 6 - Fransa’da Dijital Yetkinlik Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	-,11323	,19783	1,000
		35-49	,21728	,19057	,948
		50-64	,80232*	,19707	,001
		65+	1,86791*	,19432	,000
	25-34	18-24	,11323	,19783	1,000
		25-34	,33052	,13492	,138
		35-49	,91556*	,14396	,000
		65+	1,98114*	,14018	,000
	35-49	18-24	-,21728	,19057	,948
		25-34	-,33052	,13492	,138
		50-64	,58504*	,13381	,000
		65+	1,65063*	,12972	,000
	50-64	18-24	-,80232*	,19707	,001
		25-34	-,91556*	,14396	,000
		35-49	-,58504*	,13381	,000
		65+	1,06558*	,13910	,000
	65+	18-24	-1,86791*	,19432	,000
		25-34	-1,98114*	,14018	,000
		35-49	-1,65063*	,12972	,000
		50-64	-1,06558*	,13910	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 7 - İtalya’da Dijital Yetkinlik Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	-,20273	,16899	,928
		35-49	-,20129	,14508	,838
		50-64	,32230	,14774	,261
		65+	1,41795*	,13325	,000
	25-34	18-24	,20273	,16899	,928
		25-34	,00144	,14063	1,000
		35-49	,52503*	,14338	,003
		65+	1,62068*	,12839	,000
	35-49	18-24	,20129	,14508	,838
		25-34	-,00144	,14063	1,000
		50-64	,52360*	,11422	,000
		65+	1,61925*	,09473	,000
	50-64	18-24	-,32230	,14774	,261
		25-34	-,52503*	,14338	,003
		35-49	-,52360*	,11422	,000
		65+	1,09565*	,09876	,000
	65+	18-24	-1,41795*	,13325	,000
		25-34	-1,62068*	,12839	,000
		35-49	-1,61925*	,09473	,000
		50-64	-1,09565*	,09876	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 8- Türkiye’de Dijital Yetkinlik Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	,10224	,12691	,996
		35-49	,12481	,11820	,968
		50-64	,77332*	,12551	,000
		65+	1,35156*	,11831	,000
	25-34	18-24	-,10224	,12691	,996
		25-34	,02257	,10242	1,000
		35-49	,67109*	,11078	,000
		65+	1,24932*	,10254	,000
	35-49	18-24	-,12481	,11820	,968
		25-34	-,02257	,10242	1,000
		50-64	,64851*	,10069	,000
		65+	1,22675*	,09154	,000
	50-64	18-24	-,77332*	,12551	,000
		25-34	-,67109*	,11078	,000
		35-49	-,64851*	,10069	,000
		65+	,57824*	,10081	,000
	65+	18-24	-1,35156*	,11831	,000
		25-34	-1,24932*	,10254	,000
		35-49	-1,22675*	,09154	,000
		50-64	-,57824*	,10081	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 9 - Fransa’da Dijital Yetkinlik Bağlamında Eğitim Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Eğitim Düzeyi (5 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	İlkokul Altı / İlkokul	Ortaokul	-,86249*	,18881	,000
		Lise	-1,10482*	,24943	,001
		Üniversite	-1,75595*	,36039	,001
		Yüksek Lisans / Doktora	-2,68737*	,32106	,000
	Ortaokul	İlkokul Altı / İlkokul	,86249*	,18881	,000
		Lise	-,24233	,27352	,999
		Üniversite	-,89346	,37746	,313
		Yüksek Lisans / Doktora	-1,82488*	,34011	,000
	Lise	İlkokul Altı / İlkokul	1,10482*	,24943	,001
		Ortaokul	,24233	,27352	,999
		Üniversite	-,65113	,41115	,857
		Yüksek Lisans / Doktora	-1,58255*	,37715	,001
	Üniversite	İlkokul Altı / İlkokul	1,75595*	,36039	,001
		Ortaokul	,89346	,37746	,313
		Lise	,65113	,41115	,857
		Yüksek Lisans / Doktora	-,93142	,45815	,520
	Yüksek Lisans / Doktora	İlkokul Altı / İlkokul	2,68737*	,32106	,000
		Ortaokul	1,82488*	,34011	,000
		Lise	1,58255*	,37715	,001
		Üniversite	,93142	,45815	,520

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 10 - İtalya’da Dijital Yetkinlik Bağlamında Eğitim Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Eğitim Düzeyi (5 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	İlkokul Altı	İlkokul	-,35763	,15746	,365
		Ortaokul	-,90792*	,17948	,000
		Lise	-1,43517*	,19735	,000
		Üni. / Y. Lisans / Doktora	-1,93910*	,31120	,000
	İlkokul	İlkokul Altı	,35763	,15746	,365
		Ortaokul	-,55029*	,11960	,000
		Lise	-1,07755*	,14504	,000
		Üni. / Y. Lisans / Doktora	-1,58147*	,28095	,000
	Ortaokul	İlkokul Altı	,90792*	,17948	,000
		İlkokul	,55029*	,11960	,000
		Lise	-,52725*	,16869	,030
		Üni. / Y. Lisans / Doktora	-1,03118*	,29386	,014
	Lise	İlkokul Altı	1,43517*	,19735	,000
		İlkokul	1,07755*	,14504	,000
		Ortaokul	,52725*	,16869	,030
		Üni. / Y.Lisans / Doktora	-,50393	,30510	,808
	Üniversite / Yüksek Lisans / Doktora	İlkokul Altı	1,93910*	,31120	,000
		İlkokul	1,58147*	,28095	,000
		Ortaokul	1,03118*	,29386	,014
		Lise	,50393	,30510	,808

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 11 – Türkiye’de Dijital Yetkinlik Bağlamında Eğitim Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Eğitim Düzeyi (5 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Bonferroni	İlkokul Altı	İlkokul	-,19234	,15877	1,000
		Ortaokul	-,31731	,25402	1,000
		Lise	-,82265	,36625	,257
		Üniversite	-,26176	,31506	1,000
	İlkokul	İlkokul Altı	,19234	,15877	1,000
		Ortaokul	-,12497	,23044	1,000
		Lise	-,63031	,35031	,733
		Üniversite	-,06941	,29638	1,000
	Ortaokul	İlkokul Altı	,31731	,25402	1,000
		İlkokul	,12497	,23044	1,000
		Lise	-,50533	,40254	1,000
		Üniversite	,05556	,35659	1,000
	Lise	İlkokul Altı	,82265	,36625	,257
		İlkokul	,63031	,35031	,733
		Ortaokul	,50533	,40254	1,000
		Üniversite	,56089	,44359	1,000
	Üniversite	İlkokul Altı	,26176	,31506	1,000
		İlkokul	,06941	,29638	1,000
		Ortaokul	-,05556	,35659	1,000
		Lise	-,56089	,44359	1,000

Not:Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 12 - Fransa’da Dijital Yetkinlik Bağlamında Gelir Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

Gelir Düzeyi	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Bonferroni	En Düşük Çeyrek	İkinci Çeyrek	,07961	,31562	1,000
		Üçüncü Çeyrek	-,28150	,32484	1,000
		En Yüksek Çeyrek	-1,15171*	,31304	,002
	İkinci Çeyrek	En Düşük Çeyrek	-,07961	,31562	1,000
		Üçüncü Çeyrek	-,36111	,28730	1,000
		En Yüksek Çeyrek	-1,23132*	,27387	,000
	Üçüncü Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,28150	,32484	1,000
		İkinci Çeyrek	,36111	,28730	1,000
		En Yüksek Çeyrek	-,87021*	,28446	,015
	En Yüksek Çeyrek	En Düşük Çeyrek	1,15171*	,31304	,002
		İkinci Çeyrek	1,23132*	,27387	,000
		Üçüncü Çeyrek	,87021*	,28446	,015

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 13 - İtalya’da Dijital Yetkinlik Bağlamında Gelir Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

Gelir Düzeyi	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	En Düşük Çeyrek	İkinci Çeyrek	-,35432	,14242	,079
		Üçüncü Çeyrek	-,48238*	,12732	,001
		En Yüksek Çeyrek	-,98653*	,16739	,000
	İkinci Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,35432	,14242	,079
		Üçüncü Çeyrek	-,12806	,13866	,929
		En Yüksek Çeyrek	-,63220*	,17616	,003
	Üçüncü Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,48238*	,12732	,001
		İkinci Çeyrek	,12806	,13866	,929
		En Yüksek Çeyrek	-,50415*	,16420	,015
	En Yüksek Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,98653*	,16739	,000
		İkinci Çeyrek	,63220*	,17616	,003
		Üçüncü Çeyrek	,50415*	,16420	,015

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Dijital Sermaye Post-Hoc Analizi Sonuçları

Tablo 14 – Fransa’da Dijital Sermaye Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	,19038	,23236	,995
		35-49	,77169*	,22145	,006
		50-64	1,85076*	,24823	,000
		65+	3,84190*	,25952	,000
	25-34	18-24	-,19038	,23236	,995
		25-34	,58130*	,19904	,036
		35-49	1,66037*	,22846	,000
		65+	3,65152*	,24069	,000
	35-49	18-24	-,77169*	,22145	,006
		25-34	-,58130*	,19904	,036
		50-64	1,07907*	,21735	,000
		65+	3,07022*	,23017	,000
	50-64	18-24	-1,85076*	,24823	,000
		25-34	-1,66037*	,22846	,000
		35-49	-1,07907*	,21735	,000
		65+	1,99115*	,25603	,000
	65+	18-24	-3,84190*	,25952	,000
		25-34	-3,65152*	,24069	,000
		35-49	-3,07022*	,23017	,000
		50-64	-1,99115*	,25603	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 15 – İtalya’da Dijital Sermaye Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	,27263	,20421	,867
		35-49	,54394*	,17051	,015
		50-64	1,67791*	,18960	,000
		65+	4,54266*	,16250	,000
	25-34	18-24	-,27263	,20421	,867
		25-34	,27131	,19487	,834
		35-49	1,40528*	,21178	,000
		65+	4,27003*	,18791	,000
	35-49	18-24	-,54394*	,17051	,015
		25-34	-,27131	,19487	,834
		50-64	1,13397*	,17950	,000
		65+	3,99872*	,15060	,000
	50-64	18-24	-1,67791*	,18960	,000
		25-34	-1,40528*	,21178	,000
		35-49	-1,13397*	,17950	,000
		65+	2,86475*	,17192	,000
	65+	18-24	-4,54266*	,16250	,000
		25-34	-4,27003*	,18791	,000
		35-49	-3,99872*	,15060	,000
		50-64	-2,86475*	,17192	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 16 – Türkiye’de Dijital Sermaye Bağlamında Yaş Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Yaş Grupları (6 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	18-24	25-34	,39560	,19742	,372
		35-49	,77413*	,18528	,000
		50-64	2,04853*	,19852	,000
		65+	3,74487*	,18199	,000
	25-34	18-24	-,39560	,19742	,372
		25-34	,37853	,16896	,226
		35-49	1,65293*	,18339	,000
		65+	3,34927*	,16536	,000
	35-49	18-24	-,77413*	,18528	,000
		25-34	-,37853	,16896	,226
		50-64	1,27440*	,17025	,000
		65+	2,97075*	,15065	,000
	50-64	18-24	-2,04853*	,19852	,000
		25-34	-1,65293*	,18339	,000
		35-49	-1,27440*	,17025	,000
		65+	1,69635*	,16667	,000
	65+	18-24	-3,74487*	,18199	,000
		25-34	-3,34927*	,16536	,000
		35-49	-2,97075*	,15065	,000
		50-64	-1,69635*	,16667	,000

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 17– Fransa’da Dijital Sermaye Bağlamında Eğitim Düzeylerine Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Eğitim Düzeyi (5 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	İlkokul Altı / İlkokul	Ortaokul	-2,13013*	,39246	,000
		Lise	-3,03391*	,47458	,000
		Üniversite	-3,86390*	,69671	,000
		Yüksek Lisans / Doktora	-5,35568*	,51308	,000
	Ortaokul	İlkokul Altı / İlkokul	2,13013*	,39246	,000
		Lise	-,90377	,52781	,757
		Üniversite	-1,73377	,73401	,312
		Yüksek Lisans / Doktora	-3,22555*	,56268	,000
	Lise	İlkokul Altı / İlkokul	3,03391*	,47458	,000
		Ortaokul	,90377	,52781	,757
		Üniversite	-,83000	,78100	,995
		Yüksek Lisans / Doktora	-2,32178*	,62274	,006
	Üniversite	İlkokul Altı / İlkokul	3,86390*	,69671	,000
		Ortaokul	1,73377	,73401	,312
		Lise	,83000	,78100	,995
		Yüksek Lisans / Doktora	-1,49178	,80498	,670
	Yüksek Lisans / Doktora	İlkokul Altı / İlkokul	5,35568*	,51308	,000
		Ortaokul	3,22555*	,56268	,000
		Lise	2,32178*	,62274	,006
		Üniversite	1,49178	,80498	,670

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 18 – İtalya’da Dijital Sermaye Bağlamında Eğitim Düzeylerine Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Eğitim Düzeyi (5 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	İlkokul Altı	İlkokul	-,55463*	,16026	,018
		Ortaokul	-1,47380*	,22412	,000
		Lise	-3,47637*	,30810	,000
		Üni. / Y. Lisans / Doktora	-3,75252*	,48247	,000
	İlkokul	İlkokul Altı	,55463*	,16026	,018
		Ortaokul	-,91917*	,19306	,000
		Lise	-2,92175*	,28630	,000
		Üni. / Y. Lisans / Doktora	-3,19789*	,46885	,000
	Ortaokul	İlkokul Altı	1,47380*	,22412	,000
		İlkokul	,91917*	,19306	,000
		Lise	-2,00258*	,32636	,000
		Üni. / Y. Lisans / Doktora	-2,27873*	,49433	,000
	Lise	İlkokul Altı	3,47637*	,30810	,000
		İlkokul	2,92175*	,28630	,000
		Ortaokul	2,00258*	,32636	,000
		Üni. / Y. Lisans / Doktora	-,27615	,53764	1,000
	Üniversite / Yüksek Lisans / Doktora	İlkokul Altı	3,75252*	,48247	,000
		İlkokul	3,19789*	,46885	,000
		Ortaokul	2,27873*	,49433	,000
		Lise	,27615	,53764	1,000

Not:Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 19 – Türkiye’de Dijital Sermaye Bağlamında Eğitim Düzeylerine Uygulanan Post-Hoc Analizi

(I) Eğitim Düzeyi (5 Grup- J)	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Bonferroni	İlkokul Altı	İlkokul	-,09648	,25290	1,000
		Ortaokul	-,44508	,40460	1,000
		Lise	-1,80041*	,58338	,023
		Üniversite	-,15290	,50184	1,000
	İlkokul	İlkokul Altı	,09648	,25290	1,000
		Ortaokul	-,34860	,36706	1,000
		Lise	-1,70392*	,55799	,025
		Üniversite	-,05642	,47209	1,000
	Ortaokul	İlkokul Altı	,44508	,40460	1,000
		İlkokul	,34860	,36706	1,000
		Lise	-1,35533	,64117	,356
		Üniversite	,29218	,56799	1,000
	Lise	İlkokul Altı	1,80041*	,58338	,023
		İlkokul	1,70392*	,55799	,025
		Ortaokul	1,35533	,64117	,356
		Üniversite	1,64751	,70657	,206
	Üniversite	İlkokul Altı	,15290	,50184	1,000
		İlkokul	,05642	,47209	1,000
		Ortaokul	-,29218	,56799	1,000
		Lise	-1,64751	,70657	,206

Not:Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 20 – Fransa’da Dijital Sermaye Bağlamında Gelir Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

Gelir Düzeyi	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Bonferroni	En Düşük Çeyrek	İkinci Çeyrek	,19190	,60210	1,000
		Üçüncü Çeyrek	-1,00560	,61970	,636
		En Yüksek Çeyrek	-2,46121*	,59717	,000
	İkinci Çeyrek	En Düşük Çeyrek	-,19190	,60210	1,000
		Üçüncü Çeyrek	-1,19751	,54807	,179
		En Yüksek Çeyrek	-2,65312*	,52246	,000
	Üçüncü Çeyrek	En Düşük Çeyrek	1,00560	,61970	,636
		İkinci Çeyrek	1,19751	,54807	,179
		En Yüksek Çeyrek	-1,45561*	,54265	,047
	En Yüksek Çeyrek	En Düşük Çeyrek	2,46121*	,59717	,000
		İkinci Çeyrek	2,65312*	,52246	,000
		Üçüncü Çeyrek	1,45561*	,54265	,047

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 21 – İtalya’da Dijital Sermaye Bağlamında Gelir Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

Gelir Düzeyi	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	En Düşük Çeyrek	İkinci Çeyrek	-,71251*	,24282	,022
		Üçüncü Çeyrek	-,83341*	,23726	,003
		En Yüksek Çeyrek	-1,98116*	,31598	,000
	İkinci Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,71251*	,24282	,022
		Üçüncü Çeyrek	-,12090	,25929	,998
		En Yüksek Çeyrek	-1,26866*	,33284	,001
	Üçüncü Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,83341*	,23726	,003
		İkinci Çeyrek	,12090	,25929	,998
		En Yüksek Çeyrek	-1,14775*	,32881	,004
	En Yüksek Çeyrek	En Düşük Çeyrek	1,98116*	,31598	,000
		İkinci Çeyrek	1,26866*	,33284	,001
		Üçüncü Çeyrek	1,14775*	,32881	,004

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 22 – Türkiye’de Dijital Sermaye Bağlamında Gelir Gruplarına Uygulanan Post-Hoc Analizi

Gelir Düzeyi	I	J	Ort Farkları (I-J)	Std. Sapma	p
Tamhane	En Düşük Çeyrek	İkinci Çeyrek	,14511	,25898	,994
		Üçüncü Çeyrek	-,80401	,40310	,275
		En Yüksek Çeyrek	-,97383*	,27810	,006
	İkinci Çeyrek	En Düşük Çeyrek	-,14511	,25898	,994
		Üçüncü Çeyrek	-,94912	,45363	,219
		En Yüksek Çeyrek	-1,11894*	,34733	,011
	Üçüncü Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,80401	,40310	,275
		İkinci Çeyrek	,94912	,45363	,219
		En Yüksek Çeyrek	-,16982	,46481	,999
	En Yüksek Çeyrek	En Düşük Çeyrek	,97383*	,27810	,006
		İkinci Çeyrek	1,11894*	,34733	,011
		Üçüncü Çeyrek	,16982	,46481	,999

Not: Tablodaki (*) işareti iki grup arasında fark olduğu anlamına gelmektedir.